

**T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE YERLİ
KIBRISLILAR İLE 1974 TÜRKİYE GÖÇMENLERİNİN DİNİ
İNANÇ VE UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRMALI BİR
ANALİZİ: GÜZELYURT İLÇESİ ÖRNEĞİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hasan Burak AYDIN

BURSA – 2020

T. C.

**BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**KUZEY KIBRIS TÜRK CUMHURİYETİ'NDE YERLİ
KIBRISLILAR İLE 1974 TÜRKİYE GÖÇMENLERİNİN DİNİ
İNANÇ VE UYGULAMALARININ KARŞILAŞTIRMALI BİR
ANALİZİ: GÜZELYURT İLÇESİ ÖRNEĞİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Hasan Burak AYDIN

Danışman:

Prof. Dr. Vejdi BİLGİN

BURSA – 2020

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS/DOKTORA İNTİHAL YAZILIM RAPORU

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FELSEFE ve DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 20/07/2020

Tez Başlığı / Konusu: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Yerli Kıbrıslılar ile 1974 Türkiye Göçmenlerinin Dini İnanç ve Uygulamalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi: Güzelyurt İlçesi Örneği

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 124 sayfalık kısmına ilişkin, 20/07/2020 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 5 'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Hasan Burak Aydın

Öğrenci No: 701821022

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı: Yüksek Lisans

Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora

Danışman

20.07.2020

Prof. Dr. Vejdi Bilgin

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Yerli Kıbrıslılar ile 1974 Türkiye Göçmenlerinin Dini İnanç ve Uygulamalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi: Güzelyurt İlçesi Örneği” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı : Hasan Burak AYDIN

Öğrenci No : 701821022

Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri

Programı : Din Sosyolojisi

Statüsü : ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Hasan Burak AYDIN

Üniversite : Bursa Uludağ Üniversitesi

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Anabilim Dalı : Felsefe ve Din Bilimleri

Bilim Dalı : Din Sosyolojisi

Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi

Sayfa Sayısı : IX + 103

Mezuniyet Tarihi : / ... / 2020

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Vejdi BİLGİN

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Yerli Kıbrıslılar İle 1974 Türkiye Göçmenlerinin Dini İnanç ve Uygulamalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi: Güzelyurt İlçesi Örneği

Bu çalışma, Kıbrıs toplumundaki yerli Kıbrıslılar ile 1974 iskân politikası kapsamında adaya nakledilmiş Anadolu göçmenlerinin dini inanç ve uygulamalarını karşılıklı mukayese ederek analizlerde bulunmayı amaçlamaktadır. Çalışma Güzelyurt ilçesi ve köylerinde gerçekleştirilmiştir. Yaklaşık 46 yıldır aynı mekânsal alanı paylaşan bu iki topluluğun dini konulardaki inanç ve uygulamaları farklılık göstermektedir. Farklılıkların nedeni, etkileşimde bulunan konular ve etkileşim önündeki engellerin tespiti çalışmanın temelini oluşturmaktadır.

Birinci bölümde yerli Kıbrıslıların dini hafızalarına etki eden tarihsel süreç, göçmenlerin adaya nakli, göç sonrası toplumda meydana gelen çatışmalar ve dini farklılıkların nedenleri incelenmiştir.

İkinci bölümde ise elde edilen bulgular doğrultusunda yerli ve göçmenlerin dini inanç ve uygulamaları, halk inançları tespit edilerek karşılaştırılmıştır. Ayrıca toplumların karşılıklı etkileşime geçtikleri konular ve etkileşimin bulunmadığı alanlar, etkileşimi engelleyen sebepler değerlendirilmiştir.

Anahtar Sözcükler:

1974 İskân politikası, 1974 Göçmeni, Yerli Kıbrıslı, İnanç ve uygulama, Kıbrıs ve din

ABSTRACT

Name and Surname : Hasan Burak AYDIN

University : Bursa Uludağ University

Institute : Institution of Social Sciences

Field : Science of Philosophy and Religion

Branch : Sociology of Religion

Degree Awarded : Master's Degree

Page Number : IX + 103

Degree Date : / / 2020

Supervisor : Prof. Dr. Vejdi BİLGİN

A Comparative Analysis of Religious Beliefs and Practices of Native Cypriots and Turkish Immigrants in Turkish Republic of Northern Cyprus: The Case of Güzelyurt District

This study aims to compare and analyse the religious beliefs and practices of native Cypriots in the Cypriot community and Anatolian Immigrants settled in Cyprus within the scope of 1974 Policy of Settlement. The study was conducted in Güzelyurt district and its villages. The religious beliefs and practices of individuals in the community, sharing the same settlement area for 46 years, show differences. The study is based on the detection of the reason of these difference, issues in interaction and the barriers preventing interaction.

In chapter one, the study was conducted on the historical period affecting native Cypriots, the transfer of immigrants to the island, the conflicts on the island after the immigration and the reasons of religious differences.

In chapter two, the religious beliefs and practices of natives and immigrants and public beliefs were found out and compared in accordance with the obtained findings. Moreover, the issues of interaction among communities, the fields which are not an issue of interaction, and the reasons of the prevention of interactions were evaluated.

Keywords:

1974 Policy of settlement, Turkish Immigrants, Native Cypriot, Belief and practice, Cyprus and religion

ÖNSÖZ

Kıbrıs toplumu hakkında hemen herkes belirli oranda bilgiye sahiptir. Fakat bu bilgilerin büyük bir bölümü kulaktan dolma ve yargı ifade eden düşüncelerdir. Kıbrıs'a ilk defa gelen birçok Anadolu insanında bu durumla karşılaştığımı ifade edebilirim. Eğitimim nedeniyle Türkiye'de bulunduğum yaklaşık on yıllık süre içerisinde de bu durumla sık sık karşılaştım. Yaşadığım, duyduğum, gördüğüm kısaca tecrübe ettiğim şeyler bana parçası olduğum, kendimi ait hissettiğim bu topluma faydamın olabileceği, insanlara Kıbrıs'taki durumun sanılanın aksine bir yapıda olduğunu gösterebilecek bir araştırmayı gerçekleştirmem gerektiği kararını aldırdı.

Çalışmanın ana temasını Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Güzelyurt ilçe ve köylerindeki yerli olarak nitelenen 1974 öncesi Kıbrıs'ta yaşayan Türkler ile 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası adaya nakledilen göçmen Anadolu insanının dini inanç ve uygulamalarının karşılaştırması oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde, Kıbrıs Türklerinin dini hafızasına etki eden tarihsel süreç, göçmenlerin adaya nakledilmesindeki sebepler, göç sonrası yaşanan hadiseler ile birlikte toplumda meydana gelen farklı dini inanç ve uygulamaların sebepleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümünde yerli ve göçmenlerin dini inanç ve uygulamaları, halk inançları incelenerek tipolojiler meydana getirilmiş, daha sonra bu tipolojiler karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmanın ardından toplumların dini konularda birbirlerinden etkilendikleri ve etkilenmedikleri konular ele alınmıştır. Değerlendirme ve sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular değerlendirilerek araştırma öncesinde sunulan hipotezler doğrulanmaya çalışılmıştır.

Yüksek Lisans eğitimime başlamamda bana kılavuzluk eden, yine tez konumun belirlenmesinde, araştırmamı gerçekleştirebilmemde büyük payı ve emeği olan çok kıymetli danışmanım Prof. Dr. Vejdi Bilgin'e çok teşekkür ederim. Gerek ders dönemindeki katkıları, gerekse ders dışı yönlendirmeleriyle ufkumu aydınlatan değerli hocalarım Prof. Dr. Abdurrahman Kurt'a ve Prof. Dr. Kemal Ataman'a, ders dönemi boyunca üzerimde emeği bulunan Prof. Dr. Kasım Küçükcalp'e ve Yrd. Doç. Dr. Turgay Gündüz'e, tez savunmasındaki katkılarından dolayı Doç. Dr. Hidayet Peker'e teşekkürü bir borç bilirim.

Eğitim sürem boyunca maddi ve manevi yükümlölüğümü üstlenen Türkiye Diyanet Vakfı'na ve Vakfın Bursa Eğitim Koordinatörlüğü'ne teşekkür ederim. Çalışmam esnasında fikir ve önerileriyle yardımını esirgemeyen din sosyolojisi doktora öğrencisi kuzenim İsmail Sezgin'e, kaynak taramalarım esnasında bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşan değerli büyüğüm Yrd. Doç. Dr. Volkan Nurçin'e teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca daima yanımda olan, çalışmamı kendilerine armağan ettiğim annem Nazire Aydın ve babam Turgay Aydın'a, çalışmamda manevi katkısı olan kız kardeşlerime, arkadaş ve dostlarıma teşekkürü borç bilirim.

Hasan Burak Aydın

Bursa-2020

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	II
YEMİN METNİ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
ÖNSÖZ	VI
GİRİŞ	1
A. PROBLEM DURUMU	2
B. AMAÇ VE ÖNEM	2
C. YÖNTEM	3
D. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR	4

BİRİNCİ BÖLÜM

KIBRIS TÜRKLERİNİN DİNİ HAYATINA ETKİ EDEN TARİHSEL SÜREÇ

A.İNGİLİZ HÂKİMİYETİ DÖNEMİ (1878-1959)	7
1. Siyasi Gelişmeler	7
2. Toplumsal Gelişmeler	10
3. Eğitim Alanındaki Gelişmeler	13
4. Dini Hayattaki Gelişmeler	17
B. SÖMÜRGE SONRASI DÖNEM (1959'DAN GÜNÜMÜZE)	21
1. Siyasi Gelişmeler	22
2. 1974 Sonrası İskân Politikası	27
3. Eğitim Alanındaki Gelişmeler	36
4. Dini Hayattaki Gelişmeler	42
5. Diğer Gelişmeler	45

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

A. KATILIMCILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ	47
B. DİNİ İNANÇ, TUTUM VE DAVRANIŞLARLA İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR	49
1. Dini Hayat Açısından Yerli Kıbrıslı Tipi	50
a) İnançla İlgili Bulgular	50
(1) Allah'a ve Peygamberlere İman	50
(2) Kitaplara ve Meleklerle İman	53
(3) Ahirete ve Kadere İman	54

b) İbadetle İlgili Bulgular	57
(1) <i>Namaz ve Dua</i>	57
(2) <i>Oruç, Zekat ve Hac</i>	58
(3) <i>Bayramlar, Mübarek Gün ve Geceler</i>	60
(4) <i>Cenaze ve Mevlitler</i>	63
(5) <i>Kadınlar ve Tesettür</i>	66
(6) <i>Bir Halk İnancı Uygulaması Olarak Buhur ve Tütsü</i>	68
2. Dini Hayat Açısından 74 Göçmeni Tipi	69
a) İnançla İlgili Bulgular	69
(1) <i>Allah'a ve Peygamberlere İman</i>	69
(2) <i>Kitaplara ve Meleklerle İman</i>	70
(3) <i>Ahirete ve Kadere İman</i>	71
b) İbadetle İlgili Bulgular	73
(1) <i>Namaz ve Dua</i>	73
(2) <i>Oruç, Zekât ve Hac</i>	74
(3) <i>Bayramlar, Mübarek Gün ve Geceler</i>	75
(4) <i>Cenaze ve Mevlitler</i>	77
(5) <i>Kadınlar ve Tesettür</i>	78
(6) <i>Halk İnançları</i>	79
C. İKİ TİP ARASINDAKİ ETKİLEŞİM VE GEÇİŞLER	80
a) Kalıp Yargıların Etkisi	82
b) Mekânsal Farklılaşma	85
c) Evliliklerin Etkisi	86
d) Komşuluk İlişkileri	87
e) İş İlişkileri ve Ekonomik Etkenler	88
f) Boş Zaman Etkinliklerinin Etkisi	89
SONUÇ	91
BİBLİYOGRAFYA	94
EKLER	99
Ek-1: Mülakat Soruları	99
Ek-2: Katılımcı Listesi	101

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin 1878 yılında İngilizler ile yaptıkları anlaşma sonucu Kıbrıs adası resmi olarak İngilizlerin kontrolüne geçmiştir.¹ Bundan sonraki süreçte adada yürütülen siyasi politika İngilizler sonrası dönemde de kendini hissettirerek günümüze kadar uzanmaktadır.

İngilizler sonrası Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde yaşanan problemler ve ardı sıra ada sakini Rum ve Türkler arasında vuku bulan anlaşmazlıklar iki toplumu savaşa sürüklemiştir. 1963-1974 yılları arasında gerçekleşen savaş adadaki Türklerin garantörü konumunda bulunan Türkiye'nin müdahalesiyle son bulmuştur. Yapılan müdahale ile birlikte sunulan iki bölgeyi çözüm önerisi sonucunda güney Rum, kuzey ise Türk bölgesi olarak ilan edilmiştir. Yıllar süren savaşın ardından Türk toplumunda meydana gelen nüfus yetersizliğine bağlı iş gücündeki azalma ülkede bir dinamizm yakalanmasını engellemiştir. Bozulan nüfus dengesi sebebiyle yapılan görüşmeler sonucu adaya Anadolu'dan yeni bir nüfusun nakledilmesi kararlaştırılmıştır.² Alınan bu karar neticesinde adaya Türkiye'den yaklaşık 40.000 kişi nakledilmiştir.

Kıbrıslı Türkler yüzyıllar boyunca Rumlar ve diğer azınlık gruplarla iç içe yaşamışlardır. Ayrıca yaklaşık 82 yıl boyunca İngiltere'nin kolonisi olmuşlardır. Bu ve bunun gibi faktörler Kıbrıs Türklerinin toplumsal norm ve değerlerinde, dini inanç ve uygulamalarında melez desenlerin oluşması sonucunu doğurmuştur. Bu melez desenler iskân politikası sonrası dönemde de varlığını sürdürerek 1974 Türkiye göçmenleri ile Kıbrıs Türkleri arasında farklılıkların oluşmasını sağlamıştır. İskânın ilk dönemlerinde kendini gösteren toplumsal ve dini algılar varlığını günümüzde dahi sürdürmektedir.

Bu çalışmayla Kıbrıslı Türkler ile 1974 Türkiye göçmelerinin dini inanç ve uygulamalarının karşılaştırmalı bir analize tabi tutulması hedeflenmektedir.

¹ Rifat Uçarol, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması (Ada'nın İngiltere'ye Devri)*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fak. Yayınları, 1978, s. 112-116.

² İsmail Şahin, Cemile Şahin, Mine Öztürk, "Barış Harekâtı Sonrası Türkiye'den Kıbrıs'a Yapılan Göçler ve Tatbik Edilen İskân Politikası", *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 8/7, 2013, s.599-630.

A. PROBLEM DURUMU

Küreselleşen dünyada özellikle aynı coğrafyayı paylaşan toplumlarda kültürlerin birbirlerini etkilemesi, kültürler üzerinde değişimin meydana gelmesi kaçınılmaz bir gerçekliktir.³

Kuzey Kıbrıs'ta iskânın gerçekleşmesinden itibaren yerli ve göçmenler arasında kültür farklılıkları meydana gelmiştir. Bu farklılıkların yoğun olarak görüldüğü alanların başında din kurumu gelmektedir. Araştırma konusu iki topluluğun geçmiş sosyal tecrübelerinin farklı olması dini inanç ve uygulamalarında farklılaşmasına sebep olmuştur. Fakat burada asıl problem iskânın üzerinden yaklaşık 46 yıl geçmiş olmasına rağmen sosyal etkileşimin toplumda minimum düzeyde bulunmasıdır. Öyle ki, etkileşimin gerçekleşmemesi nedeniyle günümüz Kıbrıs toplumunda yerlilerin ve göçmenlerin dini inanç ve uygulamalara dair farklılıklarını görmekteyiz.

Araştırmamızın temel problemi aynı etnik kökene mensup iki topluluğun dini alanda gözlemlenen farklılıklarına sebep olan tarihsel ve toplumsal şartların tespiti ve analizidir. Araştırmamızın hipotezleri ise şu şekildedir:

- Kıbrıs Türkleri ve 1974 göçmenlerinin ortak yaşam alanı aynı olmasına rağmen kültürleri farklıdır.
- Kıbrıs Türkleri, 1974 göçmenlerine oranla seküler bir yaşantıya sahiptir.
- 1974 göçmenleri, Kıbrıs Türklerine oranla daha dindardır.
- 1974 göçmenleri, Kıbrıs Türklerine oranla dini konularda daha bilgilidir.
- Mekânsal farklılıklar sosyal etkileşimi engellemektedir.
- 1974 göçmenlerinin büyük bir bölümü inanç ve uygulamalarını korumaktadır.
- Kıbrıs Türkleri ve 1974 göçmenlerinin genç kuşakları, dini inanç ve uygulamalarda benzerlikler göstermektedir.

B. AMAÇ VE ÖNEM

Araştırmamızın amacı yaklaşık 46 yıldır birlikte yaşayan, kapı komşusu olan, aynı sıralarda eğitim görüp, aynı havayı teneffüs eden Kıbrıs toplumundaki yerli Kıbrıslılar ile

³ Salih Yeşil, "Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve Alternatif Bir Strateji: Kültürel Zekâ", *KMU İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 16, 2009, s.101.

1974 göçmenlerinin gerek kültürel, gerekse dini inanç ve uygulamalarda gösterdikleri farklılıkları tespit etmektir.

Söz konusu toplum içerisinde var olan farklılıklar bazen çatışmaları beraberinde getirebilmektedir. Özellikle dini alanda var olan farklılıklar zaman zaman anlaşmazlıkları, karşılıklı kınama ve önyargıları doğurmaktadır. Bu çatışmalar her ne kadar kurumsal alana zarar vermese de toplumsal anlaşmazlık ve çatışmanın bulunduğu sosyal çevrelerin incelenmesi gerekmektedir.

Aynı toplumun bireyleri olan kimselerin fikir ve eylem farklılıklarının tespiti, toplumsal problemlerin çözümü ve anlaşılmasını mümkün kılacaktır. Dolayısıyla, çalışma bu temel problemin izahını amaçlamaktadır. Bu yaklaşım, araştırmayı son derece önemli kılmaktadır.

C. YÖNTEM

Çalışmamızda nitel yöntem tercih edilmiş olup veri toplama tekniği olarak derinlemesine mülakat kullanılmıştır. Mülakat üst yöneticilerden, çocuklara hatta okuma yazma bilmeyenlere kadar çok geniş bir yelpazede veri toplamak için ideal bir tekniktir.⁴ Ayrıca, soruların açık uçlu olarak sunulması katılımcıların becerileri doğrultusunda cevaplar verebilmesini sağlamaktadır. Derinlemesine mülakat, anket tekniğinden farklı olarak araştırmacıya kişisel gözlem imkânı da vermektedir. Bu vesileyle, araştırmacı konuşma esnasında katılımcının jest ve mimikleri ile vereceği tepkileri ölçerek daha net sonuçlar elde edebilecektir. Katılımcıların kendi düşünce ve duygularını daha net bir şekilde ifade edeceği düşünüldüğü gibi mülakat tekniği araştırmacı tarafından tercih edilmiştir.

Araştırmamızın evreni Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde yaşamakta olan “Yerli Kıbrıslılar” olarak nitelediğimiz 1974 öncesi dönemde Kıbrıs'ta bulunan Müslüman Türk nüfus ile “göçmenler” olarak nitelediğimiz 1974 yılı sonrası dönemdeki iskân politikası kapsamında adaya getirilmiş Müslüman Anadolu nüfusedir. Çalışmamızın net sonuçlar verebilmesi açısından örneklem grubu Güzelyurt ilçesinde yaşamakta olan yerli Kıbrıslılar ve 1974 Türkiye göçmenleri ile sınırlandırılmıştır.

⁴ Zeki Arslantürk, *Sosyal Bilimciler İçin: Araştırma Metot ve Teknikleri*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 3. b., 1997, s.117-118.

Güzelyurt ilçesi, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin kurulduğu ilk yıllardan itibaren hemen her dönem tartışma konusu olmuştur. Bu tartışmalar genellikle Güzelyurt'un Rumlara iade edileceği yönündedir. Güzelyurt üzerinde var olan bu belirsizlik sebebiyle ilçeye herhangi bir yatırım yapılmamıştır. Bu sebeple ilçe diğer ilçelere oranla daha yalın ve sadedir. Bu sadelik sebebiyle ilçede yıllardır gerek ekonomik, gerek politik, gerekse dini alanda pek bir değişimin olmadığını ve bölge sakinlerinin düşünce yapılarının birçok konuda varlığını koruduğunu söyleyebiliriz. Bu nedenle, çalışmamızın Güzelyurt ilçesinde gerçekleştirilmesi ayrıca önemlidir.

Çalışmamızda 50 kişi ile derinlemesine mülakat yapılmıştır. Mülakat yapılacak kişiler belirlenirken cinsiyet, yerlilik/göçmenlik, Güzelyurt ilçe veya köylerinde ikamet ediyor olmak gibi kriterler göz önünde bulundurularak eşitlik sağlanmaya çalışılmıştır. Saha araştırması 09.07.2019-31.05.2020 tarihlerini kapsayan dönemde gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, internet araştırmaları ve arşiv taraması da çalışmamızda bize eşlik eden diğer araçlardır.

D. KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

Kıbrıs'ta din söz konusu olduğunda hemen her araştırmacı kaynak problemleri ile karşılaşmaktadır. Geçmiş dönemlerde dini araştırmaları üstlenecek İlahiyat Fakülteleri ve enstitüler olmadığı için alana dair kaynak ve araştırmalar kısıtlıdır. Kıbrıs'ta din ve dini konuların önemli görülmemesi, araştırmaları gerçekleştirecek uzman kişilerin bulunmaması dolayısıyla da alan istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Fakat son dönemlerde ülkede varlık göstermeye başlayan İlahiyat Fakülteleri ve çeşitli enstitüler ile birlikte gittikçe artan K.K.T.C. vatandaşı araştırmacılar sayesinde ilerleyen dönemlerde araştırmaların gelişerek zenginlik kazanması beklenmektedir.

Kıbrıs'ta dinin işlendiği temel kaynakların başında Hüseyin Mehmet Ateşin'e ait *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası* gelmektedir.⁵ Ateşin'in kaleme aldığı bu kitap Kıbrıslı Türklerin dini hafızasına etki eden tarihsel süreci ele alarak bugünün anlaşılır olmasını sağlamaktadır.

⁵ Hüseyin Mehmet Ateşin, *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası*, İstanbul: Marifet Yayınları, 1996.

Aynı bağlamda zikredilebilecek diğer kaynak, Prof. Dr. Talip Atalay'a ait *Geçmişten Günümüze Kıbrıs İdari Yapılanması ve Din Eğitimi* adlı eserdir.⁶ Atalay, çalışmasıyla Kıbrıs'taki dini meselelerin tarihini Osmanlı döneminden itibaren günümüze değin ele almaktadır. Dolayısıyla, eser Kıbrıs'taki din araştırmaları için temel kaynaklardan biri olarak görülmektedir.

Prof. Dr. Halil Aydınalp'e ait *Din ve Dünyevileşme Kuzey Kıbrıs Örneği* adlı eser⁷ Kıbrıs'ta dini alanda gerçekleştirilmiş diğer bir çalışmadır. Aydınalp çalışmasıyla Kuzey Kıbrıs'taki dini hayatı inceleyerek din ve dünyevileşme üzerinden tahlillerde bulunmaya çalışmıştır.

Yrd. Doç. Dr. Volkan Nurçin'e ait *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Örgün ve Yaygın Din Öğretimi Tartışmaları* adlı tez⁸ Kıbrıs'taki dini çalışmalar bağlamında zikredilebilecek önemli araştırmalardandır. Çalışma gerek kaynak, gerekse araştırma bağlamında zikredilebilme niteliğine sahiptir.

Dr. Hacı Ermiş'e ait *Kuzey Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyal Ve Dini Hayat: Meserya Örneği* adlı tez⁹ alana dair önemli çalışmalardandır. Ermiş, çalışmasıyla yerli Kıbrıslıların sosyal ve dini hayatını incelemiştir. Bu doğrultuda, araştırmasını Meserya bölgesindeki Beyarmudu, İnönü, Köprü, Akdoğan, Türkmenköy, Vadili, Çayönü ve Alaniçi olmak üzere toplam sekiz köyde gerçekleştirmiştir.

Yusuf Emre'ye ait *Değişen Dünyada Değer Yönelimleri ve Dindarlık: KKTC Örneği* adlı tez¹⁰ Kıbrıs'ta yapılan diğer bir çalışmadır. Din psikolojisi alanında gerçekleştirilen bu çalışmada, değer yönelimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca, yazar değer yönelimlerinin dindarlık ve sosyo-demografik değişkenlerle bağlantısını incelemiştir.

⁶ Talip Atalay, *Geçmişten Günümüze Kıbrıs İdari Yapılanması ve Din Eğitimi*, Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 2003.

⁷ Halil Aydınalp, *Din ve Dünyevileşme Kuzey Kıbrıs Örneği*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2018.

⁸ Volkan Nurçin, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Örgün ve Yaygın Din Öğretimi Tartışmaları*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

⁹ Hacı Ermiş, *Kuzey Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyal Ve Dini Hayat: Meserya Örneği*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

¹⁰ Yusuf Emre, *Değişen Dünyada Değer Yönelimleri ve Dindarlık: KKTC Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Emine Yıldırım *Mağusa'da Dini Hayat* adlı teziyle¹¹ Gazimağusa ilçesindeki genç neslin dini yaşantılarını tespit etmeye çalışmıştır.

İsmail Sezgin'e ait *Kıbrıslı Türklerin Dini Yaşayışları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma: Güzelyurt Örneği* başlıklı tez¹² alana dair zikredilebilecek araştırmalardandır. Sezgin, çalışmasıyla Güzelyurt ilçesindeki yerli olarak nitelediğimiz Kıbrıs Türklerinin dini yaşantılarını incelemiştir. Bölgedeki göçmenler araştırmaya dâhil edilmeyerek, yerli kuşaklar karşılaştırılmıştır.

Alana dair yapılan araştırmalar içerisinde bazı çalışmalarda homojen kategorilerin net bir biçimde gerçekleştirilmediği tespit edilmiştir. Kimi araştırmacıların adada yerleşik olarak veya yeterli sürelerde ikamet etmemeleri sebebiyle bazı ayrıntıları göz ardı ettiği düşünülmektedir. Bazı çalışmalarda tipolojik farklılıkların bulunmuyor olması araştırmaları sınırlandırmaktadır. Oysa Kıbrıs toplumu homojen bir yapıdan meydana gelmemektedir. Dolayısıyla, Kıbrıs'ta din adına yapılacak çalışmalarda bu kategorilerin gerçekleştirilmesi önemlidir. Araştırmalar göz önünde bulundurulduğunda, araştırmamızın anket tekniğinden ziyade özellikle açık uçlu mülakat tekniğine dayanıyor olması katılımcılara kendilerini yorumlama fırsatını vermiştir. Çalışmamızda kullanılan yöntem, ana tema olarak yerli ve göçmenlerin; dini inanç ve uygulamalarının incelenerek karşılaştırılması, tezimi diğer tezlerden farklı kılmaktadır.

¹¹ Emine Yıldırım, *Mağusa'da Dini Hayat*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.

¹² İsmail Sezgin, *Kıbrıslı Türklerin Dini Yaşayışları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma: Güzelyurt Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

BİRİNCİ BÖLÜM

KIBRIS TÜRKLERİNİN DİNİ HAYATINA ETKİ EDEN TARİHSEL SÜREÇ

A.İNGİLİZ HÂKİMİYETİ DÖNEMİ (1878-1959)

Kıbrıs'ta İngiliz hâkimiyeti dönemi 1878 ilâ 1959 yılları arasını kapsar. Bu dönemlerde Kıbrıslı Türkler gerek milli, gerekse dini duyguların muhafaza edilmesinde çetin evrelerden geçmişlerdir. Bu dönemler, Kıbrıslı Türklerin ana vatandan koparak hilafetten uzak bir biçimde İngiliz bayrağı altında verdikleri varoluş mücadelesi açısından son derece önemlidir.

1. Siyasi Gelişmeler

1878 Rus Harbi'nden mağlup olarak ayrılan Osmanlı Devleti, Ruslarla ağır koşullar içeren Ayastefanos Anlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır. Avrupa Devletleri Rusların bu ilerleyişinden rahatsız olmuş, İngiltere Osmanlı'ya Ruslar karşısında yardım etme teklifinde bulunmuştur. Bu teklife göre İngiltere Osmanlı'nın savunma ittifakı olacak ve bölgede bir askeri üs kuracaktır. Bu doğrultuda bahsi geçen üssün Kıbrıs'ta kurulması ve Kıbrıs idaresinin İngilizlere bırakılması kararlaştırılmıştır. Tarihler 4 Haziran 1878'i gösterdiğinde bahsi geçen anlaşmanın imzaları atılarak fiilen Kıbrıs'ta İngilizler dönemi başlamıştır.¹³

Kıbrıs adasının kontrolü her ne kadar İngiltere'ye geçmiş olsa dahi adanın yine Osmanlı mülkü sayılacağı ve gelirlerinin de Osmanlı'ya verileceği anlaşma içerisinde yer almaktaydı. Rusya tehdidinin ortadan kalkmasıyla zaten İngilizler adadan çekilerek yönetimi tekrar Osmanlı'ya devredeceklerdi. Fakat anlaşmanın aksine İngilizler adada kontrolü ele alır almaz altı idari bölgedeki kaymakamları görevden uzaklaştırarak yerlerine İngiliz kaymakamları getirdiler. Yine aynı dönemde İngilizce, Türkçe ve Rumca resmi diller olarak ilan edildi.¹⁴

¹³ Halil Fikret Alasya, "Kıbrıs, İngiliz İşgali ve İdaresi", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara: T.D.V. Yay., 2002, c.25, s.380-383.

¹⁴ Alasya, a.g.m., s.380.

1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı'nın bu savaşta İngilizlerin karşısında savaşa girmesi ile birlikte İngilizler Kıbrıs'ı ilhak ettiklerini duyurdular. İngilizlerin hali hazırda var olan despot yönetimi adanın ilhakı ile birlikte daha da artmış ve adada bulunan Türkler zor dönemlerden geçmişlerdir.¹⁵

İngilizlerin adayı ilhak etmesiyle başlayan süreç 1923'te Lozan Antlaşması'nın 20. Maddesi uyarınca tamamıyla resmi hale gelmiş ve Kıbrıs artık İngiliz toprağı olmuştur.¹⁶ Lozan'da imzalanan antlaşma uyarınca adada yaşayan Türklere ya Türk ya da İngiliz vatandaşlığına geçme şartı konulmuş ve akabinde Kıbrıslı Türkler içerisinde Türkiye'ye bir göç dalgası meydana gelmiştir¹⁷. Yine İngilizler ilhak etmekle kalmamış, Osmanlı'ya Birinci Dünya Savaşı'nda kendi safında savaşmaması durumunda adayı Yunanistan'a devredebileceğini bildirmiştir. İngilizler her ne kadar Osmanlı'yı ikna edebilme adına böyle bir tehditte bulunmuş olsa dahi, bu söylemi fazlasıyla ciddiye alan Rumlar ilerleyen dönemlerde bunu ideolojik hale getireceklerdir.¹⁸

İngilizler idaresi döneminde İngilizlerin taraflı politikalar adada yaşayan Rumların lehine, Türklerin ise aleyhine işlemekteydi. Bu durumu fırsata çevirmek isteyen Rumlar "Enosis" planını ortaya çıkardılar. Enosis, Kıbrıs'ın Yunanistan ile birleşmesini, Türklerin ise ötekileştirilmesini içeren ideolojik bir yapıyı ifade eder.¹⁹ Bu doğrultuda 1931 yılında Rumlar İngilizlere karşı isyan çıkartmış ve bu isyanlar güçlükle bastırılmıştır. Bundan sonraki süreçte gerek Rumlar, gerek Türkler, gerekse adada yaşayan diğer azınlıklar sıkıyönetime tabi tutulmuştur. Bu doğrultuda Türklere ait Kavanin Meclisi kapatılmış, hatta Türkler 1941 yılına kadar kendi cemiyetlerinde dahi Türk bayrağını kullanamamışlardır.²⁰

Enosis planını hayata geçirmek isteyen Rumlar her fırsatta bu politikalarını yinelemiş ve bu doğrultuda İngilizlere karşı muhalefet içerisinde olmuşlardır. Muhalefetlerin en resmi ve önemli olanı ise piskopos Makarios önderliğinde 15 Ocak

¹⁵ Alasya, a.g.m., s.380.

¹⁶ Alasya, a.g.m., s.380.

¹⁷ Ermiş, a.g.t., s. 60.

¹⁸ Pierre Oberling, *The Road to Bellapais*, Colombia University Press, Newyork, 1982, s.30'dan aktaran Atalay, a.g.e., s.67.

¹⁹ İsmail Şahin, *Kıbrıs'ın Sosyal Tarihi*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011, s.143.

²⁰ Atalay, a.g.e., s.68.

1950 tarihinde adanın Yunanistan’a bağlanması için yapılan halk oylamasıdır. Bu oylamada % 96 oranında “evet” oyu çıkmıştır. Fakat oylama gerek İngilizler, gerekse Türkler tarafından tanınmamıştır.²¹

Rum tarafı bu oylamayı temel alarak (Rumlar için) BM’ye self determinasyon talebinde bulunmuştur. BM adada tek uluslu bir determinasyona müsaade etmeyeceğini, determinasyonun ancak çok uluslu bir biçimde mümkün olabileceğini belirterek bu talebi reddetmiştir.²²

Enosis planını her türlü uğraşlarına rağmen gerçekleştiremeyen Rumlar, 7 Mart 1953’te EOKA (Ethniki Organosis Kypriou Agoniston) ismiyle bir silahlı örgüt kurdular. Her ne kadar bu örgütün kuruluş yılı 1953 olsa da resmi faaliyetleri 1 Nisan 1955’te başlamıştır. EOKA’nın kuruluş amacı silahlı bir mücadele ile adanın Yunanistan’a ilhakını gerçekleştirebilmektir.²³

Türkler yaşanan bu hadiseler üzerine gerek kendi güvenlikleri, gerek EOKA tehdidi, gerekse Enosis planını engelleyebilmek adına Rauf Denktaş, Burhan Nalbantoğlu ve Kemal Tanrısevdi önderliğinde T.M.T. (Türk Mukavemet Teşkilatı)’yi kurdular.

Kıbrıs meselesinin karmaşası dolayısıyla çıkmaza giren İngilizler, 1955 yılında Yunanistan ve Türkiye’yi Londra’ya davet ederek çözüm için bir konferans düzenledi.²⁴ Bu konferans ile birlikte Türkiye’nin adada yaşayan Türklerin savunucusu ve garantörü olması meşru hale gelmiştir.

Rumların ilhak konusundaki baskıcı tutumu ve yaşanan tüm bu gelişmelerin ardından İngiltere çözüm için McMillan planını teklif etmiş, ancak Rumlar tarafından bu plan reddedilmiştir. Bunun üzerine, 1 Ekim 1958’te plan doğrultusunda Türkiye’nin temsilcisi olarak Burhan Işın göreve başlamıştır.²⁵

Rumlar daha sonraları adanın ikiye bölüneceği ve Enosis planının sonuçsuz kalacağı kaygısıyla bu planı kabul ederek anlaşmaya rıza göstermişlerdir. Bu uzlaşının üzerine 19 Şubat 1959’da Zürih’te bir toplantı gerçekleştirilmiş, toplantıda garantör

²¹ Alasya, a.g.m., s.380.

²² Atalay, a.g.e. , s.68.

²³ Yıldırım, a.g.t., s.24.

²⁴ Şükrü Torun, *Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Arasında Kıbrıs’ın Politik Durunu*, İstanbul: Gazeteciler Matbaası, 1956, s.64.

²⁵ Alasya, a.g.m., s.380.

lkelerden Türkiye, Yunanistan ve İngiltere hazır bulunmuş, ayrıca Kıbrıs Türklerini ve Kıbrıslı Rumları temsilen de birer temsilci katılmıştır. Bu toplantı sonucunda taraflar uzlaşmış ve Kıbrıs'ta çok uluslu bir Cumhuriyet'in kurulması kararlaştırılmıştır. Bu anlaşma ile birlikte Kıbrıs'ta İngiliz hâkimiyeti resmi olarak sona ermiş ve Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temelleri atılmıştır.²⁶

2. Toplumsal Gelişmeler

1878 yılında Kıbrıs adasının İngilizlere kiralanması her ne kadar adayı İngiliz toprağı yapsa da ada Osmanlı toprağı olarak görülmekteydi. Bu sebeple adanın kiralandığı yıllardan ilhak ve Lozan'a kadar olan dönemlerde Kıbrıs Türkleri ilhak sonrası döneme kıyasla fazlaca problemler yaşamamışlar ve İngilizlere karşı tehdit unsuru oluşturacak bir yapıya sahip olmamışlardır.

Osmanlı Devleti fethettiğı hemen her yerde din, dil, ırk fark etmeksizin adaletli, merhametli, koruyucu bir devlet politikasıyla hükmetmiştir. Fakat İngilizlerin sömürüye dayalı politikaları hâkimiyeti altında bulunan birçok yerde yerel halkın problem yaşamasına sebebiyet vermiştir. Bu açıdan İngiliz hâkimiyetini Osmanlı'nın devamı olarak görmek yanlış bir yargı olacaktır.²⁷ Bu yönüyle ada sakini Türk tebaanın psiko-sosyal açıdan yaşayacağı travma kaçınılmazdır.

Osmanlı'nın dönem itibariyle iç ve dış siyasette yaşamış olduğı sıkıntılar, ardı sıra Birinci Dünya Savaşı'nın meydana gelmesiyle birlikte yaşanan gç kaybı ada sakini Türklerin kendilerini yalnız hissetmelerine ve tamamıyla İngilizlerin inisiyatifine kalmışlık psikolojisine kapılmalarına sebep olmuştur.

Lozan Antlaşması zerine resmi hale gelen ilhak ile birlikte İngiltere, adada yaşayan Türklerle bir teklifte bulunmuştur. Bu teklife göre Kıbrıs Türkleri ya İngiliz vatandaşlığına geçecek ya da Türk vatandaşlığını seerek²⁸ 12 ay içerisinde adadan g edeceklerdir.²⁹ Bu teklif sonrası Kıbrıs Türklerinin bir kısmı Türkiye'ye göç etmiştir.

²⁶ Alasya, a.g.m., s.381.

²⁷ Atalay, a.g.e. , s.70.

²⁸ Haşmet Muzaffer Gürkan, *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta*, Lefkoşa: Galerı Kültür Yayınları, 1996, s.91.

²⁹ şahin, a.g.t., s.147.

Fakat nüfusun büyük bir bölümü ise Kıbrıs'ta kalmıştır. Göç edenlerin sayısının 700-800 civarında olduğu düşünülmektedir.³⁰

Lozan sonrası dönemde varoluş mücadelesi içinde bulunan Kıbrıslı Türkler Türk kimliklerinden de mahrum bırakılarak Akdeniz'in ortasında, İngilizlerin himayesinde, Rumların tehdit ve baskısı altında yalnızlaşmıştır. Bu baskı ve etkenler sebebiyle Kıbrıs Türkleri tekrardan bir benlik arayışı içerisine girmiş ve milliyetçilik fikri etrafında toplanmaya başlamışlardır. Daha önceleri "Kıbrıslı Müslümanlar" olarak anılan bu topluluk, bundan sonraki süreçte kendini Türkiye'ye nispet etmek ve de unutulmamak adına "Kıbrıslı Türkler" ismiyle anılmaya başlanacaktır.³¹

Kıbrıs'ta milliyetçilik fikrinin güçlenmesinde genç aydınların rolü büyüktür. Bu aydınlar genelde Türkiye'de eğitimini tamamlamış ve adaya dönmüş kimselerdi. Genç aydınların adada yapmış oldukları propagandalar halk nezdinde kabul görüyor ve tatbik ediliyordu. Aydınların fikir dünyalarını etkileyen faktörlerden biri de Jön Türkler hareketi olmuştur. Ana vatanda padişaha karşı olan ve yurtdışına kaçan Jön Türklerden bir kısmının durağı Kıbrıs'tı. Adaya gelen Jön Türkler zaman içerisinde adadaki genç aydınları etkilemiş;³² milliyetçilik, Atatürkçülük vb. fikirler halk nezdinde kabul görmüştür.

Kıbrıs Türkleri her fırsatta Türk kimliklerini ifade etmekten geri durmamış ve Türkiye'de gerçekleşen her değişimi yakinen takip ederek aynı değişimleri gerçekleştirmişlerdir. Kıbrıs Türkleri nezdinde Atatürk önemli bir kişidir. Toplumda var olan Atatürk sevgisi ilerleyen yıllarda inkılapların adada tatbik edilmesini sağlamıştır.³³ Öyle ki Türkiye'de meydana gelen her değişim ve her başarı Kıbrıs'ta da coşkuyla karşılanmış ve tatbik edilmiştir. Kıbrıs Türkleri içerisinde Kemalizm'in hızlı bir biçimde yayılmasında Turgut Sarıca, Hafız Lisani, Fikret Alasya, Mehmet Niyazi gibi kanaat önderlerinin rolü büyüktür.³⁴

³⁰ Ulvi Keser, "Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar", *Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 12, Bahar 2006, s.107.

³¹ Bkz: Hüseyin Mehmet Ateşin, *Kıbrıslı Müslümanların Türkleşme ve Laikleşme Serüveni*, İstanbul: Marifet Yayınları, 1999.

³² Ateşin, *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası*, s.129.

³³ Rauf Raif Denктаş, *Karkot Deresi*, İstanbul: Kıbrıslı Yayınları, 1996, s.81-84.

³⁴ Şahin, a.g.t., s.216.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Türkiye'de meydana getirdiği hızlı değişimler Kıbrıs'ta Türklerin gönüllük esasına dayanarak uygulanmıştır. Her ne kadar İngilizler bu durumu engellemeye çalışmış olsa da Kıbrıslı Türkler Atatürk'ü Türklerin kurtarıcısı olarak görüyor ve onun inkılaplarını uygulamaktan geri durmuyorlardı. Zira Kıbrıs Türkleri kendilerini anavatanın bir parçası, oradaki Türklerin bir uzantısı olarak tanımlıyorlardı.³⁵ Bu duruma Şapka Kanunu'nu örnek olarak verebiliriz. Türkiye'de Şapka Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte Kıbrıslı Türkler de bu uygulamayı benimsemişlerdir. Bu doğrultuda ilk şapka giyen kişi Lefke Belediye Başkanı Mustafa Fadıl Nekipzade'dir.³⁶ Türkiye'deki Medeni Kanun, Harf İnkılabı vb. yeni uygulamalar yine Kıbrıslı Türklerin kendi istekleriyle benimsedikleri örneklerden bazılarıdır.³⁷

İngilizlerin taraflı politikaları ve Rumların Enosis planına bir tepki olarak ortaya çıkan Kıbrıs Türk milliyetçiliği ilerleyen dönemlerde de kendini bariz bir biçimde hissettirmiştir. Öyle ki 1943 yılında Lefkoşa İslam İddihar Bankası'nın adı Lefkoşa Türk Bankası, Sarayönü Meydanı'nın ismi ise Atatürk Meydanı olarak değiştirilmiştir.³⁸

Kıbrıs Türklerinin Türk kimliğini oluşturmak için gösterdikleri gayret daha sonraları sonuç vererek 1949 yılı itibarıyla İngilizler tarafından da "Kıbrıs Türkleri" olarak anılmalarını sağlamıştır.³⁹

Kıbrıs Türkleri her ne kadar milliyetçilik fikri etrafında toplanarak varlıklarını ortaya koymuş olsalar bile dini kimliklerinden uzaklaşma yaşamışlardır. Türklük ilkesi ile başlayan süreç yerini zamanla laikliğe bırakmış, Türkiye'de gerçekleşen devrimleri takip etme çabası Kıbrıs Türklerini dinlerinden uzaklaştırarak dinin toplum yapısı içerisinde ikincil derecede öneme sahip olmasına sebep olmuştur.⁴⁰

³⁵ Sabahattin İsmail, Engin Birinci, *Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri 1919-1938*, Lefkoşa: KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989, s.213.

³⁶ Erdal Yurdakul, *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılaplarının Kıbrıs'ta Uygulanması*, Ankara: Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2002, s.88.

³⁷ Kübra Öz, "Kıbrıs Türk Kimliğinin İnşasında Atatürk İlke ve İnkılaplarının Etkisi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 5, 2016, s.1281.

³⁸ Şahin, a.g.t., s.216.

³⁹ Şahin, a.g.t., s.216.

⁴⁰ Bkz. Ateşin, *Kıbrıslı Müslümanların Türkleşme ve Laikleşme Serüveni*, 1999.

3. Eğitim Alanındaki Gelişmeler

İngilizler döneminde Kıbrıs'ta eğitim zorunluluğu olmadığı için Kıbrıslı Türk aileler Rumların aksine çocuklarını okula göndermekte pasiftiler. Türk aileler günlük hayat içerisinde var olan tarım, hayvancılık vb. insan gücü gerektiren işlerde çalışacak kimselerin sayısının yetersiz olması dolayısıyla çocuk ve gençlerini okula göndermiyorlardı. Bu, zamanla Kıbrıs Türkleri içerisinde yetersiz, bilgisiz, bilinçsiz bir neslin türemesine sebep olmuştur.⁴¹

Kıbrıs'ta eğitim kurumları Osmanlı'dan itibaren Evkaf'a (Vakıflar İdaresi) bağlı kurumlar olarak varlıklarını sürdürmekteydiler. Bu ise Evkaf'a eğitim kurumlarını denetleme ve yönlendirme imkânı sunmuştur. Adanın İngilizlere kiralınması ile birlikte Evkaf'ın yönetimi kısmen İngilizlerin kontrolüne geçmiş (iki delegeden biri İngiliz olarak atandı) ve buna binaen İngilizlerde eğitimi ve eğitim kurumlarını denetleyip yönlendirebilme imkânına sahip olmuşlardır.

İngilizler Hükümeti eğitim sistemini ellerinde bulundurdıkları için Kıbrıs Türklerinin sosyo-kültürel yapısını eğitim üzerinden değiştirmeye çalışmışlardır. Nitekim bu çalışmalarında başarılı olduklarını da söylemek mümkündür.⁴²

İngilizler her ne kadar adayı kiraladıkları ilk yıllarda eğitimde radikal değişimlere başvurmamış olsalar da kısa süre içerisinde okullar başmüfettişliğine J. Spencer'ı atamakla eğitimdeki kontrolü ele almışlardır.⁴³ Aynı zamanda belirli aralıklarla yapılan değişikliklerle eğitimin kontrolünün ellerinde olduğunu ada sakinlerine hissettirmişlerdir. Fakat ilhak sonrası dönemde öğretmen atama işlemi Maarif Encümeni'nin tavsiyesi ile vali kararına bağlanmıştır. Buradaki asıl mesele ise Maarif Encümeni'nin atamasının yine vali tarafından yapılmasıdır.

1929 yılında Maarif Kanunu ile birlikte artık tüm yetki valiye devredilmiştir. Eğitimdeki gelişmeler 1931 yılında Rumların isyan faaliyetlerine kadarki dönemde inişli çıkışlı bir grafik sergilemiştir. Fakat 1931 yılında gerçekleşen ve iki ayda bastırılabilen isyan sonrası İngiliz yönetimi siyasi, sosyal, toplumsal alanlarda olduğu gibi eğitim

⁴¹ Şahin, a.g.t., s.154.

⁴² Elmaziye Töre Temiz, "Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyo-Kültürel Yapının Taşınmasında Öğretmenlerin Rolü", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 6, 2009, s. 636.

⁴³ Atalay, a.g.e., s.76.

alanında da ağır yaptırımlarda bulunmuştur. Bu dönemden itibaren Osmanlı'dan kalma rüştiyeler kapatılmış, karma eğitime geçilmiş, eğitimin denetlenme işlemi tamamen hükümete devredilmiş, en önemlisi ise kitapsız eğitime geçilmiştir. Eğitimde kitabın kullanılmaması demek müfredatın tamamen İngilizlerin inisiyatifine bırakılması, aynı zamanda Türkiye'den Kıbrıs Türklerinin eğitimi için gönderilen kitapların artık kullanılamaması anlamına gelmektedir. 1931 olayları sonrası artan baskı kendini ilerleyen yıllarda iyice hissettirmiş ve 1935 yılında Türk okullarına gerçekleştirilen İngiliz müdür atamalarıyla Türklerin eğitimdeki söz hakkı tamamen ortadan kaldırılmıştır.⁴⁴

İngilizlerin klasik “böl, parçala ve yönet” politikaları Kıbrıs'ta öncelikle kendini etnik ayrımcılık üzerinden göstermiş,⁴⁵ daha sonra bu ayrılıkçı fikirler Rum ve Türk toplulukları için iki ayrı maarif encümenliği kurulmak suretiyle eğitim alanına sıçramıştır.⁴⁶ Sonraki dönemlerde ise adada var olan ayrılığı fırsat bilerek her kurumda olduğu gibi eğitim kurumlarında da tek başına söz sahibi olunmuştur.

Kıbrıs Türkleri siyasi ve sosyal alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da Türkiye'den uzaklaşmadan yakın bir çizgide ilerleyerek anavatanından kopmama gayreti içerisinde bulunmaktaydı. Fakat İngilizler Kıbrıs Türklerinin bu tutumlarından fazlasıyla rahatsız oluyorlardı. Bu yüzden Kıbrıslı Türklere zaman zaman Türk kimliklerinin yanında Müslüman da olduklarını hatırlatacak hamleler ile onları Türklük bağından, dolayısıyla Türkiye'den koparmak istemişlerdir. Bu durumun eğitimdeki tezahürleri arasında Lefkoşa Türk Lisesi'nin isminin Lefkoşa İslam Lisesi olarak değiştirilmesini örnek olarak verebiliriz.⁴⁷ Yine aynı dönemlerde İngilizler lise çağındaki öğrencilerin fes ile okula devam etmelerini isteyerek⁴⁸, bir anlamda eğitim alanında Türkiye ile olan ilişkilerin önüne geçmeyi arzulamışlardır.

İngilizler tarafından uygulanan bilinçli politikalar sebebiyle Kıbrıslı Türkler bir anlamda Türklük ve Müslümanlık kimliklerini birer taraf olarak görmeye

⁴⁴ Atalay, a.g.e., s.77-78.

⁴⁵ Töre, a.g.m., s.636.

⁴⁶ Ömer Gökel, Gökmen Dağlı, “Osmanlı'dan Günümüze Türk Eğitim Sisteminin Geçirmiş Olduğu Evreler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8, Sayı: 37, 2015, s.752.

⁴⁷ William Wilber Weir, *Education in Cyprus: Some Theories and Practices in Education in the Island of Cyprus Since 1878*, Nicosia: Cosmos Press, 1952, s.74.

⁴⁸ Ateşin, *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası*, s. 275.

başlamışlardır.⁴⁹ Türkiye’de gerçekleşen yoğun inkılaplar ve laiklik yolunda atılan adımlar Kıbrıslı Türkler tarafından memnuniyetle karşılanmış, İngilizlerin Türklük karşısında İslami kimliği hedef olarak göstermesi, varoluş mücadelesi veren Kıbrıslı Türklerin laiklik ve Türklük ekseninde yer almalarına sebep olmuştur. İngilizlerin bu bilinçli politikası zamanla dinin Türklüğün karşısında bir engel olduğu görüşünü doğurarak dinin Kıbrıs Türkleri içerisindeki gerileyişini devam ettirmiştir.

İngilizlerin yürüttükleri bu bilinçli politikayı karamsar bir bakış açısı ile yorumladığımız düşünülmemelidir. Zira bahsi geçen konularda ortaya konan paradoksal tavır bu politikanın bilinçli bir biçimde yürütüldüğünü gözler önüne sermektedir. Her ne kadar Türk Lisesi ismini İslam Lisesi olarak değiştirmiş olsalar dahi, lise öğrencilerine fes kullanımını zorunlu hale getiren (inkılaplara karşı olması için), Cuma tatilini Pazar günü olarak değiştiren, Türkiye’deki harf inkılabının Kıbrıs’ta da uygulanmasını isteyen yine İngilizler hükümetidir.⁵⁰ İngilizlerin bu politikaları Kıbrıslı Türkler arasında laik bir anlayışın gelişimine katkı sağladığı görülmektedir. Türkiye tarafından da desteklenen bu anlayış gerek kurumsal alanlarda, gerekse halk tabanında laikliğin ivme kazanmasına sebep olmuştur.

1937 yılında Türk Lisesi müdürlüğüne atanan ve Türk Lisesi’nin İslam Lisesi ismini almasında payı olan Harold Wood, 1950 yılında encümen anlaşmasını feshederek görevini bırakmıştır. Bunun üzerine Türkiye’den laik bir müdür talebinde bulunan Kıbrıs Türkleri bu isteklerinde başarılı oldular. Aslen Kıbrıslı olup, ailesi Türkiye’ye göç etmiş Yavuz Konnolu 12 Ekim 1950 tarihinde adaya gelerek Türk Lisesi müdürlüğü görevine başlamıştır.

Konnolu’nun göreve gelmesiyle birlikte gerek eğitim kurumlarında, gerekse halk tabanında var olan yenilikçi ve laik fikirler zirve noktasına ulaşmıştır. Yavuz Konnolu’nun Kıbrıs Türklerine tesirinde kanaat önderlerinden Doktor Fazıl Küçük’ün katkısı büyüktür. Zira Küçük, Konnolu’nun eleştirildiği zamanlarda en büyük destekçisi olmuştur.⁵¹

⁴⁹ Atalay, a.g.e., s.78.

⁵⁰ Ateşin, *Kıbrıs’ta İslami Kimlik Davası*, s.282.

⁵¹ Ateşin, *Kıbrıs’ta İslami Kimlik Davası*, s.283.

Yavuz Konnolu döneminde müfredat Türkiye’deki müfredata yakın bir çizgideydi ve sosyal alanda gerçekleştirilen aktiviteler yine Türkiye’deki aktiviteler ile benzerlik göstermiştir. Bahsi geçen dönemin en önemli gelişmeleri arasında ise “Lise Mezunlar Birliği Balosu” etkinliğinde ilk defa içki ve dansın kullanılması zikredilebilir.⁵² Yaşanılan bu olay dönemin eğitim faaliyetlerindeki değişimini açık bir biçimde göz önüne sermektedir. Toplumun kanaat önderlerinde var olan bu perspektif halk nezdinde de kolay bir biçimde meşruluk kazanmıştır. Ayrıca köy okullarında bulunan öğretmenlerin Atatürkçülüğü ve laikliği içeren konulara fazlaca değinmesi, okuma yazma bilmeyen köy ahalisine Atatürkçülük ve laiklik üzerine dergi, gazete vb. okunması en küçük yerlerde dahi bu fikirlerin yayılmasına neden olmuştur.⁵³

Bu kısımda Doktor Fazıl Küçük’e değinmenin faydalı olacağı düşünülmektedir. Zira Küçük Kıbrıs Türklerinin her daim sözcüsü ve savunucusu olmuştur. Kıbrıs Türklerinin dönem itibariyle toplumsal tabakanın en alt kısımlarında bulunduğu, tarım ve hayvancılık ile uğraşan, ekseriyetinin okula dahi gitmediği bir dönemde Küçük, İsviçre’de tıp eğitimini tamamlayarak adaya doktor olarak dönmüş bir kimsedir. Bu sebeple Küçük Kıbrıs Türkleri tarafından saygı duyulan, sevilen bir karakterdi.

Küçük Kıbrıs’a döndüğünde *Halkın Sesi* gazetesini kurmuş ve yazmış olduğu yazılar ile bir anlamda Kıbrıs Türklerinin sesi olmuştur. Kıbrıs Türklerinin büyük bir bölümünde yenilikçi ve laik fikirlerin doğuşu Küçük sayesinde olmamış olsa bile gelişiminin Küçük vesilesiyle olduğunu söyleyebiliriz.⁵⁴

Lefkoşa’da 1933 yılında İslam İlahiyat Mektebi ismiyle bir bina inşa edilerek burada dini eğitim verilmiştir. Fakat 1934 ilâ 1947 yılları arasında geçen 13 yıllık dönemde bu kurumdan sadece sekiz kişi mezun olmuştur. Bu ise din eğitiminde oluşan boşluğu, dinin Kıbrıs Türkleri nezdinde göz ardı edilen, çok da önemli olmayan bir yapıya dönüştürüldüğünü göstermektedir.⁵⁵ Okulun başarılı olamamasında eğitimci hocaların ve programlardaki yetersizliğinde payı bulunmaktadır. Yine okulun mezunlarına bir şey vaat

⁵² Ateşin, *Kıbrıs’ta İslami Kimlik Davası*, s.284.

⁵³ Öz, a.g.m., s.1269.

⁵⁴ Ateşin, *Kıbrıs’ta İslami Kimlik Davası*, s.287.

⁵⁵ Ateşin, *Kıbrıs’ta İslami Kimlik Davası*, s.279.

etmemesi nedeniyle de başarısız olduğu söylenebilir.⁵⁶ Kıbrıs Türkleri nezdinde dinin bu denli göz ardı edilerek “Türklüğün önündeki bir engel” olarak görülmesinin, din eğitiminden uzak ve dinden bihaber neslin oluşmasında müsebbip şüphesiz İngilizlerdir.

Kıbrıslı Türkler 1958 yılında İngiliz hâkimiyetinin sonlarına yaklaşıırken maarif encümenliği görevini tekrardan kendi bünyelerine kazandırmayı başarmışlardır. 9 Haziran 1959’da resmi olarak maarif encümenliği Kıbrıslı Türklere devredilmiş ve yedi kişiden oluşan encümenliğin başkanlığına Dr. Hüsnü Feridun atanmıştır.⁵⁷

4. Dini Hayattaki Gelişmeler

Osmanlı dönemi Kıbrıs’ında her ne kadar din istikrar sağlamış ve Kıbrıs Türk toplumunda birinci derecede önem arz etmiş olsa bile bu durumun İngilizler döneminde tam ters istikamete doğru yönlendirilmiştir. İngilizler hâkimiyetinde bilinçli uygulanan politikalar ile Kıbrıs Türkleri dinden uzaklaşma yaşamışlardır.

Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde İngilizlerin meydana getirdiği tahribat dolayısıyla camiler boş, var olan camilerin büyük kısmında ise din görevlilerinin olmadığı görülmüştür. Zira bahsi geçen dönemlerde halkı dini merasimlere teşvik edebilecek, dini merasimlere katılan kişilere vaaz edebilecek kimseler bulunmamaktaydı. Aynı zamanda bakımsızlık sebebiyle birçok cami yıkılmaya yüz tutmuş ve kullanılamaz hale gelmişti. Öyle ki Kıbrıs Türkleri Ramazan ayı ve Cuma günlerinde dahi dini ritüellerini gerçekleştirmekte zorlanıyorlardı.⁵⁸ Dönem itibariyle müftülük makamının varlığı dini faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için yeterli olmamıştır. Zira din eğitiminde var olan eksiklikler nitelikli personel ve din görevlisi yetiştirilmesi önündeki engellerdendi. Bu sebeple müftülük makamı da personel sıkıntıları yaşadığı için toplumun manevi sıkıntılarını gidermekte yetersiz kalmıştır.⁵⁹

İngilizler döneminin en dikkat çekici ve en önemli hususlarından biri Kıbrıs Türkleri içerisinde meydana gelen din değiştirme meselesidir. Bazı Kıbrıslı Türkler adanın İngilizlere kiralandığı dönemin ilerleyen yıllarında İslamiyet’ten Hristiyanlık’a

⁵⁶ Bkz. Volkan Nurçin, “İngiliz İdaresi’nde Kıbrıs’ta Din Görevlisi Bir Kurum: İslam İlahiyat Okulu”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, Güz 2019.

⁵⁷ Ateşin, *Kıbrıs’ta İslami Kimlik Davası*, s.289.

⁵⁸ *Nizam*, 19 Kasım 1971.

⁵⁹ Atalay, a.g.e., s.108.

geçiş yapmışlardır. Bahsi geçen dönemlerde dini hayat ve din eğitiminde var olan eksiklikler dini hafızanın bulanıklaşarak din değişimlerinin meydana gelmesine neden olmuştur. Dini hafızanın bulanıklaşmasıyla karma inançların türemiş olması kastedilmektedir. Kıbrıs Türkleri içerisinde varoluş mücadelesinin önemli isimlerinden I.A. ile yaptığımız görüşmeye göre bahsi geçen dönemde 35 Türk köyü Hristiyanlığa geçiş yapmıştır. Fakat din değiştirme hadiselerinin ekseriyetle Linobambakilerin bulunduğu köylerde gerçekleştiği bilinmektedir. Linobambaki, Osmanlı döneminden itibaren daha rahat bir yaşam sürme adına Müslüman olduğunu ifade ettiği halde gizlice Hristiyanlık inancını sürdüren kimselere verilen addır. Linobambakilerin karma inanca sahip oldukları bilinmektedir. Öyle ki bu kimseler çocuklarına hem Türk, hem de Rum isimleri vermiş, yeni doğan çocuklarını hem sünnet, hem de vaftiz etmişlerdir.⁶⁰ Karma inanışa sahip kimselerin bir kısmı tamamıyla Hristiyanlığa geçmiş, bir kısmı da İslamiyet'i seçmiştir. Fakat sonuç her ne olursa olsun Linobambakiler toplumda melez inanç ve uygulamaların meydana gelmesinde etkili olmuşlardır. Yine çocukluk dönemlerime dair hatırladığım kadarıyla ikamet ettiğim köyde yaşlı bir kadının Müslüman olduğu halde köyümüzde bulunan kilisede mum yaktığını hatırlamaktayım. Fakat bu kadının Linobambaki olup olmadığına dair herhangi bir bilgiye sahip değilim.

Kıbrıslı Türkler gündelik hayat içerisinde Rumlar ile gerek komşuluk, gerek ticaret, gerek iş gücü gerektiren hemen her alanda sosyal ilişkiler kurmaktaydılar. Rum nüfusun Türk nüfusa oranla daha kalabalık olması gündelik hayat içerisinde Rumcanın aktif bir biçimde kullanılmasını sağlamaktaydı. Bu sebeple Kıbrıslı Türklerin ekseriyeti Rumca'yı iyi derece konuşabilen kimselerdi. Rumcanın Kıbrıslı Türklerce aktif bir biçimde kullanılıyor olması Kıbrıslı Türkleri Rum ahali ile olduğu kadar Rum ve İngiliz papazlar ile de iletişim kurabilme olanağını sağlamıştır. Bunu fırsat bilen bazı papazlar eğitimden yoksun olan bazı Türk köylerine giderek bu köylerdeki halkın ihtiyaçlarını giderip, bilgisizliklerini de kullanarak onları Hristiyanlaştırmıştır.⁶¹

Dini bilginin düşük, dini değerlerin yok denecek kadar az olduğu bir dönemde dinin kuşatıcı ve manevi havasından uzak kalan bazı Türk köyleri bu vesileyle Hristiyanlaşmıştır. Hristiyanlaşan Türk köy ve nüfusun net bir sayısı olmamakla birlikte

⁶⁰ Ateşin, *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası*, s.120.

⁶¹ Şahin, a.g.t., s.171.

12 köyün tamamen, 9 köyün ise kısmi olarak Hristiyanlaştığı söylenmektedir. Kıbrıs'ta Türkleri Hristiyanlaştırma faaliyetleri 1920'lere varıncaya değin devam etmiştir.⁶² Bundan sonraki süreçte İngilizlerin müftülük makamı üzerinde yapmış oldukları değişiklikler Kıbrıs Türk toplumunu dinden tamamen uzak bir toplum haline getirecektir.

Osmanlı'nın adayı terk etmesiyle birlikte Kıbrıslı Türklerin siyasi alanda liderliğini üstlenecek, her kesimin üzerinde ittifak ederek temsil hakkını devredebileceği tek kurum müftülük kurumu idi. Zira müftülük sadece bir dini liderlik değil, aynı zamanda İngilizlerin önünde kolektif bir yapılanmayı sağlayabilecek tek kurum olarak göz önüne çıkmaktaydı.⁶³ Bu durumun farkında olan İngilizler Lozan ile resmi hale gelen ilhak sonrası ilk yaptırımlarından birini müftülük üzerinden gerçekleştirerek olası bir dayanışma, direniş ve yapılanmanın önüne geçmeyi hedeflemiştir. Nitekim bu hedeflerinde başarılı olduklarını söylemek mümkündür.

1927 yılında İngilizler ilk olarak müftüyü tayin yoluyla belirleme yoluna gitmiş ve müftülük makamına doğrudan müdahalede bulunmuştur. Bu hadisenin üzerinden kısa bir süre sonra ise 1 Ocak 1929'da müftülük idaresini tamamen kaldırmışlar ve "Fetva Eminliği" adıyla müftülüğü hükümete bağlı bir memur konumuna getirmişlerdir.⁶⁴ Fakat fetva eminliği müftülüğün aksine siyasi ve dini konularda herhangi bir fonksiyonu olmayan, sadece müftülük makamının ilgası dolayısıyla sunulan bir alternatiftir.

İngiliz hükümetinin müftülük makamını ortadan kaldırdığı yılları takiben milliyetçi ve laik ideoloji ile varlığını kanıtlamaya çalışan Kıbrıs Türkleri tamamen dinden uzaklaşmışlardır. Kıbrıs Türklerinin Türklük ve laiklik fikirleri etrafında toplanarak dinden uzaklaşması, bu fikirlerin dine karşı olmasından kaynaklı değildir. Fakat İngilizler, politikalarını benimsemeyen topluma dinin bu fikirlere karşı olduğu şeklindeki bir düşünceyi empoze ettirdiği söylenebilir.⁶⁵ Kıbrıs Türklerinin varoluş mücadelesi içindeki kimlik arayışları ilk aşamada Türklük, bir sonraki aşamada ise laiklik fikirleri ile tezahür etmiş olsa bile bu arayışın radikal boyutlardaki sonucu dinden bihaber, bilinçsiz bir toplumun meydana gelmesidir. Dinin yokluğundan gelen bu boşluk her ne kadar Kemalizm fikriyle doldurulmaya çalışılmış olsa bile Kıbrıs Türkleri dini bir

⁶² Şahin, a.g.t., s.172.

⁶³ Ateşin, *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası*, s.239.

⁶⁴ Atalay a.g.e. s.243.

⁶⁵ Atalay, a.g.e., s.78.

boşluğa düşmüştür.⁶⁶ Durum öylesine vahim bir noktaya gelmiştir ki namaz kıldırarak, cenaze işlemleriyle ilgilenen imamlar dahi bulunamaz hale gelmiştir. Bu sebeple zaman zaman bazı köylerde nikâh, cenaze gibi dini işlemleri köy öğretmenleri gerçekleştirmiştir.⁶⁷

1929 yılında müftülük makamının lağvedilmesi ile başlayan süreç 1950'lere değin devam etmiş ve Kıbrıslı Türkler müftülük makamının ihyası için gerek İngilizlere, gerekse Evkaf'a yoğun baskılar yapmışlardır. Bunun üzerine İngilizler Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığına bir müftü tayini edilmesi hususunda başvuruda bulunmuş⁶⁸ ve Türkiye tarafından Yakup Cemal Menzilioğlu Kıbrıs'ta ihya edilecek olan müftülük makamına tayin edilmiştir.

12 Şubat 1951 tarihinde Kıbrıs Türklerinin meraklı ve heyecanlı bekleyişlerinin ardından adaya ulaşan Menzilioğlu ilk karşılama esnasında önyargı ve tepkilere maruz kalmıştır. Menzilioğlu Kıbrıslı Türklerin beklediğinin aksine adaya sarık ve cübbe ile gelmişti. Kimlik arayışları doğrultusunda Türkiye'deki her inkılabı yakinen takip eden, Türk milliyetçiliğine ve Atatürk'e gönülden bağlı toplum için müftülük makamında bulunacak kimsenin inkılaplardan uzak bir portre çizmiş olması Kıbrıslı Türklerin hayli canını sıkmıştır.⁶⁹

Menzilioğlu'nun müftülük görevini icra etmeye başladığı ilk günlerden itibaren dini konulardaki sert ve radikal tutumu dininden kopuş yaşamış bir toplum için kabul edilmesi zor bir gerçektir. Nitekim Menzilioğlu'nun ilk vaazında Kıbrıslı Türklerin dini lakaytlık ve eğitimsizliğinden bahsetmiş olması sert tepki ve eleştirilere maruz kalmasına sebep olmuştur.⁷⁰

Menzilioğlu'nun gerek yaşı (72 yaşındadır), gerek Türkiye'deki görevinden emekli oluşu, gerek Kıbrıs Türklerinin İngiliz döneminde yaşamış olduğu psiko-sosyal travmadan fazlasıyla habersiz olması Kıbrıs'ta başarısız olmasının ve mevcut krizi yönetememesinin temel sebepleri olarak sayılabilir.

⁶⁶ Şahin, a.g.t., s.185.

⁶⁷ Töre, a.g.m., s.638.

⁶⁸ Şahin, a.g.t., s.183.

⁶⁹ Şahin, a.g.t., s.183.

⁷⁰ Ateşin, *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası*, s.258.

Türkiye’de ezanın Türkçeleştirilerek okunmasının ardından Kıbrıslı Türkler de bu uygulamaya gönüllü olarak katılım sağladılar. Fakat 1950’de Türkiye’de Arapça ezana geçildiği halde Kıbrıslı Türkler ezanı Türkçe okumaya devam etmişlerdir. Müftü Menzilcioğlu bu uygulamaya karşı çıkarak ezanın Arapça okunması gerektiğini savunsa da bu söylemi sadece Kıbrıslı Türklerce müftünün inkılap düşmanı olduğu algısını doğurmaktan başka bir işe yaramamıştır.⁷¹ Bu nedenle Kıbrıslı Türklerin zihinlerindeki dinin laikliğe karşı olduğu düşüncesi müftünün bu ve benzeri söylemleri nedeniyle pekişmiştir.

Menzilcioğlu’nun başarısızlıkla sonuçlanan sekiz aylık müftülüğü çocuklarının adaya gelip kendilerini götürmesiyle son bulmuştur. Uzun yıllar boyunca dini kurum ve kuruluşlardan uzak bir biçimde dinden bir haber yaşayan Kıbrıs Türklerinin müftülüğün iadesi için verdikleri mücadele bir anlamda aleyhlerine sonuçlanmıştır.

Menzilcioğlu’ndan boşalan müftülük makamı için arayış içerisine giren Kıbrıslı Türkler tekrar Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı’na başvuruda bulunmuştur. Fakat Başkanlık Yakup Menzilcioğlu’nun Kıbrıs’ta yaşamış olduğu hor görülme, dışlanma vb. hadiseler dolayısıyla adaya tekrar müftü göndermeye sıcak bakmamıştır. Bunun üzerine Kıbrıslı Türkler belirli çalışmaların ardından Kıbrıs Türkü Dana Efendi’yi müftülük makamına getirmişlerdir.⁷²

Dana Efendi ile her ne kadar müftülük makamı doldurulmuş olsa da, Kıbrıs’ta dönem itibarıyla din görevlilerinin az olması, din eğitiminin yeterli düzeyde verilememesi, camilerin yıkılmaya yüz tutmuş halleri sebebiyle Kıbrıs Türklerinin kimlik adına dinlerinden kopukluk yaşaması, kimi Türklerin din değiştirmesi veya dini hafızalarının bulanıklaşması gibi hadiseler, dönemin kanayan yaraları olarak tarihe geçerek etkilerini günümüz Kıbrıs Türk toplumunda da yansıtmaktadır.

B. SÖMÜRGE SONRASI DÖNEM (1959’DAN GÜNÜMÜZE)

19 Şubat 1959’da Zürih’te alınan kararla Kıbrıslı Türkler, Rumlar ve diğer azınlıklar ile birlikte ortak bir Kıbrıs Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Yeni kurulan bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti her ne kadar başlangıçta umut verse bile daha sonra yaşanan savaşlar,

⁷¹ *Halkın Sesi*, 21 Mayıs 1953.

⁷² Ateşin, *Kıbrıs’ta İslami Kimlik Davası*, s.269.

siyasi gelişmeler ile etkilerini günümüze kadar taşıyacak problemlere sahne olmuştur. Bu bölümde İngiliz hâkimiyeti sonrasında yaşanan hadiseler ele alınacaktır.

1. Siyasi Gelişmeler

Bağımsız Kıbrıs Cumhuriyeti'nin temelleri her ne kadar 19 Şubat 1959 tarihli Zürih konferansına dayanıyor olsa da resmi olarak cumhuriyetin ilanı 16 Ağustos 1960'da gerçekleşmiştir. Ülkenin Cumhurbaşkanı Rum, Cumhurbaşkanı yardımcısı ise Türk'tü. Bakanlıklardan yedisi Rumların, üçü ise Türklere verilmişti. Mecliste ise Rumlar yüzde yetmişlik dilimi ellerinde bulunduruyorlardı.⁷³ Yeni kurulan devletin hemen hemen birçok kurumsal alanının Rumların lehine olmasına rağmen Rumlar bu durumdan tatmin olmuyor ve hala yarım kalan Enosis planları üzerine çalışmaya devam ediyorlardı. Zira Rumlar etnik çoğunluğun olduğu ortak bir Cumhuriyet'ten ziyade adanın tamamıyla Rumlardan oluşan ve Yunanistan'a bağlı bir yer olmasını arzuluyorlardı. Bu sebeple Zürih'te yapılan anlaşmayı mecburen kabul etmişler ve hiçbir zaman bu anlaşmadan memnun kalmamışlardı.⁷⁴

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı olan Makarios aynı zamanda Kıbrıs Ortodoks Kilisesi başpiskoposu idi. Etnik ve dini farklılıkların olduğu, ortak bir uzlaşma üzerine kurulan bir devlet başkanının toplumun sadece bir kesiminin saygı duyduğu başpiskopos olması son derece düşündürücüdür. Zira devlet yetkililerinin toplumun her kesiminin itibar edip saygı duyduğu kimselerden oluşması, sulh ortamının sağlanarak devletin bekasını mümkün kılacağı düşünülmektedir.

Cumhurbaşkanı Makarios Kıbrıs Cumhuriyeti'nden duyduğu rahatsızlığı her fırsatta dile getirerek farklı bir çözüm ile adanın Yunanistan'a bağlanması taraftarıydı. Bu doğrultuda hayata geçirilen Akritas planı tam olarak bu ideolojiye uygundu. Bu plan ile ada sakini Türkler yönetimden alınarak güçsüzleştirilecek, böylelikle Rumlar ada üzerinde tek söz sahibi olarak bu doğrultuda Enosis'i hayata geçireceklerdi. Makarios ada sakini Rumlar ve Yunanistan'ın desteğini arkasına alarak Kıbrıs Cumhuriyeti anayasasını tanımadığını ilan etti. Daha sonra Kıbrıs Türklerinin adada söz sahibi olamayacağını ve adada var olan azınlık gruplardan biri olduğunu içeren tadil yazısını Türklere ve diğer

⁷³ Alasya, a.g.m., s.381.

⁷⁴ Alasya, a.g.m.,s.381.

garantör devletlere iletmiştir. Bu tadil gerek Kıbrıslı Türkler, gerekse Türkiye tarafından kesin bir biçimde reddedildi.⁷⁵

Makarios önderliğindeki Rumlar tadilin kabul edilmemesi üzerine 21 Aralık 1963'te daha önceden EOKA adıyla kurdukları örgüt eliyle Kıbrıs'ta ilk Türk kanını dökerek yıllar sürecektir savaşın fitilini ateşlediler. Bu günden sonra adada ciddi problemler yaşanmış, pek çok Kıbrıs Türk'ü Rumlar tarafından öldürülmüştür. Bu olaylar içerisinde Kanlı Noel, birçok Türk'ün ölümüne, birçoğunun yaralanıp esir düşmesine, binlerce insanın da göç etmesine vesile olacaktır. Kanlı Noel Katliamı 26 Aralık 1963'te Türk yerleşimi olan Ayvasıl Köyü'nde gerçekleşmiş ve köyün tamamı katledilmiştir. Bu köy günümüzde "Türkeli" olarak anılmaktadır. Yaşanılan hadiseler üzerine 30 Aralık 1963'te adada bulunan İngiliz askerlerce kontrol ve güvenliği sağlamak için ada haritası üzerinde bir çizgi çekilmiştir. "Yeşil yol" ismi verilen bu çizgi, adanın Kuzey ve Güney olarak ayrılmasının ilk evresini oluşturmuştur.⁷⁶

Yaşanılan katliamlar üzerine, ortak bir uzlaşa ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti artık Türklerin devleti olmaktan çıkmış ve tamamıyla Kıbrıs Rum Cumhuriyeti halini almıştır. Askeri ve idari yapının büyük bir bölümünün Rumların elinde bulunuyor olması Rumlara gerek siyasi, gerek askeri, gerekse idari avantajlar sağlamıştır. Zira Rumlar Kıbrıs'ta yaşanan olayları dünyaya Türklerin isyanı olarak lanse etmiş, aynı zamanda devlet mühimmatını savunmasız Türkler üzerinde kullanmış ve Türkiye ile olan her türlü iletişim ağına sınırlama getirmiştir.

Bunun üzerine 15 Ocak 1964'te garantör devletler İngiltere, Türkiye ve Yunanistan, ayrıca Kıbrıs Türkleri ve Kıbrıs Rumlarından birer temsilcinin katılımıyla Londra'da bir konferans gerçekleştirilmiştir. Rumların artan baskısı üzerine Türkiye adaya müdahale etme teklifinde defalarca bulunmuş, fakat bu müdahale her defasında gerek garantör devletler, gerekse diğer devletler tarafından hoş karşılanmamıştır. Yoğun görüşmeler ile geçen görüşmelerin sonunda her ne kadar Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs

⁷⁵ Alasya, a.g.m. , s.381.

⁷⁶ Alasya, a.g.m., s.381

Türkleri bir uzlaşma talebinde bulunmuş olsalar da Makarios uzlaşma tekliflerini reddetmiş ve konferans başarısızlıkla son bulmuştur.⁷⁷

Londra Konferansı sonrası dönemde Rumlar saldırılarına devam etmişlerdir. 1964 yılında sırasıyla Arpalık, Limasol'un Türk kesimini, Baf'ın Türk bölgesini ve Erenköy'ü hedef almışlardır. Bu hadiseler üzerine Türkiye adaya fiili müdahalede bulunmuş ve Türk Hava Kuvvetlerine bağlı uçaklarca Rum mevzileri bombalanmıştır. Bu müdahale Rumların geriye çekilmesine ve adada kısa süreli sulh ortamının oluşmasına sebep olmuştur. Fakat bu sulh ortamı böyle devam etmeyecek ve Rumlar 1967 yılında tekrar atağa geçerek Türk köylerini bombalayacaklardır.

15 Kasım 1967'de Geçitkale ve Boğaziçi köyleri Rum askerlerce basılmış, Türk köylüler öldürülmüş ve köyler işgal edilmiştir. Bunun üzerine Türkiye Cumhuriyeti harekete geçmiş ve adaya tekrar fiili bir müdahalede bulunmaya karar vermiştir. Fakat bu karar Rumların işgal ettikleri köyleri iade etmesiyle iptal edilmiştir.⁷⁸

Rumların artan baskı ve saldırıları üzerine Kıbrıs Türkleri 29 Aralık 1967'de "Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'ni" kurdular. Daha sonra bu topluluğun ismindeki "geçici" ibaresi kaldırılarak "Kıbrıs Türk Yönetimi" olarak adlandırılmıştır.⁷⁹

Kıbrıs Türk Yönetimi'nin kurulmasıyla birlikte Türklerin adadaki siyasi varlığı güç kazanarak iki toplumu barış görüşmeleri yapacak noktaya getirmiştir. Türk yönetimi öncesindeki dönemlerde Rumların Kıbrıs Türklerine uyguladıkları pasifleştirme politikaları bir anlamda son bulmuş ve iki toplumu anlaşma üzere bir araya getirerek Kıbrıs Türklerinin adadaki varlığını meşrulaştırmıştır.

İngilizlerin Kıbrıs adasını terk etmesiyle kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kısa bir süre sonra lağvedilmesiyle başlayan süreç, 1970'lere gelindiğinde karmaşıklıkların giderek artmasına sebep oldu. Rumların bitmek bilmeyen Enosis arzuları toplumsal kaosu meydana gelmesindeki en önemli faktörlerden biridir. Bu arzunun baş kahramanlarından Makarios'un 1970 yılında bir muhabire vermiş olduğu beyan, tüm bu kaos ortamının bir anlamda gereksiz olduğunu doğrular niteliktedir. Makarios muhabire

⁷⁷ Serkan Açıkgöz, *Kıbrıs Barış Harekâtı 20 Temmuz 1974*, Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.37-39.

⁷⁸ Açıkgöz, a.g.t., s.56.

⁷⁹ Sabahattin İsmail, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1998, s.115.

Enosis fikrine gönülden bağlı olduğunu, fakat Enosis'in yakın bir zamanda gerçekleşmesinin mümkün olamayacağını ve bunun için uzunca bir sürece ihtiyaç duyulduğunu söylemiştir.⁸⁰ Makarios'un bu beyanı gerek Rumlarca, gerekse Yunanistan tarafından sert biçimde kınanmasına neden olmuştur.

Makarios'un bu beyanının ardından Yunanistan ile yaşamış olduğu fikir ayrılıkları Yunanistan'ın adaya doğrudan etki etmesi sonucunu doğurdu. Yunanistan gerek devlet bazında, gerek ordu bazında, gerekse halk tabanında Makarios'un aleyhinde Kıbrıs Rum toplumunda propagandalar yaptı. Yapılan propagandalar sonuç vererek zaman içerisinde Makarios'a karşı bir topluluğu meydana getirmiştir. Yaşanılan tüm bu hadiseler üzerine Yunanistan'ın katkısıyla 15 Temmuz 1974 yılında Makarios'a darbe yapılmış ve Makarios görevinden azledilmiştir.⁸¹

Makarios'un görevden alınmasıyla birlikte Yunanistan destekli ordu adada Kıbrıs Helen Cumhuriyeti'ni ilan etmiştir. Bu yeni Cumhuriyet bir anlamda Enosis fikirlerini güçlendirerek Yunanistan'ın Kıbrıs'taki hâkimiyetini resmi hale getirmiştir. Kıbrıs Türklerinin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin yıllar boyunca uzlaşi için verdikleri çabaları hiçe sayarak Kıbrıs'ta Helen bir devlet kuran Yunanistan destekli Rumların atmış oldukları bu adım yıllar süren uzlaşi çabalarına bir anlamda ihanetti. Adada böyle bir devletin var olması demek Kıbrıs Türkleri için tehdit, aynı zamanda yaklaşık 110.000'lik nüfusa sahip bir topluluğu yok saymak anlamına geliyordu. Bu sebeple garanti antlaşmasının 4. maddesi gereği Türkiye Cumhuriyeti fiili müdahale kararı almış ve 20 Temmuz 1974 günü adaya "Kıbrıs Barış Harekâtı" ismiyle çıkartma yapmıştır.⁸²

20 Temmuz günü başlayan harekât dünya devletlerinden gelen yoğun tepkiler sonucu 22 Temmuz günü son bulmuştur. Bu harekât ile birlikte Türkiye'nin Kıbrıs'a ve Kıbrıs Türklerine atfetmiş olduğu değer somut bir biçimde ortaya konmuştur. Harekât sonrası dönemde toplumlar Cenevre'de tekrar görüşme kararı almıştır. Fakat bu konferansta da istenilen sonuç alınmadığı ve Kıbrıs Türklerinin hakları gasp edildiği için

⁸⁰ Metin Fahrioğlu, "Enosis, Makarios ve 15 Temmuz 1974 Darbesi", *Halkın Sesi*, 15 Temmuz 2017.

⁸¹ Açıkgöz, a.g.t., s.64.

⁸² Açıkgöz, a.g.t., s.64-66.

Türkiye 14 Ağustos günü adada tekrar harekât başlatmış ve bugünkü Lefke-Mağusa hattı çizilmiştir.⁸³

Türkiye harekâtın tamamlanmasının ardından Kıbrıs Türklerinin idari, sosyal, toplumsal ihtiyaçlarının karşılanması ve yönetsel bir boşluğun oluşmaması için Rum ve Türklerden müteşekkil ortak bir devlet kurulana değin 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni ilan etmiştir. Her ne kadar Federe Devleti ilan edilmiş olsa da yıllar süren savaşlardan çıkan bir toplumun sağlıklı bir biçimde yaralarını sarması, tekrar gündelik hayatına odaklanması pek mümkün değildir. Bu sebeple Türkiye bölgede oluşan boşluğu bir iskân politikası ile giderme kararı alarak Türkiye'nin çeşitli coğrafyalarından Türk nüfusu adaya getirmiş ve Kıbrıs Türklerinin yaşadıkları bölgelere yerleştirmiştir.⁸⁴

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasıyla birlikte Türklerin varlığı güvence altına alınmıştır. Fakat bu devlet hiçbir zaman adada kalıcı bir çözüm olarak görülmemiştir. Gerek Kıbrıslı Türkler, gerekse Türkiye olası bir anlaşmanın mutlak suretle Rumlara olduğu kadar Kıbrıs Türklerinin de lehine olmasını istemekteydiler. Bu doğrultuda zaman zaman iki toplum arasında çözüm için görüşmeler yapılmıştır. Fakat Türkiye'nin adada etkin bir rol oynaması, iskân politikası ile adaya getirilen yeni nüfus vb. etkenler Rumları ve BM'yi rahatsız ettiği için görüşmeler sürekli olarak sonuçsuz kalmıştır. Yapılan görüşmeler her ne kadar sonuçsuz kalsa bile Türkiye ve Kıbrıs Türkleri ortak bir uzlaşma için her daim mücadele etmişlerdir. Fakat Rumların Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından itibaren değişmeyen tavrının yanında, 13 Mayıs 1983'te BM'nin Rumların lehine, Türklerin aleyhine almış olduğu kararlar neticesinde Türkiye destekli Kıbrıslı Türkler "self-determinasyon" haklarını kullanarak, 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni ilan etmişlerdir.⁸⁵

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin ilanından sonraki süreçte Rumlar kurulan bu yeni devletin Kıbrıs'ın bütünlüğüne aykırı olduğunu, bu durumun Türkiye'nin adayı işgali ettiği anlamına geldiğini belirtmişlerdir. Bu görüş gerek diğer dünya devletleri, gerekse BM tarafından da benimsenmiştir.. Bu sebeple yeni kurulan K.K.T.C.'yi hiçbir

⁸³ Ahmet Gürkan Atay, *1974 Sonrası Türkiye'den Kıbrıs'a Göç Edenlerin Ekonomik ve Sosyal Durumlarının Kuzey Kıbrıs Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, s.12.

⁸⁴ Atay, a.g.t., s.13.

⁸⁵ Atay, a.g.t., s.14.

dünya devleti tanımamıştır. Fakat Türkiye bu duruma karşı çıkıp tüm dünyaya rest çekerek yeni devleti tanımıştır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti zaman zaman gerek Türki devletlerden, gerekse İslam coğrafyasındaki çeşitli devletlerce tanınmak istenmiş, fakat diğer dünya devletleri K.K.T.C.'yi tanımak isteyen devletlere yaptırımlarda bulunarak bu durumu engellemiştir.

1983 yılında kurulan K.K.T.C. homojen yapısıyla varlığını sürdürmektedir. Her ne kadar kurulduğu ilk yıllardan itibaren günümüze kadar ortak bir devlet fikriyle Rum ve Türk toplumları uzlaşısı için bir araya geliyor olsalar dahi yapılan görüşmeler sonuçsuz kalmaktadır. Geçmişte yaşanan olaylar ve günümüzde anlaşmalarda öne sürülen şartlar baz alındığında yakın bir gelecekte Kıbrıs'ta Türk ve Rum toplumlarından müteşekkil bir devletin varlığından bahsetmek zor görünmektedir.

2. 1974 Sonrası İskân Politikası

1974 Barış Harekâtı sonrası dönemde gündelik hayat içerisinde oluşan insan gücünün azlığı, nüfus yetersizliği, toplumda oluşan adaptasyon problemleri vb. nedeniyle Türkiye'nin adadaki dinamizmi artırma adına iskân politikası gerçekleştirdiğini daha önce belirtmiştik. Fakat bunun öncesinde iskân kararı alınmasında etkili faktörleri belirtmek faydalı olacaktır.

Yeni kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti'ne Kıbrıs Türklerinin yoğun ilgisi olmuştur. Zira ilk defa Kıbrıslı Türkler adada bir devlet kurarak tek çatı altında toplanabilme imkânına sahip olmuşlardır. Bu sebeple, gerek adanın güneyinde yaşayan, gerekse diğer dünya ülkelerinde bulunan Kıbrıslı Türkler kuzeye göç etmişlerdir. Güneyde bulunan yaklaşık 65.000 Türk'ün büyük bir bölümü Kuzeye geçmiştir.⁸⁶

1975 yılına gelindiğinde karşılıklı göçmen takasının ardından artık Kuzey'de Türklerin, Güney'de ise Rumların bulunduğu iki farklı homojen kesim adada varlık göstermeye başlamıştır. Fakat burada Kıbrıslı Türklere ayrıca bir parantez açmak gerekir.

Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin kurulmasıyla başlayan süreç daha sonra yerini göç olgularına bırakmıştır. Fakat Kıbrıs Türkleri bu yeni yerleşim bölgelerinde tarım, hayvancılık ve insan gücü gerektiren birçok alanda nüfus yetersizliği dolayısıyla gündelik

⁸⁶ Keser, a.g.m., s. 109.

hayatlarını idame ettirmekte problemler yaşamışlardır. Zira İngiliz hâkimiyetinden itibaren Türkiye, İngiltere ve diğer dünya ülkelerine fazlaca göç verilmiştir. Her ne kadar göç etmiş Kıbrıs Türklerinden bir kısmı Federe Devletin ilanı ile birlikte adaya dönüş yapmış olsalar da yine de istenilen nüfus sağlanamamıştır.⁸⁷ Ayrıca 1963-1974 yılları arasında vuku bulan savaş ve katliamlarda da birçok insan hayatını kaybetmiştir. Bu ve bunun gibi sebepler adaya dinamizmi artıracak, iş gücünü yükselterek ekonomiyi canlandıracak yeni bir nüfusu gerekli kılmıştır. Bu sebeple Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden 40.000 göçmen adaya getirilmiştir. Her ne kadar başlangıçta 100.000 göçmenin adaya getirilmesi planlansa da ilk gelen kabile ve Kıbrıs Türkleri arasında vuku bulan problemler nedeniyle bu sayı 40.000 ile sınırlandırılmıştır.⁸⁸

Richard Patrick'ın gerçekleştirdiği araştırmaya göre 1971 yılında Kıbrıslı Türklerin nüfusu 119.147'dir.⁸⁹ Burada dikkatimizi çeken husus Kıbrıs Türklerinin nüfusunun yaklaşık üçte birine tekabül eden yeni bir nüfusun adaya nakledilmesidir. Yüzyıllardır Rum ve diğer azınlık gruplarla iç içe yaşamış, 81 yıl Batı menşeli bir medeniyetin kolonisi olmuş bir toplumun kültüründe değişimlerin meydana gelmemesi düşünülemez. Denge adına Anadolu'nun çeşitli yörelerinden, özellikle de köylerden, kendi kültürel yapılarını muhafaza etmiş göçmenler nakledilmiştir.

Anadolu'dan adaya göç eden göçmenlerin ekseriyetle Karadeniz, Akdeniz, İç Anadolu, Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinden geldikleri yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir.⁹⁰ Fakat göçmenlerin adaya iskânının başarılı bir biçimde gerçekleştirildiği söylenemez. Kars, Erzurum, Ağrı gibi doğulu göçmenler Güzelyurt ve çevresine, Antalya, Mersin, Adana gibi Akdeniz bölgesi göçmenleri Mağusa ve çevresi dağlık bölgelere, Karadenizli göçmenler ise daha çok kıyı şeritlerine yerleştirilmiştir. Fakat hayatlarını dağlık bölgelerde tarım ve hayvancılık ile geçiren Doğulu göçmenlerin Güzelyurt bölgesi gibi yeşil, narenciye üretiminde son derece başarılı bir bölgeye uyum sağlamaları pek mümkün görünmemektedir. Keza ömrünü narenciye bahçelerinde geçirmiş, üretimde başarılı ve tecrübeli Akdenizli göçmenlerin dağlık bölgelere

⁸⁷ Şahin, Şahin, Öztürk, a.g.m., s.608.

⁸⁸ Mehmet Ali Birand, *Diyyet*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979, s.87.

⁸⁹ Bkz. Richard Arthur Patrick, *Political Geograpy and the Cyprus Conflict: 1963-1971*, Canada: University of Waterloo, 1976'den aktaran Atay, a.g.t., s.20.

⁹⁰ Atay, a.g.t., s.46.

nakledilmesi yeni yaşam bölgelerine uyum sağlamasını zorlaştırmıştır.⁹¹ Fakat Karadenizli göçmenlerin kıyı kesimlerine yerleştirilmeleri olmaları sebebiyle zikrettiğimiz diğer göçmenlere nispetle daha başarılı bir geçiş süreci yaşadıkları düşünülmektedir.

Federe Devletinin kurulmasının ardından iskân politikası ile dinamizmin sağlanacağı düşünülse de bu düşünce gerçekleşmemiştir. Zira yıllardır kendilerini Türkiye'ye nispet eden Kıbrıslı Türkler bu fikirlerinden kısmen de olsa rücu etmişlerdir. Aynı şekilde adaya büyük umutlarla gelen göçmenler nezdinde de Kıbrıs ve Kıbrıs Türklerine dair olan görüşler değişime uğramıştır. Gündelik hayat içerisinde meydana gelen krizler Kıbrıs Türk toplumunun ilerlemesine bir anlamda pranga vurmuştur. Her ne kadar toplumun ilerleyememesini, üretkenlik sağlayamayarak dinamizmin yakalanamamasını tamamen bu krizlere bağlamak doğru olmasa bile sorunun temelinde bu krizlerin olduğu düşünülmektedir.

İskân sonrası toplumda meydana gelen ilk kriz varlığını mal taksimi üzerinden göstermiştir. Kıbrıslı Türkler kendilerine vaat edilen malların gasp edilerek göçmen ailelere dağıtıldığını iddia ettiler. Aynı şekilde göçmenler ise Kıbrıslı Türklerin ayrıcalıklı haklara sahip olduğunu ve göçmenlerin ikinci sınıf insan muamelesi gördükleri iddiasında bulundular. Mal taksiminde meydana gelen huzursuzluk Kıbrıs toplumunda iki farklı topluluğun meydana gelerek toplumda birlikteliğin sağlanamamasındaki ilk neden olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹² Mal taksimi esnasında göçmenler ile yerli Kıbrıslıların arasını açan diğer husus ise bazı göçmenlerin haksız kazanç elde ederek zenginleşmesidir. Bu kimseler genelde adaya gelmeden önce sabıkası olan, problemli kişilerdi. Dolayısıyla bu kimseler yağmalama, işgal etme girişimleri ile bazı mülklerde sahiplik iddia ederek Kıbrıs Türkleri ile karşı karşıya gelmişlerdir.⁹³ Bunun sonucunda göçmenler ve yerliler arasında kavga, adam yaralama, hırsızlık vb. olaylar vuku bulmuştur. Bazı göçmenler adaya geldikten sonra mülk sahibi olmuşlar, daha sonra bu mülkleri satarak Anadolu'ya geri dönmüşlerdir. Bu gibi etkenler göçmenler ile yerli Kıbrıslıların arasını açmıştır.

⁹¹ Keser, a.g.m., s.113.

⁹² Keser, a.g.m., s.113.

⁹³ *Milliyet*, 26 Haziran 1976.

Kıbrıslı Türklerin göçmenlere yönelik bakış açılarının değişmesinde ve toplumda iki ayrı topluluğun türemesinde Rumların payı da büyüktür. Gerek Rum politikacılar gerekse Rum halkı “Kıbrıslı-Türkiyeli” ayrımını sürekli kullanarak bu kavramların yerleşmesinde ve yeni devletin vatandaşları arasında ayrışmaların yaşanmasında ciddi rol oynamışlardır.⁹⁴

Kıbrıslı Türkler ile göçmenlerin arasında çatışmaya sebep olan diğer önemli husus ise göçmenlerin kendi aralarında vuku bulan hadiselerdir. Göçmenlerin neden olduğu hırsızlık, adam yaralama ve öldürme, gasp, namus cinayeti, kız kaçırma, kan davası, berdel vb. uygulamalar sebebiyle Kıbrıslı Türkler büyük şaşkınlığa ve endişeye düşmüşler, onlarla aynı toplum içinde yaşayamayacaklarını düşünmeye başlamışlardır.⁹⁵

Anadolu’dan adaya getirilen göçmenlerin ekseriyetini köylüler oluşturmaktaydı.⁹⁶ Dönem itibariyle köylülerin okuma yazma oranı düşük, dindarlık oranı ise yüksektir. Kıbrıslı Türklerin kendine has dini anlayışları ile Anadolu’nun dindar köylülerinin bu açıdan karşı karşıya gelerek çatışması kaçınılmazdır. İngiliz hâkimiyeti ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulduğu ilk yıllardaki gelişmelerle şekillenen yeni din anlayışı neticesinde iki topluluk arasında karşılıklı bir “dini yadırgama” söz konusudur. Öyle ki, Kıbrıs Türklerince göçmenler din konusunda çok ileri giden, göçmenler nezdinde de yerliler ayıp, günah, haram gibi kavramlardan uzak, Rumlardan farkları olmayan kimselerdi.⁹⁷

Günümüzde de Kıbrıslı-Türkiyeli ayrımının yüksek olduğu meselelerin başında din konusu gelmektedir. Bu sebeple bir anlamda Batı toplumlarında var olan “İslam=Doğu Kültürü” algısının benzer biçimini Kıbrıslı Türklerde “aşırı dindarlık=Türkiyelilik, göçmenlik” şeklinde görmekteyiz. Aynı şekilde göçmenler nezdinde de “dini önemsememe=Kıbrıslılık” algısı bulunmaktadır. Fakat buradaki dini önemsememe ile kastedilen dinin tamamen yok sayılması değil, din ve dini yükümlülüklerden bihaber olma durumudur.

⁹⁴ Keser, a.g.m., s.114.

⁹⁵ Keser, a.g.m., s.117.

⁹⁶ Şahin, Şahin, Öztürk, a.g.m, s.617-618.

⁹⁷ Şahin, Şahin, Öztürk, a.g.m, s.619.

İşkânın gerçekleştiği ilk günlerden itibaren var olan tartışma ve sorunlar küçük bir toprak parçası üzerinde varlığını korumaya çalışan iki farklı topluluk meydana getirmiştir. Tek bir toplumda kendini gösteren iki farklı topluluk özünde birbirlerini düşman gören, sürekli didişen, sürekli sorunlar yaşayan insan kümeleri olarak algılanmamalıdır. Her iki toplumda da var olan sadece değerlerini koruma arzudur. Bu arzu, doğal olarak “Kıbrıslı-Türkiyeli” ayrımını kuvvetlendirmiştir.⁹⁸

Kıbrıs Türkleri ve 1974 göçmenleri arasında meydana gelen bu ayrılıkçı fikirlerin güçlenmesinde Dr. Fazıl Küçük’ün de etkisi bulunmaktadır. Zira Küçük Kıbrıs Türkler nezdinde toplumda önemli yeri olan, kanaat önderi bir kimsedir. Öyle ki, Dr. Fazıl Küçük’ün 25 Mayıs 1978’te *Halkın Sesi* gazetesinde göçmenlerin geri gönderilmelerine yönelik kaleme aldığı yazı mevcut krizin artmasına sebep olmuştur.⁹⁹ Halk tabanında var olan kriz ortamını takiben Küçük’ün aldığı tavır “Kıbrıslı-Türkiyeli” ayrımını pekiştirmiştir.

Kıbrıslı Türklerin ilk defa kendilerini yönetme fırsatını yakalamış olması, savaşın yaralarını sarma uğraşları, dünya devletleri tarafından uygulanan ambargolar, üzerine iskân ile birlikte yaşanan gelişmeler Federe Devletin idari boyutunda boşlukların oluşmasına sebebiyet vermiştir. Rumların tarım, hayvancılık, ekonomi alanında yakalamış oldukları hızlı yükseliş Kıbrıs Türklerinin kendi yaşantılarını yadırgamalarına sebep olmuştur. Bu açıdan Kıbrıslı Türkler, içlerine düştükleri bu buhranlı süreçte kendilerine bir anlamda “günah keçisi” aramış ve o günah keçisini göçmenler olarak nitelemişlerdir.

Aslında başarısızlığa veya yeterlilik duygusuna ulaşamamış hemen her toplum veya bireyde günah keçilerine rastlamak mümkündür. Charlie Campbell, “günah keçisi” uygulamasının toplum veya bireylerin davranışlarının sonuçlarını kabul edememesi durumunda azınlık veya diğer grupların suçlanmasıyla tezahür ettiğini ve bu uygulamanın tarihin çeşitli dönemlerinde farklı bölge ve coğrafyalarda, farklı biçimlerde meydana geldiğini belirtmektedir.¹⁰⁰ Fakat burada belirtilmesi gereken diğer önemli şey başkalarını suçlama durumunun bazen de birey ve toplulukların kendi davranışlarının sonucunda

⁹⁸ Şahin, Şahin, Öztürk, a.g.m, s.620.

⁹⁹ *Halkın Sesi*, 25 Mayıs 1978.

¹⁰⁰ Charlie Campbell, *Günah Keçisi: Başkalarını Suçlamanın Tarihi*, Çev. Gizem Kastamonulu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013, s.15-16.

değil, gayri tabi meydana gelen savaş, felaket, kriz vb. kaynaklı da olabileceğidir.¹⁰¹ Yani bazı felaket durumlarında da birey ve topluluklar arınma duygusuyla farklı grup, kişi veya nesneleri “günah keçisi” olarak ilan edebilmektedirler. Bu açıdan Kıbrıs Türklerinin göçmenlere yönelik algı ve suçlamalarının temelinde sadece göçmenlerin olumsuz tutum ve davranışlarının olduğunu söylemek yetersiz bir iddia olacaktır.

Zygmunt Bauman’ın “günah keçisi” uygulamasının gerçekleşmesine yönelik izahı konunun anlaşılması açısından önemlidir. Bauman’a göre modern dünya toplumları, kendi içerisinde tasnif ve kategorilere tabiidir. Bauman modern dönemdeki bu kategorileri “dost var, düşman var, bir de yabancılar,”¹⁰² şeklinde ifade etmektedir. Bauman bu söylemi ile dost ve düşmanın yanında üçüncü bir kategorinin, yani yabancıların var olduğunu ifade etmektedir ve yabancıların dost veya düşman olduğu belli değildir.¹⁰³ Bu belirsizlik ise yabancıların bazı durumlarda “günah keçisi” olarak algılanmalarına sebep olmaktadır. Modern dönemde devletler yerli halkları dost olarak ifade etmektedirler. Bunun yanında yabancılar ise toplumsal huzurun bozulmasına sebebiyet veren, bir anlamda sistemi dejenere eden kimseler olarak nitelenmektedir.¹⁰⁴

Bauman’ın “biz ve onlar” şeklindeki kategorik şekillendirmesi yabancılar hususunda önem teşkil eden diğer konudur. Bauman’da birinci iç gruplar “bizi” ifade eden, aynı zamanda daimi olarak huzur ve rahatlığı sağlayan gruplar olarak karşımıza çıkmaktadır. İkincil gruplarda ise demografik farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklar ikincil grubun birinci hale gelmesi önünde engel teşkil etmektedir. Birinci gruplarda “biz” duygusu yüksekken ikincil gruplarda biz duygusu yaptırıma ihtiyaç duymaktadır. İkincil grupta “biz” duygusunun oluşturulmaması durumunda çatışma meydana gelmektedir ve bu çatışmalar sonucunda ikincil gruba üye kimseler “öteki” olarak nitelendirilir. “Ötekiler” daimi olarak huzursuzluğu ve tehdidi ifade etmektedir. Bu sebeple toplumlar genelinde bazı azınlık ve marjinal gruplar için “öteki” fikri oluşmaya başladığı an

¹⁰¹ René Girard, *Günah Keçisi*, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Kanat Yayınları, 2005, s.25-29.

¹⁰² Zygmunt Bauman, *Modernlik ve Müphemlik*, Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013, s.74.

¹⁰³ Bauman, *Modernlik ve Müphemlik*, s.77.

¹⁰⁴ Fuat Man, “ ‘Günah Keçileri’ ya da ‘Olağan Şüpheliler’ Olarak Suriyeliler”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 50, 2016, s.1152.

itibariyle bu kimselerin yaşanılan problemlerde hakim toplum tarafından suçlu bulunması veya eleştiriye tabi tutulması kaçınılmazdır.

Bauman'ın yabancılar hususundaki görüşlerini Norbert Elias'ın “yerleşikler ve dışarılıklar” teorisi de doğrular niteliktedir. Zira Bauman da bu teoriye atıfta bulunmuştur. İç grup mensupları uzun süreli yerleşimci olmaları sebebiyle hak talep ederek, “Burası bizim atalarımızın toprağıdır,” şeklindeki argümanlarıyla yabancıları “öteki ve işgalci” olarak nitelerler.¹⁰⁵ Nitekim biz yabancıların ötekileştirilmelerine sebep olan kavramsallaştırmaların Kıbrıs'taki izdüşümünü Türkiye göçmenleri için kullanılan “göçmen, gaco, garasakal, fica”¹⁰⁶ söylemleri üzerinden görmekteyiz.

Hâkim kültür mensupları tarafından bir anlamda “ötekileştirilen” azınlık gruplar genelde bu dışlanma veya suçlanma psikolojisiyle yabancılaşırlar. Azınlıkların yabancılaşmasına sebep olan şey “sosyal dışlanma” veya “kültürel dışlanma” olarak kavramsallaştırılmaktadır. Sosyal dışlanma, bireylerin hâkim kültür ile gerçek anlamda bütünleşemeyerek, toplum tarafından dışlanmasını ve bu dışlanma sebebiyle toplumdan soyutlanmasını ifade etmektedir. Sosyal dışlanma ekonomik, politik veya toplumsal olarak kendini farklı alanlarda gösterebilmektedir.¹⁰⁷ Dışlanmaya maruz kalan birey veya azınlıkların verdikleri tepki hâkim kültüre yabancı hale gelmektir. Bu yabancılık durumu ise azınlıkları kendi hemşerileri, akrabaları, arkadaşları ile daha fazla bütünleştirerek alt kültürlerini (dini inanç ve ibadet, konuşma, davranış vb.) sürdürmelerine sebebiyet vermektedir. Sosyal dışlanmaya maruz kalan birey ve azınlıklar genelde bütün gruplar halinde yaşayarak gettolaşma eğilimi göstererek alt kültürlerini sürdürmeyi devam ettirirler. Biz bu getto grupları çalışma alanımız olan Güzelyurt bölgesinin çeşitli bölgelerinde de bugün görebilmekteyiz. Erken dönem sosyal dışlanmaya maruz kalmış 1974 Türkiye göçmelerinden bir kısmı bugün dahi Gayretköy, Bostancı, Mevlevi gibi Güzelyurt ilçesine bağlı köylerde gettolar oluşturarak iskânın ilk yıllarında var olan bazı alt kültür uygulamalarını sürdürmektedir.

İskânın gerçekleştiği yılların akabinde yaşanılan süreç her iki toplumun da çatışmalara ve ayrılıkçı fikirlere kapılmasına sebep olmuştu. Fakat değişen dünya

¹⁰⁵ Zygmunt Bauman, *Sosyolojik Düşünmek*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004, s.47-64.

¹⁰⁶ Atay, a.g.t., s.36.

¹⁰⁷ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, Çev. Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınları, 2005, s.320-321.

kaçınılmaz olarak birey ve toplumlarda birtakım ihtiyaçları beraberinde getirmektedir. Bu ihtiyaçlar bazen sosyal, bazen ekonomik, bazen de dini boyutlarda olabilmektedir. İhtiyaçların meydana gelmesi toplumsal bütünleşme ve etkileşimi mümkün hale getiren önemli bir faktördür. Her ne kadar konumuz açısından değerlendirme ve incelemeye tabi tuttuğumuz Kuzey Kıbrıs toplumunun ayrılıklar ve çatışmalar ile yoğrulmuş yönüne vurgu yapmış olsak da, değişen dünyanın şartları doğrultusunda yerli Kıbrıslılar ile göçmenlerin karşılıklı etkileşime girdiklerini de ifade etmemiz konumuz açısından son derece önemlidir.

Uzun süreli göçlerin yaşandığı toplumlarda gerekli ihtiyaçların karşılanması adına toplumsal bütünleşme zorunludur. Toplumsal bütünleşmenin meydana gelebilmesinde *adaptasyon* önemlidir. Bütünleşme yolunda alt kültüre mensup birey ve gruplar gelişen ihtiyaçlar doğrultusunda hâkim kültüre yönelik bir adaptasyon süreci içine girmektedirler. *Adaptasyon*, bireylerin varlıklarını koruyup sürdürebilme adına ortaya koydukları uyum sağlama durumunu ifade eder.¹⁰⁸ Sosyalleşme her bireyin hayatını ikame ettirebilmesi açısından gerekli bir ihtiyaçtır. Bu açıdan göçmen bireyler hâkim kültür içerisinde ihtiyaçlarını karşılama adına sosyalleşmek zorundadırlar. Sosyalleşme süreci içerisinde birey, hâkim kültürün yapısal norm, değer ve kurallarını öğrenir. Alt kültür sahibi birey kendi norm ve değerlerini koruyup, hâkim kültürün norm ve değerlerini kodlayarak ihtiyaçlarını karşılama adına sentetik bir kültür havuzu oluşturmaktadır. Bu kültürlenme süreci sonunda ise alt kültür mensubu birey ile hâkim kültür mensubu kimseler arasındaki kültürel farklılıklar yok sayılarak sosyal bütünleşme meydana gelmektedir.¹⁰⁹ Göçmenlerin iskânın ilk yıllarında yaşadıkları çatışmaların akabinde vuku bulan ihtiyaçları doğrultusunda (her ne kadar eleştiriye tabi tutsalar da) Kıbrıs kültürüne adapte olduklarını söyleyebiliriz.

Adaptasyon her ne kadar alt kültür mensupları açısından sosyal ihtiyaçların giderilmesi adına sergilenen bir performans olsa da bu performansın bazı durumlarda yetersiz kaldığını söyleyebiliriz. Genellikle bu performansın yetersiz kaldığı durumlarda hâkim kültür bireyden sentetik bir kültür havuzu yerine, kendi alt kültüründen arınmış bir

¹⁰⁸ Erhan Arda (Ed.), *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2003, s.6.

¹⁰⁹ Hilmi Ziya Ülken, *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969, s.54.

biçimde hâkim kültürün etkisi altında bulunmasını istemektedir. Hâkim kültürün sosyal bütünleşme adına bireye koştığı bu şartı *asimilasyon* olarak niteleyebiliriz.

Asimilasyon, bir toplumdaki alt kültür mensubu birey ve grupların hâkim kültürün norm, değer ve davranışlarını içselleştirerek tam anlamıyla bütünleşmesini ifade etmektedir.¹¹⁰ Bu açıdan birey ve grup üzerinde hâkim kültürün tesiri sonucu bir çeşit “aynileşme” meydana gelerek toplumsal anlamda benzeşme durumu gerçekleşmektedir. Kültürel açıdan göçmen grupları birinci kuşak ve ikinci kuşak olarak kategorileştirebiliriz. Birinci kuşak göçmenler kültürlerini, ikinci kuşak göçmenlere aktararak muhafaza etmeye çalışırlar. İkinci kuşak ise ebeveynlerinden öğrendikleri kültürlerini sürdürürler. Birinci kuşak göçmenler kültürün hem yaşayıcıları, hem de taşıyıcıları olmaları sebebiyle aktif durumda bulunurlar. Fakat ikinci kuşak göçmenler birinci kuşağa oranla pasif durumdadırlar.¹¹¹

İkinci kuşak göçmenler birinci kuşağa nazaran daha farklı sosyal alanlara nüfuz etmektedir. Eğitim kurumları bu sosyal alanların en önemli unsurudur. Bu açıdan ikinci kuşak kendi kültürlerinin yanında hâkim kültürün kültürel öğeleriyle iç içe olmaktadır. Böylesi bir durumda ikinci kuşak melez bir kültür ile harmanlanarak hâkim kültürün sosyal bütünlük adına talep ettiği aynileşme durumuna daha yakın hale gelmektedir. İkinci kuşak alt kültürlerinin, özellikle kentin popüler kültürü ile bütünleşmekte yetersiz kaldığını fark edince asimilasyon potasına gönüllü olarak girebilmektedir. İkinci kuşak göçmenlerin kültürleme evresinde maruz kaldıkları melez kültür kodları sebebiyle bazen kendi alt kültürüne ait tavır ve davranışlar sergilerken bazen de hâkim kültürün tutumlarıyla hayatını şekillendirebildikleri de görülebilmektedir.

Fakat asimilasyon faaliyetleri hâkim kültür açısından her ne kadar anlaşılabilir bir durum olsa dahi alt kültür mensupları tarafından kabul edilmesi güçtür. Zira asimilasyon alt kültürün terkin ve kültürel mirasın bertaraf edilmesini ifade etmektedir. Bu açıdan asimile etmek yerine göçmen bireylere kendi alt kültürüyle yaşama hakkının tanınması yönünde geliştirilen kuramlar çok kültürcü (*multiculturalism*) yaklaşımının yaygın hale

¹¹⁰ Arda, a.g.e., s.47.

¹¹¹ Deniz Aşkın, *Göçmen Gençlerde Kültürel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: İnegöl Huzur Mahallesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014, s.48.

gelmesini sağlamıştır.¹¹² Çok kültürcü yaklaşımların toplumsal bütünleşme adına yaygın hale gelmesi ile birlikte toplumlarda toplulukların kültürel değerleri ön plana çıkmaksızın bireylerin sosyal hayata entegre olabilmeleri öngörülmektedir. Ayrıca Kıbrıs toplumu için tam anlamıyla bir asimilasyondan bahsetmekte pek mümkün değildir. Zira asimilasyon kültürel farklılığın net olduğu toplumlarda gerçekleşmektedir. Oysa yerli Kıbrıslılarda, göçmenlerde (birtakım farklılıklarının olması yanında) aynı dili konuşan, aynı etnik kökene mensup kimselerdir. Dolayısıyla asimilasyon yerine *entegrasyon* Kıbrıs toplumu için daha uygun bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine kurumsal yapıların mevcut durumunu koruyor olması ve sosyal hayatın tüm çatışmalara rağmen devam etmesi sebebiyle toplumda çözülmenin olduğundan bahsetmekte bu açıdan zordur.

Entegrasyon, toplumsal bütünleşme adına bireylerin kültür ve normlarından taviz vermeden, karşılıklı saygı ilkesine dayanan, kültürel bir sentez sürecini ifade eder.¹¹³ Entegrasyon aynı toplumsal mekânı paylaşan bireylerin ihtiyaçlarını giderebilmesi adına yaşanılması gereken bir süreçtir. Entegre toplumlarda bireylerin demografik yönlerinden ziyade toplumsal iş bölümünde gösterdikleri performans daha önemlidir. İskanın gerçekleştiği yılları takip eden dönemlerde Kıbrıs toplumunun başarılı bir entegrasyon dönemi geçirdiğini söyleyebiliriz. Entegrasyon kültürel kodları tamamen yok saymadan Kıbrıs toplumunda bütünleşmeye imkân sağlamış olsa da, ayrılıkçı fikirlerin günümüzde hala devam ettiğini söylememiz mümkündür. Ancak ayrılıkçı fikirler varlığını geçmişteki kadar net biçimde hissettirmemektedir. “Kıbrıslı-Türkiyeli” ayrımı özellikle birinci kuşak hâkim kültür ve alt kültür mensubu kimseler üzerinden sürdürülmekte, bu durum zaman zaman ikinci kuşağa da yansımaktadır. Ayrılıkçı fikirler her ne kadar sosyal hayat ve bütünleşme için büyük bir tehdit olmasa da, netice itibarıyla iki topluluk norm ve değerlerini koruma eğilimi göstermektedir. İki topluluk arasındaki farklılık daha çok dini inanç ve uygulamalarda ortaya çıkmaktadır.

3. Eğitim Alanındaki Gelişmeler

Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde Kıbrıslı Türkler tam merkezîyetçi bir bakış açısıyla eğitim işlerini Türk Maarif Dairesi’ne bağlamış ve yönetimi tek elde

¹¹² Cemal Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, Ankara: Anı Yayınları, 2004, s.6’dan aktaran Aşkın, a.g.t., s.43.

¹¹³ Kadir Canatan, *Göçmenlerin Kimlik Arayışı*, İstanbul: Endülüs Yayınları, 1990, s.59.

toplamlılardır. Bu süreçte Türk Maarif Dairesi Türkiye ile yakın ilişkilerde bulunarak eğitimde Türkiye'ye paralel bir çizgide bulunmuştur. Bu dönemlerde Kıbrıslı Türklerin eğitim alanında başarılı bir grafik çizdiklerini söyleyebiliriz. Fakat 1963 yılında savaşın patlak vermesiyle birlikte eğitim alanında gerileme olmuştur. Zira bahsi geçen dönem ve sonrasında vuku bulan katliamlar sebebiyle gerek okullarda, gerek öğretmenlerde, gerekse öğrenci sayısında var olan eksiklikler eğitimde istikrarın sağlanmasını engellemiştir.¹¹⁴ Bu konudaki sıkıntılar 1968 yılına kadar devam etmiştir.

1967 yılında Türk yönetiminin kurulmasının ardından 1968 yılında sosyal komitelerin kurulmasıyla gündelik hayatta olduğu gibi eğitim alanında bir rahatlama meydana gelmiştir. Öyle ki bu rahatlama ilerleyen dönemlerde Kıbrıslı Türkler içerisinde üniversite çağındaki gençlerin Türkiye, İngiltere ve diğer dünya devletlerine üniversite okumak üzere gönderilmesine vesile olmuştur.¹¹⁵

Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde okullarda din eğitimi ilköğretim 2,3 ve 4. sınıflarda haftada bir saat, 5 ve 6. sınıflarda iki saat olarak okutulmuştur. Fakat genel olarak din eğitimi dersleri uzman kişilerden ziyade sınıf öğretmenlerince verildiği için başarısız olmuştur. Ortaokul ve lisede ise öğrencilere din eğitimi verilmemiştir.¹¹⁶ Her ne kadar eğitimde Türkiye örnek alınsa da din eğitimi alanında Kıbrıslı Türkler Türkiye'den bağımsız bir şekilde hareket etmekteydiler.¹¹⁷ Dönem itibarıyla din eğitimi verilebilecek tek kurumun okullar olmasına rağmen Kıbrıslı Türkler dinden bihaber olmalarının yanında din eğitiminden uzak yetiştirilmeleri dolayısıyla yeni nesilde dini bilgiden mahrum bırakılmıştır.

Kıbrıs Türk toplumunda 1968 yılından itibaren halk tarafından ortaokul ve liselerde din eğitimi verilmesi talep edilmiştir. Bu talep doğrultusunda müfredatta din eğitimi dersi eklendiyse bile doğru bir din eğitimi ortaokul ve liseli öğrencilere verilmemiştir. Din dersi okullarca çok gerekli görülmemiş ve müfredattan bağımsız bir biçimde öğretmenlerin inisiyatifi doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple eğitimde din dersinin zorunlu hale getirilmiş olması hiçbir şeyi değiştirmemiştir.

¹¹⁴ Nurçin, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Örgün ve Yaygın Din Öğretimi Tartışmaları*, s.36.

¹¹⁵ Nurçin, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Örgün ve Yaygın Din Öğretimi Tartışmaları*, s.37-38.

¹¹⁶ Hasan Behçet, *Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1571-1968)*, Lefkoşa, 1969, s.285-307.

¹¹⁷ Nurçin, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Örgün ve Yaygın Din Öğretimi Tartışmaları*, s.38.

1970’li yılların sonuna doğru ilkokul öğretmenlerinin Türkiye aleyhine örgütlenerek Kıbrıs Türk Yönetimi’ni protesto edip okulların greve gitmesi¹¹⁸ bugünün anlaşılması açısından son derece önemlidir. Dönem itibarıyla eğitimi Türkiye’de tamamlamış genç öğretmenler eğitimleri esnasında sol ideolojilerden etkilenecek adaya dönüş yapmışlardır. Bu sebeple adada var olan homojen yapılara karşı çıkararak engelleme girişiminde bulunmuşlardır. Bu kimseler sol ideolojilere mensup olmaları sebebiyle din eğitimi alanında yapılacak gelişmeleri de engellemiş olmaları muhtemeldir. Bu öğretmenlerin dönem itibarıyla yaş aralığı 20 ilâ 25 arasındadır.¹¹⁹

Günümüz Kıbrıs Türk toplumunda din eğitimi alanında atılmak istenen adımlar da geçmişte olduğu gibi bazı kesimlerce engellenmektedir.¹²⁰ Öyle sanıyoruz ki 1970 yılındaki engelleri gerçekleştiren kesim ile günümüz toplumunda din eğitimi engellemek isteyen kesim aynıdır.

Kıbrıs Türk Yönetimi döneminde Türkiye’de din eğitimi dersi seçmeli olarak okutulduğu için Kıbrıs’ta da din eğitimi dersi seçmeli ders olarak okullarda okutulmuştur. Fakat din eğitimi dersinin son dersler, teneffüs vakitleri, boş dersler vb. vakitlerde verilmesi sebebiyle yine başarılı bir din eğitimi gerçekleştirilememiştir.¹²¹

Kıbrıs Türk Federe Devleti sonrası dönemde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde her alanda olduğu gibi eğitim alanında yeni adımlar atılmıştır. Eğitim kurumları öncelikli olarak Maarif Müdürlüğü’nden alınarak yeni kurulan Eğitim Bakanlığı’na bağlanmıştır. Bakanlık Türkiye’den almış olduğu yardımlar ile Türkiye’ye yakın bir eğitim sistemi belirlemiştir. K.K.T.C.’de eğitim “Zorunlu Eğitim ve Öğretim Hakkı” çerçevesinde 15 yaşına kadar sürmektedir.

K.K.T.C. dönemi eğitimi örgün ve yaygın olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Örgün eğitim; okul öncesi, ilkokul, ortaöğretim, yükseköğretim ve özel eğitimi kapsamaktadır. Okul öncesi dönemde 4-6 yaş grubu yer alır. Eğitim süresi bir veya iki yıldan oluşmaktadır. İlkokul dönemi beş yıldır ve çocukların yaşları 6 ilâ 11 arasında değişir.

¹¹⁸ Ateşin, *Kıbrıs’ta İslami Kimlik Davası*, s.354.

¹¹⁹ Ateşin, *Kıbrıs’ta İslami Kimlik Davası*, s.355.

¹²⁰ Milli Gazete, “KKTC’de sendikalar yine Kur’an kursu bastı,” <https://www.milligazete.com.tr/haber/1144630/kktcde-sendikalar-yine-kuran-kursu-basti> (erişim, 14.06.2020)

¹²¹ Nurçin, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde Örgün ve Yaygın Din Öğretimi Tartışmaları*, s.43-44.

Ortaöğretim döneminin ilk basamağını ortaokul oluşturmaktadır. 12-15 yaş grubundaki öğrenciler 3 yıllık ortaokul eğitimi sonrası mesleki veya normal liselere geçiş yaparlar. Ortaöğretimin ikinci basamağındaki lise dönemi 4 yıldan oluşur. Öğrenciler ilgi ve becerileri doğrultusunda üniversiteye hazırlanırlar. Yükseköğretim kurumlarını üniversiteler oluşturmaktadır. Öğrenciler yine ilgi ve becerileri doğrultusunda seçtikleri alanlarda iki veya dört yıl okumak suretiyle üniversite okuyarak mezun olup hayata atılırlar. Özel öğretim kurumlarında ise yaşları 4 ilâ 18 arasında değişen zihinsel engellilere teknik beceri eğitimi verilmektedir.

Eğitim faaliyetlerinden diğeri olan yaygın eğitim kurumlarında bireylere okuma-yazma eğitimi, mesleki eğitimi sertifika programları, yabancı dil eğitimi vb. verilmektedir.¹²²

Türkiye’de 1982 yılında eğitim kurumlarında din dersinin zorunlu hale getirilmesinin ardından K.K.T.C.’de de zorunlu hale getirilmiştir. Ancak gerek din eğitimi verebilecek uzman kadroların bulunmuyor olması, gerek okul yönetimlerinin din derslerine gereken önemi göstermeyerek din dersleri saatlerini başka dersler ile doldurması sebebiyle okullarda yeterli din eğitimi verilememiştir.¹²³

Günümüzde din eğitimi ilkokul 4. ve 5. sınıflarında, ortaokulların tamamında zorunlu olarak okutulmaktadır. Fakat geçmişte yaşanan bazı sıkıntılar günümüzde de devam etmektedir. Mevcut eğitim kurumlarının büyük bir bölümünde din eğitimi ya önemli görülmediğinden, ya da din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni eksikliği öne sürülerek ders verilmemektedir. Araştırmacıda ilk ve ortaöğretim yılları boyunca sadece 4. sınıfta sınıf öğretmeni tarafından verilen din dersini almıştır. Fakat dersin yeterli düzeyde öğrencilere verilmediği düşünülmektedir. Bu öğrenciler açısından sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Zira Eğitim Bakanlığı bünyesinde kadrolu din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmeni mevcut değildir. Bu sebeple din eğitimi genelde ya diğer branş hocaları ya da Türkiye’den Kıbrıs’a imam olarak görevlendirilmiş kişiler tarafından verilmektedir. Fakat bu imamların Kıbrıs’ın kültürüne yabancı olması sebebiyle geliştirdikleri yanlış uygulamalar gerek öğrenciler, gerekse veliler tarafından hoş

¹²² Gökel, Dağlı, a.g.m., s.754-756.

¹²³ Atalay, a.g.e., s.153.

karşılanmamaktadır. Bu sebeple geçmişte olduğu gibi yakın dönemlerde de Kıbrıs'ta başarılı bir din eğitimi öğrencilere verilememiştir.¹²⁴

İngiliz yönetiminden yakın döneme kadar Kıbrıs'ta din konusunda yaşanan gelişmeler Kıbrıslı Türklerin sosyal yaşantılarına hâkim, Kıbrıs kültürünü iyi bilen kimselerin dini alanda var olmasını zorunlu kılmaktadır. Bu doğrultuda yetkili merciler geçmişte yaşanan tecrübeleri analiz ederek çözüm arayışına girmişlerdir. Alınan kararlar neticesinde Türklerin dini ihtiyaçlarını gidermek üzere İlahiyat Koleji ve İlahiyat Fakültesi açılmıştır.

İlahiyat Koleji 2011 yılında Haspolat Meslek Lisesi bünyesinde eğitimine başlamıştır. Kolejin ilk öğrencileri 21 erkek ve 4 kız olmak üzere toplam 25 kişiden oluşmuştur. Kolej açıldıktan bir yıl sonra daha da sistemli hale gelerek Haspolat bölgesinde Vakıflar Dairesine ait bir bölgede yaklaşık 200 dönümlük arsa üzerine inşa edilen binalarla kompleks haline getirilmiştir. İlahiyat Kolejinin açıldığı ilk yıllarda eğitim müfredatında temel derslerin yanında Arapça, Kur'an-ı Kerim ve Temel Dini Bilgiler dersi verilmekteydi.¹²⁵ Fakat şu an Türkiye'de İmam Hatip Liseleri için hazırlanan müfredat okutulmaktadır. İlahiyat Koleji'nin üzerinden yıllar geçmiş olmasına rağmen hala tartışma konusudur. Bazı kesimlerce Kıbrıs'ta böyle bir okula ihtiyaç yoktur. Bazı kesimlere göre ise bu okul önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır. Okul her ne kadar eğitim ve öğretim hayatına aktif bir biçimde devam ediyor olsa bile kanaatimizce Kıbrıs Türk toplumuna faydasının olduğunu söylemek zordur. Zira genelde bu okula 1974 göçmeni ve yabancı uyruklu (Arap, Pakistanlı vb.) aileler çocuklarını göndermektedir.

İlahiyat Kolejinde eğitim gören ve mezun olmuş kimselerle yaptığımız görüşmeler sonucunda okulun ada gündeminde sıkça tartışma konusu olması dolayısıyla genelde öğrencilerin çok zorlanmadığı ve kolay bir eğitimin verildiği, bu durumun ise yeterli donanımına sahip olmayan mezunlar meydana getirdiği düşünülmektedir.

İlahiyat Koleji'nin açıldığı yıllarda din eğitimi alanında gerçekleşen diğer gelişme ise adanın köklü üniversitelerinden Yakın Doğu Üniversitesi bünyesinde 2011-2012 Eğitim Yılı'nda İlahiyat Fakültesi'nin açılmasıdır. Başlangıç aşamasında Marmara

¹²⁴ Atalay, a.g.e., s.153-154.

¹²⁵ Nurçin, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Örgün ve Yaygın Din Öğretimi Tartışmaları*, s.57-58.

Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ile işbirliği içerisinde eğitim kadroları doldurulmuştur.¹²⁶ Fakülte günümüzde yine Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinden getirilen akademisyenlerce eğitim ve öğretim hayatına devam etmektedir.

Adada eğitim veren ikinci İlahiyat Fakültesi 2014 yılında kurulan Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi (KİSBÜ) bünyesinde açılmıştır. KİSBÜ kuruluşunun hemen ardından 2015 yılında bünyesine İlahiyat Fakültesini ekleyerek Kıbrıs'ta dini alanda var olan açığın kapatılmasına yardımcı bulunmuştur.¹²⁷

Kıbrıs'ta eğitim kurumları haricinde din eğitiminin verildiği diğer yer ise Yaz Dini Bilgiler Kurslarıdır. Bu kurslar 1979 yılından itibaren her yaz Temmuz ve Ağustos aylarında dileyen ailelerin çocuklarına camilerde verilmekteydi.¹²⁸ Fakat 1997 yılında kurslar yasaklanmış,¹²⁹ 2005 yılında faaliyete geçmiş, fakat bazı kesimlerin şikâyeti üzerine tekrar kapatılmıştır. 2006'da kursların tekrar açılması kararlaştırılmıştır. 2 Temmuz- 28 Ağustos arasında yapılması planlanan kurslar 9 Ağustos'ta basılarak iptal edilmiştir. İki yıllık bir aranın ardından 2008 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'nın onayı doğrultusunda camide yapılmaması kaydıyla yaz dini bilgiler kurslarına izin verilmiştir. Bu doğrultuda çeşitli yerlerde dini bilgiler kursları gerçekleştirilmiştir.¹³⁰

Yakın zamana kadar KKTC'de eğitim kurumlarında din eğitiminden mahrum bırakılan çocuk ve gençler, velilerinin talepleri doğrultusunda bu eğitimi camilerde almak istemişlerdir. Bu eğitim faaliyetleri bazı kesim ve sendikalarca hemen her yıl engellenmeye çalışılmıştır. Fakat günümüzde yaz kursları her yıl açılmaktadır. Bu kurslara genelde yine göçmen ailelerin çocukları gönderilmektedir. Ancak gözlemlerimize göre, son yıllarda yerli Kıbrıslı bazı aileler çocuklarını yaz kurslarına göndermeye başlamıştır. Yerli aileler geçmiş yıllarda gördükleri ve aşırı olduğunu düşündükleri söylem ve uygulamalara şahit olmayınca yaz kursları hakkındaki ön yargılarını terk etmektedir. İlerleyen yıllarda Kıbrıslı Türkler arasında var olan bu algının daha da kırılarak kurslara katılımın yükselmesini öngörmekteyiz.

¹²⁶ Nurçin, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Örgün ve Yaygın Din Öğretimi Tartışmaları*, s.59-60.

¹²⁷ Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, <https://kisbu.edu.tr/tr/ilahiyat/> (erişim, 27.05.2020.)

¹²⁸ Atalay, a.g.e., s.187.

¹²⁹ Nurçin, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Örgün ve Yaygın Din Öğretimi Tartışmaları*, s.62.

¹³⁰ Nurçin, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Örgün ve Yaygın Din Öğretimi Tartışmaları*, s.63.

4. Dini Hayattaki Gelişmeler

Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanı ile birlikte İngilizler döneminde var olan baskı ortadan kalkmış ve İngilizlerin Kıbrıs Türk toplumu üzerinde oluşturduğu ağır tahribat net bir biçimde gün yüzüne çıkmıştır. 82 yıl boyunca kolonisi altında bulundurduğu adayı İngilizler sadece maddi olarak değil, manevi olarak da sömürmüştür.

Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde Barış Harekâtına kadar Türklerin dini yaşantısında önemli bir değişiklik görülmemiştir. Zira Kıbrıs Cumhuriyeti'nin ilanından sonra savaş ve katliamların patlak vermesi dini alana dair değişimin meydana gelmesini engellemiştir. Zaten adada nitelikli din uzmanları ve din görevlileri azdı. Bunun ötesinde siyasi çatışmalarla meşgul olunan bir ortamda dini meseleler önemsenmemiş ve arzu edilen bir değişim yaşanmamıştır. Bu hipotezimizi teyit eden örneklerden en önemlisi Kıbrıs Türkleri arasındaki ezan tartışmalarıdır. Türkiye'de 1932 yılı Ramazan ayı itibariyle ezanın Türkçe olarak okunmasıyla başlayan uygulama 1950 yılında Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle birlikte son bulmuş ve ezan Arapça olarak okutulmuştur.¹³¹ Fakat Kıbrıs Türkleri arasında ezanın Türkçe mi yoksa Arapça mı okunacağı konusu 1970 yılına kadar tartışılmıştır.¹³² Bu sebeple Kıbrıs Türk Toplumunda dini bir dinamizmin uzun yıllar boyunca yakalanamadığını, dini inanç ve uygulamalarda bariz bir değişimin bu yıllara kadar gerçekleşmediğini söylememiz mümkündür. Bahsi geçen dönemlerin en önemli konularından diğeri ise müftülük makamında meydana gelen değişimdir.

Kıbrıs Müftüsü Dana Efendi 1 Eylül 1971 tarihinde emekliye ayrılmış ve Ankara Üniversitesi'nde İlahiyat eğitimini tamamlayan Rıfat Mustafa müftülük makamına getirilmiştir. Rıfat Mustafa'nın dini meselelerde alışılmışın dışında sergilediği tavırlar bazı kesimlerce takdir edilmesine, yine bazı kesimlerce de kınanmasına sebep olmuştur. Örneğin Rıfat Mustafa müftü olmasının hemen ardından şehitler için kaleme almış olduğu yazının son bölümünde halkı milli piyango bileti almaya teşvik etmiştir. Bu yazı kimi kesimlerce “modernlik” olarak nitelendirilmiş, kimi kesimlerce ise “yönetimin müftüsü” olarak anılmasına sebep olmuştur.¹³³

¹³¹ Hidayet Aydar, “Ezanın Tarihi ve Başka Dillerde Okunması Meselesi”, *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:1, 2016, s.27-33.

¹³² *Halkın Sesi*, 5 Ocak 1969.

¹³³ Ateşin, *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası*, s.379-381.

Rıfat Mustafa gerek siyasi, gerekse dini konularda sergilemiş olduğu tavırlar ve aldığı kararlarla devlet büyüklerinin takdirini kazanmış bir kimsedir. Zira kendisi inkılap hareketlerini destekleyen, dini meselelerin güncellenebileceğini savunan, dini konuları olabildiğince basite indirgeyebilen bir şahsiyettir.¹³⁴ Dönemin müftüsünün dini konulardaki bu tavrı doğal olarak dini inanç ve uygulamalarında görece rahat olan Kıbrıslı Türkleri etkilemiştir. Rıfat Mustafa'nın İngiliz döneminden itibaren toplumda yaşanan dinî anlayış ve uygulama değişikliklerini negatif yönde pekiştirdiğini söylememiz mümkündür.

1969 yılında “Kıbrıs Din Görevlileri Reorganizasyonu” ismiyle bir rapor hazırlanmıştır. Hazırlanan bu raporda adada dini ayin ve ritüelleri yönetecek vasıflı personel sayısının az olması gündeme getirilmiştir.¹³⁵ Bu sebeple Kıbrıslı Türkler içerisinde camiye devam etmek veya din eğitimi almak isteyen kişiler olsa dahi bu ayinleri ifa edebilecek veya dini eğitimleri gerçekleştirebilecek kimselerin olmaması nedeniyle talep sonuçsuz kalacaktır. Kıbrıs'ta dini alanda var olan din görevlisi eksikliği hazırlanan rapor ile resmiyet kazanmış ve 10 Eylül 1973'te Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı dört din görevlisi adaya getirilmiştir. Barış Harekâtı sonrası dönemde, 1975 yılından itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görevli personeller adaya gelerek din görevliliği yapmaktadır.¹³⁶ 1975'te adaya gelen ilk din görevlilerinden müftü Mehmet Cemal Sebük hatıralarında dinî hayatın oldukça zayıf olduğundan özellikle köylerdeki camilerin sadece bayram namazları ve nadiren Cuma namazı için açıldığını yazmaktadır. Büyük yerleşim yerlerinde ise çok az cemaat söz konusudur. Ancak Sebük iki yılı aşkın bir süre kaldığı adada bazı köylerde istenmeme, sabah ezanından dolayı şikayet edilme gibi olaylara rağmen dinî hayat açısından bazı gelişmelerin yaşandığını da anlatmaktadır.¹³⁷

Türkiye'den din görevlisi getirme uygulaması kısa vadede var olan ihtiyacı karşılıyor olsa dahi uzun vadede dezavantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Din görevlileri sadece namaz kıldırarak görevli kimseler değildir. Din görevlileri cemaatlerin sadece dini değil, sosyal alanda da var olan ihtiyaçlarını gidermekle yükümlü kimselerdir.

¹³⁴ Ateşin, *Kıbrıs'ta İslami Kimlik Davası*, s.382-383.

¹³⁵ *Kıbrıs Din Görevlileri Reorganizasyon Raporu*, 5 Şubat 1969, s. I, II, III.

¹³⁶ Atalay, a.g.e., s.119.

¹³⁷ Mehmet Cemal Sebük, *Molla: Bir İl Müftüsünün Hatıraları*, İstanbul: Çıra Yayınları, 2018, s. 102-116.

Türkiye’den adaya gelen din görevlilerinin göz ardı ettikleri konuların başında Kıbrıs Türk toplumunun kendine has yapısı ve kültürü gelmektedir. Bir toplumu toplum yapan norm ve değerler göz ardı edilince çatışmaların yaşanması kaçınılmazdır. Bundan dolayı Türkiye’den gelen din görevlilerinin ekseriyeti özellikle Kıbrıslı Türklerin nüfus olarak yoğun olduğu bölge ve köylerde sorunlar yaşamaktadırlar. Gözlemlerimize göre, camilerde din görevlileri bulunsa dahi Kıbrıs Türklerinin ihtiyaç ve fikir dünyalarına hitap edemedikleri için dini etkileşim asgari düzeyde kalmaktadır.

Din görevlilerinin yanında dini alanda var olan bir diğer problem ise camilerdir. Kıbrıslı Türkler Barış Harekâtı sonrası kuzeye, Rumlar ise güneye yerleşmişlerdir. Bu yeni Türk beldesinin birçok bölgesinde camilerin yeterli sayıda bulunmaması zamanla mabetler kavramının zihinlerden uzaklaşmasına sebep olmuştur. Bir başka ifade ile Kıbrıslı Türklerin camiler ile aralarına mesafenin girdiğini söylememiz mümkündür. Adada bulunan Türkiye Büyükelçiliği bu durumun farkına vardığından 1990’lı yılların ortalarından itibaren günümüze kadar birçok köy ve beldede yeni camiler yaptırmıştır.¹³⁸ Ancak Türkiye Cumhuriyeti’nin din konusundaki desteğinin daha çok 1974 göçmenlerine fayda sağladığını, Kıbrıslı Türkler üzerinde ise önemli etkisinin olmadığını söyleyebiliriz.

Türkiye’den gelen din görevlilerinin yanında Kıbrıs’ın kendi Din İşleri Dairesi ve din görevlileri de mevcuttur. Din İşleri Dairesi bünyesinde 242 personel barındırmaktadır. Bu personellerin içerisinde 30 kadın vaize, 212 erkek din görevlisi ve daire personeli bulunmaktadır. Bu personellerin 153’ü kadrolu, 86’sı ise geçici görevlendirilmiştir. Görevlilerin 236’sı Kuzey Kıbrıs’ta, 6’sı ise Güney Kıbrıs’ta bulunan çeşitli camilerde görev yapmaktadırlar. Güney Kıbrıs’ta görev yapan din görevlilerinin 5 tanesi daimi olarak Güney Kıbrıs’ta ikamet ediyorken bir kişi haftalık Cuma namazlarına gidip gelmektedir. Güney Kıbrıs özellikle son dönemlerde Müslüman ülkelerden aldığı göçler ile İslam dini açısından yeterli donanımına sahip din görevlilerine ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaç Kuzey Kıbrıs’ın resmi din işlerinden sorumlu Din İşleri Dairesi tarafından karşılanmaktadır. Daire personellerinin etnik kökenleri incelendiğinde ortaya önemli bir bulgu çıkmaktadır. Yaptığımız araştırmaya göre Din İşleri Dairesine mensup personellerin 227’si ya 1974 göçmeni, ya da adaya daha sonraki dönemlerde gelmiş kimselerdir. Geriye kalan 15 kişi ise yerli Kıbrıslıdır. Din İşleri Dairesine mensup yerli

¹³⁸ Ermiş, a.g.t., s.90-91.

Kıbrıslıların sayısına bakıldığında da yerli Kıbrıslılar nezdinde dinin konumu ortaya çıkmaktadır.

Geçmişte her ne kadar nitelikli din görevlisi ve din eğitimcisi problemi yaşanmış olsa da günümüzde var olan İlahiyat Koleji ve iki İlahiyat Fakültesi ile bu açığın ilerleyen dönemlerde giderilmesi beklenmektedir.

5. Diğer Gelişmeler

Kuzey Kıbrıs'ta sekülerleşmenin kendini gösterdiği yerlerden biri basın-yayın organlarıdır. Kıbrıs'ta dini inanç ve uygulamalarla alakalı tek program Bayrak Radyosu'nda (BRT) her perşembe akşamı gerçekleştirilmektedir. Program 10 dakika sürmekte ve KKTC Din İşleri Dairesine bağlı din görevlilerince verilmektedir. Ayrıca dinî bayramlarda da kısa süreli günün anlam ve önemi ile ilgili sunumlar yapılmaktadır.¹³⁹ Fakat dini inanç ve uygulamalar konusunda ciddi eksikliklerin olduğu, yeterli din eğitiminin verilmediği bir toplumda söz konusu programların sayısının yeterli olmadığını söyleyebiliriz.

Dinî gruplar dini hayatın yaşanması ve farklı kesimleri aktarılması konusunda önemli rollere sahiplerdir. Bu açıdan bakıldığında Kıbrıs'ta çok fazla dinî grubun olmadığını ve etkilerinin de zayıf olduğunu söyleyebiliriz. Kıbrıs'taki dini grup ve kuruluşlar Türk-İslam Cemiyeti, Türk-İslam Kültür Cemiyeti, İplik Pazarı Camii Koruma ve Yaşatma Derneği, Şeyh Nazım Kıbrıs-i grubu olarak sıralanabilir. Bunların yanında adada var olan boşluğu fark eden, özellikle Türkiye kaynaklı çeşitli dinî grup ve kuruluşlar çalışmalar yapmaktadır. Ancak gözlemlerimize göre adaya Türkiye'den gelen dini gruplar Kıbrıs kültürünü yeterince kavrayamadıkları için başarılı olamamakta ve daha çok 1974 göçmenlerine etki etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun adayı İngilizlere devretmesinin ardından yaşanan sıkıntılara binaen Kıbrıs'ta bir göç dalgasının gerçekleştiğini daha önce belirtmiştik. Bu göç hareketleri İngilizlerin adayı ilhak etmesiyle hız kazanmış ve K.K.T.C.'nin ilanına kadar devam etmiştir. Bu göçlerin gerçekleştirildiği bölgelerin başında Türkiye ve İngiltere gelmektedir. Her ne kadar Türkiye'ye göç edenlerin büyük bir kısmı adaya

¹³⁹ Atalay, a.g.e., s.192-193.

dönüş sağlamış olsalar bile İngiltere'ye göç eden Kıbrıslıların önemli bir kısmı adaya dönmemiştir. Şu an İngiltere'de 300.000 Kıbrıslı Türk'ün yaşadığı tahmin edilmektedir.¹⁴⁰

K.K.T.C.'nin nüfusu 2019'da 374.299 olarak tespit edilmiştir.¹⁴¹ Buna göre İngiltere'de yaşayan Kıbrıslı Türkler ile K.K.T.C.'de yaşayan Türklerin nüfus dağılımı benzerlik göstermektedir. Ancak çalışmak veya yerleşmek amacıyla K.K.T.C.'ye gelen yeni göçmenlerde göz önünde bulundurduğumuzda İngiltere'deki Kıbrıslı Türk nüfusunun daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır.

İngiltere'de yaşayan Kıbrıslı Türkler sosyal zorunluluklar ve etkileşimler sebebiyle din, dil, kültür ve hayata bakış açılarında önemli değişimler geçirmişlerdir. Her ne kadar yaşadıkları coğrafyada asimile olmamak ve kimliklerini korumak amacıyla dernekler oluştursalar da¹⁴² okul, hastane, devlet kurumları vb. sosyalleşme araçlar vesilesiyle İngiliz kültürü ile yakın ilişki ve etkileşim içerisine girmektedir. Kıbrıs'ta mukim olanlar İngiltere'deki akrabalarının yanına gitmekte veya tam tersi olarak İngiltere'deki yerli Kıbrıslılar yaz aylarında adaya gelmektedir. Bu durum yerli Kıbrıslıların kendi kültürel değerlerinden uzaklaşmalarının önemli sebeplerinden birisidir.

1974 göçmenleri ise Kıbrıslı Türkler örneğinde olduğu gibi gerek Türkiye'ye giderek, gerekse Türkiye'den misafirleri gelmesi sebebiyle Kıbrıslı Türklerle etkileşime geçemeyerek 1974 ruh ve misyonunu korumaktadırlar.

Yerli Kıbrıslıların İngiltere ile 1974 göçmenlerinin ise Türkiye ile yoğun irtibatları her iki topluluk arasındaki diyalogu olumsuz etkilediğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte yerli Kıbrıslılar ve 1974 göçmenleri arasında etkileşimlerde bulunmaktadır.

¹⁴⁰ Gündem Kıbrıs, "Birleşik Krallıkta 300 bin Kıbrıslı Türk yaşıyor," <https://www.gundemkibris.com/kibris/birlesik-krallik-ta-300-bin-kibrisli-turk-yasiyor-h225306.html> (erişim, 14.06.2020)

¹⁴¹ Gündem Kıbrıs, "Baybars: KKTC Nüfusu 374 bin 299," <https://www.gundemkibris.com/kibris/baybars-kktc-nufusu-374-bin-299-h271790.html> (erişim, 14.06.2020)

¹⁴² Haberci, "İngiltere'de Dayanışma Gecesi," <https://www.kibrishaberci.com/ingilterede-dayanisma-gecesi/> (erişim, 14.06.2020)

İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

A. KATILIMCILARIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Kıbrıs üzerinde süregelen siyasi tartışmalar sebebiyle ada genelinde fazlasıyla nicel araştırmalar yapılarak halkın siyasi meseleler üzerine düşünceleri sorgulanmaktadır. Özellikle Güzelyurt ilçesinin Rum yönetimine geri devredileceği yönündeki spekülasyonlar sebebiyle bölgede fazlaca anket çalışmalarına rastlanmaktadır. Dolayısıyla anket çalışmalarının halkı meşgul ettiğini, bu sebeple bölge insanının anket vb. araştırmalara karşı mesafeli yaklaşıtlarını söyleyebiliriz. Bu sebeple araştırmamızı gerçekleştirirken zaman zaman zorluklar yaşadığımızı belirtmemiz gerekmektedir. Yine özellikle yerli Kıbrıslılar dini konuların mahremiyet içeriyor olduğunu, dinin içgüdüsel bir inanç sistemini ifade etmesini savunuyor olmaları dolayısıyla, araştırmamızı zaman zaman eleştirerek katılım talebimizi reddetmişlerdir. Bu sebeple mülakat gerçekleştireceğimiz bazı katılımcılarla ya tanışıyor olmamız, ya da referans kişiler vesilesiyle görüşmemiz icap etmiştir. Bu durum her ne kadar araştırmanın doğasına zarar vermemiş olsa da katılımcıların verdikleri bazı cevaplarda söylemleri değil, tutum ve davranışları temel alınmıştır.

Bu doğrultuda, 50 kişiden oluşan örneklem grubuyla gerçekleştirilen mülakatların tamamı geçerli sayılmıştır. Araştırma boyunca katılımcıların yaş, cinsiyet vb. sosyo-demografik özellikleri göz önünde bulundurularak, bu doğrultuda örneklem grubunun mümkün mertebe eşit şekilde taksim edilmesine özen gösterilmiştir. Ek olarak, araştırmanın güvenilir netice verebilmesi açısından örneklem grubunun yanı sıra toplumda saygınlık kazanmış bazı toplum liderleri ile görüşülerek araştırmaya dair dilek ve temennileri alınmıştır. Aynı şekilde, bölgenin bazı ilçe ve köy din görevlileri ile görüşmeler gerçekleştirilerek araştırma açısından önem teşkil edebilecek konular üzerine fikir ve beyanları alınmıştır. Fakat burada, kanaat önderleri olarak zikredilen kişiler ile din görevlilerinin katılımcılar dairesi içerisine dâhil edilmediğini belirtmek gerekmektedir.

Araştırma boyunca gerek mülakat yapılan bireyler, gerekse ayrıyeten görüşülen kimselerin fikir ve beyanları (ses kaydının alınmasını istemeyenler hariç) ses kaydına

alınarak dijital ortamda yazıya dökülmüştür. Bu beyanlar araştırmacıda mevcuttur. Araştırma sonuçları doğrultusunda elde edilen veriler paylaşılrken açık isim ve soy isim belirtmek yerine, katılımcıların isim ve soy isimlerinin baş harfleri belirtilecektir.

Aşağıdaki tabloda katılımcıların cinsiyet, etnik köken ve yaşlarına dair genel bilgiler verilmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı.

Cinsiyet	Sayı	%
Kadın	23	%46
Erkek	27	%54

Çalışmaya Güzelyurt şehir merkezi ve köylerinden yerli Kıbrıslılar ile Türkiye göçmenlerinden toplamda 50 kişi iştirak etmiştir. Tablo 1’de görüldüğü üzere, örneklem grubumuz 23 kadın ve 27 erkek katılımcıdan oluşmaktadır. Katılımcıların cinsiyete göre dağılımı %46’ya %54 oranındadır.

Tablo 2. Katılımcıların köken itibariyle dağılımı.

Köken	Kadın	Erkek	%
Kıbrıslı	13	14	%54
Göçmen	10	13	%46

Tablo 2’ye göre, çalışmaya katılan yerli Kıbrıslıların 13’ü kadın ve 14’ü erkektir. Buna göre, katılımcıların %54’ü yerli Kıbrıslıdır. Bunun yanında, göçmen katılımcı grubunu 10 kadın ve 13 erkek oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, katılımcıların %46’sı göçmendir.

Tablo 3. Katılımcıların yaşa göre dağılımı.

Yaş Aralığı	Sayı	%
21-30 yaş aralığı	8	%16
31-40 yaş aralığı	6	%12
41-50 yaş aralığı	7	%14
51-60 yaş aralığı	12	%24
61 yaş ve üzeri	17	%34

Tablo 3’te katılımcıların yaşa göre dağılımı verilmektedir. Tabloya göre, araştırmaya katılım sağlayanların %16’sı 21-30 yaş aralığında, %12’si 31-40 yaş aralığında, %14’ü 41-50 yaş aralığında, %24’ü 51-60 yaş aralığında, %34’ü 61 yaşı ve üzerindedir.

B. DİNİ İNANÇ, TUTUM VE DAVRANIŞLARLA İLGİLİ BULGULAR VE YORUMLAR

Kıbrıs adasındaki dini hayatı analiz edebilmek için mutlak surette tipoloji yapılması gerekmektedir. Zira tipoloji kategorik sınıflandırmayı ifade etmektedir. Araştırmaya dair sınıflandırma, fenomenlerin karşılaştırılmasının ön koşulunu oluşturmaktadır.¹⁴³ Sosyolojik anlamda her bir kategori araştırma alanına dair net bilgiler vermektedir. Bizler bu tipolojileri Spencer’ın “Militer-Endüstriyel”, Tönnies’in “Cemaat-Cemiyet”, Durkheim’in “Mekanik ve Organik Topluluklar”, Becker’in “Kutsal-Seküler” sınıflandırmalarında da görmekteyiz.¹⁴⁴ Dolayısıyla, araştırmamızın niteliksel anlamda olgunluğa erişebilmesi için “yerli-göçmen” şeklinde ikili bir tasnifin meydana getirilmesi zorunludur. Zira Kıbrıs toplumu homojen bir yapıdan meydana gelmemektedir. Dini inanç ve uygulama açısından bu iki topluluk birbirlerinden ayrılmaktadır.

¹⁴³ Stephen Frank Rayner, *The Classification and Dynamics of Sectarian Forms Of Organisation: Grid/Group Perspectives on the Far-Left In Britain*, Doktora Tezi, London: University College, 1979, s.18.

¹⁴⁴ Fuad Baali, *Society, State and Urbanism: İbn Khaldun’s Sociological Thought*, Albany: State University of New York Press, 1998, s.102.

Kıbrıs üzerine özellikle dini alanda yapılacak çalışmalar içerisinde bahsi geçen sınıflandırılma göz önünde bulundurulmaz ise araştırma açısından elde edilecek bulgu ve yorumların yetersiz olabileceği düşünülmektedir. Her ne kadar göçmenler Türkiye'nin farklı coğrafyalarından adaya gelmiş olsalar da, dini inanç ve uygulama açısından kendi aralarında benzerlikler, yerli Kıbrıslılar ile de farklılıklar göstermektedir.

Araştırma açısından yerli Kıbrıslılar ile göçmenlerin kategorileştirilerek ayrı kümeler içerisinde zikredilmelerinin sosyolojik boyutunun yanında toplulukların gerek dini, gerekse toplumsal anlamda tecrübe ettikleri etkenlerin farklı olması nedeniyle de tasnifi kaçınılmazdır. İki topluluğun dini ve kültürel tecrübelerinin oluşumunda etkili faktörleri çalışmanın ilk bölümünde zikrettiğimiz için, bundan sonraki kısımlarda tipolojiyi meydana getiren sebepleri değil, tipolojimizin inanç, ibadet ve halk inanışlarına dair bulgularını yorumlamaya çalışacağız.

1. Dini Hayat Açısından Yerli Kıbrıslı Tipi

Dini hayatın inanç ve uygulanması açısından yerli Kıbrıslıların inanç boyutunda yüksek, uygulama açısından ise düşük bir seviyede oldukları söylenebilir. Zira görüşme gerçekleştirdiğimiz yerli Kıbrıslıların büyük bir bölümü, *“bakma uygulamaya uygulamayık ama bizler inançlı insanlarık”* diyerek dini durumlarını özetlemişlerdir. Yerli Kıbrıslılar her ne kadar dini ritüelleri uygulama noktasında kendilerini yetersiz görüyor olsalar da, inanç boyutundaki düşünceleri sebebiyle kendilerini dindar olarak niteleme eğilimi göstermektedirler.

a) İnançla İlgili Bulgular

(1) Allah'a ve Peygamberlere İman

Dini kabulün ve dini inancın ilk basamağını şüphesiz Tanrı inancı oluşturmaktadır. Özellikle İslam dini gibi tevhit eksenli bir dinin mensuplarından talep ettiği ilk şey, Allah'a içinde şüphenin bulunmadığı bir imanla inanmaktır. Görüşme gerçekleştirdiğimiz yerli Kıbrıslı kadın ve erkeklerin Allah'a inanç konusunda yüksek bir orana sahip olduklarını söyleyebiliriz. Katılımcı yerli Kıbrıslıların tamamı Allah'a derinden bir sevgi ve saygıyla bağlı olduklarını, ona çok inandıklarını belirtmişlerdir.

Sezgin'in çalışmasında da benzer şekilde, Allah'a kesinlikle inananların yüzdeliği % 84,5, inandığı halde kafasında soru işaretlerinin olduğunu belirtenlerin oranı % 6,1'dir.¹⁴⁵

Günümüzün yerli Kıbrıslılarının Allah'a duymuş oldukları bu derin sevgi ve saygının temelinde geçmişte yaşamış oldukları savaş ve acılarında sebep olduğu söylenebilir. Genel anlamda yerli halk, Allah'ı bir güç, sığınacak bir kapı, koruyucu bir varlık olarak tanımlamaktadır. İngilizler dönemi ve sonrası dönemlerde yaşanan hadiseler, güvensizlik hissi içerisinde olan yerli halkı güçlü, koruyucu bir varlık arayışına iterek Allah'ı bu şekilde tanımlamalarına sebebiyet vermiş olabilir. İnanç alanında dindarlık boyutunun yerli kadınlarda yerli erkeklere oranla daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Yerli kadın katılımcı A.B., “*Allah’a inanıyor musunuz?*” sorusuna “*Tabi ki inanıyorum o nasıl bir soru? Bakma sen bizim açık saçık giyindiğimize; bizler inançlı insanlarız*” cevabını vermiştir. Yine yerli katılımcı H.S., inançla ilgili sorularımıza “*Biz Baflıyık. Baflılar inançlı insanlardır ve hepsi inanır.*” cevabını vermiştir. Şive itibariyle kullanılan bazı kavram ve kelimelerin delalet ettiği mana, araştırmacının çocukluk döneminden itibaren kullandığı şive olması dolayısıyla zaman zaman tevil edilmeye açıktır. Bu sebeple her iki kadın katılımcının da belirtmiş olduğu “*İnançlı insanlarız.*” söylemindeki maksat *dindarız* şeklinde yorumlanabilir. Yerli halkta Allah'a karşı bulunan yüksek saygı ve inanç, bazı kimselerde doğrudan veya dolaylı olarak deizm sebebiyet vermektedir. Bazı yerliler Allah'a derinden bir saygı ve muhabbetle bağlı olmanın haricinde bir şeye inanmanın gerekli olmadığını, Allah'ın aslında her şeye yettiğini savunmaktadır. Her ne kadar bu bahsi edilen görüşler yerli halk içerisinde düşük seviyelerde olsa da, bu ve bu minvaldeki görüşlere rastlamak mümkündür. Kadın katılımcılardan İ.G. görüşme esnasında “*Ben senin bana sorduğun şeylerin çoğuna zaten inanmıyorum. Benim tek inancım Allah'adır ve gerisine ihtiyacım yoktur. Bana Allah olsun yeter.*” cevabını vermiştir. Yine yerli erkek katılımcı T.A., görüşme esnasında “*Ben Allah'a, Peygambere, Kitaba inanırım. Başka da hiçbir şeye inanmam. Hocalara falan da inanmam mesela.*” cevabını vermiştir. T.A. ve bazı diğer katılımcıların bu minvaldeki cevaplarını diğer inanç ve uygulamalarını da göz önünde bulundurarak dolaylı deizm olarak niteleyebiliriz.

¹⁴⁵ Sezgin, a.g.t., s.53.

Yerli Kıbrıslıların peygamberlere iman konusunda da yüksek bir orana sahip olduklarını söyleyebiliriz. Kadın katılımcılar içerisinde bir kişi hariç geriye kalan 12 katılımcı İslam dininin peygamberi Hz Muhammet'e inandıklarını belirtmişlerdir. Sezgin'in çalışmasında peygamberlere kesinlikle inananların oranı %73,6, inandığı halde şüpheleri olanların oranı %5,4'dür.¹⁴⁶ Buna karşılık olarak, Hacı Ermiş'e ait diğer çalışmada bu oran %84,1'dir.¹⁴⁷

Kadın katılımcıların bir kısmı peygamber hakkında hiçbir bilgilerinin olmadığını da eklemişlerdir. Kadın katılımcı A.K. "Peygambere inanıyor musunuz? sorusuna *"Ben peygambere inanırım. Ama ondan bahset desen bahsedemem... Çünkü bilmiyorum. İnanmaya inanırım ama."* cevabını, aynı şekilde kadın katılımcı M.B. *"Yani çok bilgi sahibi değilim ama inanmaya inanırım."* cevabını vermiştir. Erkek katılımcılardan bir kişi peygamberlerin varlığına emin olamadığını belirtmiş, geriye kalan 13 katılımcı ise peygambere inandıklarını ifade etmişlerdir. Peygamberler konusunda katılımcı erkeklerden K.S. *"Peygamberlerin hepsine değil de Hz Muhammet'e inanırım. Çünkü bana o inandırıcı geliyor. Onu bilir, ona inanırım. Ama bunun yanında şüphelerim de var... Belki de peygamberlik diye bir şey yoktur ve tüm bunlar cehalet dolayısıyla zamanında öne sürülen şeylerdi. Bilemiyorum hocam."* cevabını vermiştir. Peygambere iman ile ilgili kısımda yerli erkeklerin yerli kadınlara oranla inandıkları peygamber hakkında daha fazla bilgi sahibi oldukları gözlemlenmiştir. Katılımcı erkeklerden E. İ. peygamberler için *"Peygamberler gerçektir. Bana göre bu insanlar çok iyi insanlardır ve Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcileridir."* cevabını vermiştir. Fakat erkek katılımcılar içerisinde de inandığı dinin peygamberi hakkında bilgi sahibi olmayan kimseler bulunmaktadır. Peygamberler ile ilgili sorulan soruya H.Z. *"Şimdi zamanında tabi Türkiye'den gelenler, bilhassa Kürtler derlerdi ki esas peygamber Ali'ymiş ve Hz. Muhammet torpil kullanmışta girmiş peygamberliğe... Ha biz Kıbrıs'ta Hz. Muhammet'e inanırık. Yani ben başka Peygamber bilmem. Yani duyarık, ben okulda ki şey ederdim hocalarımız derdi ki Kur'an'ı yazanmış Hz Muhammet'tir. Öyle derler, o kadar ermiş ki*

¹⁴⁶ Sezgin, a.g.t., s.57.

¹⁴⁷ Etmiş, a.g.t., s.143.

Hz Muhammet yazmış. Çok yorum yapamaycam sana çünkü görmedik. Ama inancımız var. Ben Ali 'yeymiş ona bunaymış inanmam.” cevabını vermiştir.

Her ne kadar katılımcıların eğitim, yaş ve ekonomik düzeyleri verilen cevaplar açısından önemli olsa da örnek olarak verilen cevaplardaki katılımcıların demografik özelliklerinin yakınlık içerdiğini belirtmemiz gerekir. Bulgular göz önünde bulundurulduğunda, yerli Kıbrıslıların büyük bir kısmının Hz Muhammet'e inanan, bununla birlikte diğer peygamberler ve Hz Muhammet hakkında az bilgi sahibi olan kimseler oldukları söylenebilir.

(2) Kitaplara ve Meleklerle İman

Yerli Kıbrıslılar içerisinde genelde kitaplar, özelde ise Kur'an'a gerek kadın, gerekse erkek katılımcılar içerisinde inancın yüksek olduğu tespit edilmiştir. Kadın katılımcılardan bir kişi Kur'an'a inanmadığını, erkek katılımcılardan bir kişi şüphelerinin olduğunu, yine erkek katılımcılardan diğer bir kimse bahsi edilen kitapların çağın şartlarıyla uyummadığını belirtmiştir. Sezgin'in çalışmasında bu oran %74.3 olarak tespit edilmiştir.¹⁴⁸

Kitaplarla alakalı N.B. *“Kitaplar önemlidir, insanları bilgi sahibi ederler. Ama açıkçası artık kitaplar eskide, tarihte kaldı. Günümüz şartlarıyla bu kitaplar uyumaz.”* cevabını vermiştir. Fakat genel olarak yerli Kıbrıslılar, Kur'an'ın mucizevi bir kitap olduğuna inanmaktadırlar. Yine katılımcılar Kur'an'ın muhtevası ile ilgili belli oranda bilgiye sahiplerdir. Kadın katılımcılardan iki kişi, evlerinde Kur'an olduğunu ifade etmiştir. Bu iki kişiden biri, ara sıra Kur'an okuduğunu da söylemektedir. Evinde Kur'an olduğunu ifade eden kadınların yaşça sıralamanın en altında bulunan kimseler olduğunu belirtmemiz gerekir. Bu açıdan yerli genç kadınların, önceki kuşağa oranla dindarlaşma eğilimi gösterdiğini söyleyebiliriz. Yerli kadın katılımcılardan bir kişi, erkek katılımcılardan bir kişi de kitaplar ile alakalı soru esnasında *“Keşke Kur'an okuyabilsek, ama okuyamayık işte.”* şeklinde cevap vermiştir. Buna göre gerek kadınlarda, gerekse erkeklerde Kur'an okumak isteyip okuyamayan, dini durumundan muzdarip kimseler vardır. Tespit ve gözlemlerimiz doğrultusunda yerli Kıbrıslılar diğer semavi kitaplara

¹⁴⁸ Sezgin, a.g.t., s.57.

mesafeli olmakla birlikte Kur'an-ı Kerim'e inanan kimseler oldukları düşünülmektedir. Fakat pratik anlamda okuma ve üzerine konuşabilme açısından yetersizdirler.

Yerli kadın ve erkekler meleklerle inanma hususunda yüksek bir orana sahiplerdir. Fakat meleklerle inancın, yerli erkeklerde yerli kadınlara oranla daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Zira erkek katılımcıların tamamı meleklerle inanıyorken, kadın katılımcılardan bir kişi meleklerin varlığına inanmadığını belirtmiştir. Ermiş'in Meserya'da yapmış olduğu çalışmada bu oran %74'dür.¹⁴⁹

Sorulan soruya kimi katılımcılar *"Kur'an'a inanan meleklerle de inanır."* şeklinde, kimi katılımcılar da geleneksel öğretilerden yola çıkarak *"Yani var olduğunu düşünüyorum ama kanıtlayamam."* şeklinde cevap vermişlerdir. Katılımcılar içerisinde kimilerinin katılımcı veya referans kişilerden çekiniyor olmaları sebebiyle, inanmadığı halde inandığını iddia etmiş olmaları da muhtemeldir. Sonuçlar değerlendirildiğinde, yerli Kıbrıslıların büyük bir bölümünün meleklerin varlığına inanan kimseler olduklarını söylememiz araştırmamız açısından mümkündür.

(3) Ahirete ve Kadere İman

Yerli Kıbrıslılar açısından dini inancın belki de en çok tartışılan konusu ahiret günüdür. Ahiret, ölümden sonraki hayatı ifade eden dini bir öğretilerdir. Yerli halk ile ahiret günü üzerine konuşulan hemen her mecliste *"Kim gitti da gördü?"* cevabıyla karşılaşmak olasıdır. Ölümden sonraki hayat, Cennet ve Cehennem üzerine katılımcılara yöneltilen soruya yerli kadınların büyük bir çoğunluğu inandığı ifade etmektedir. Katılımcı 10 kadın ahiret gününe inandığını belirtmiştir. Fakat bir kişi inanmadığını belirtmiş, bir kişi *"Ölümden sonra bir ruh halinin olduğunu biliyorum. Ama bunun ahiret mi, yoksa başka bir şey mi olduğunu hiç düşünmedim."* cevabını vermiştir. Yine A.K. isimli diğer bir kadın katılımcı önce gülerek *"O gün biz çatır çatır yanacakmışık, öyle derler bize. Ben duymaya duydum bu günü ama ne bileyim çok yorum yapamayacam. Yani açıkçası bu yerlere inanırım ama bazen öyle bir anlatıyorlar ki insanın inanası gelmez. Yani bazen inanırım, bazen da inanmam. Yani ne bileyim ben anne babamdan bir şey öğrenmedim."* şeklinde konuya dair görüşünü belirtmiştir. Fakat A.K.'nin söylemi ve davranışları arasında çelişki olduğu düşünülmektedir. Bu katılımcı, önce inanmıyorum demek

¹⁴⁹ Ermiş, a.g.t., s.136.

istiyorken, sonradan görüşmemizi sağlayan referans kişiden çekindiği için böyle bir cevap vermiş olması olasıdır. Ahirete inanan katılımcılar ve diğer üç katılımcı da göz önünde bulundurulduğunda yerli kadınların inançlarının eksik veya yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Zira ahirete inandığını ifade eden kadınlar arasında da bir kısmının inanç ile birlikte bazı şüphelerinin olduğu gözlemlenmiştir.

Konuyla bağlantılı olarak “*Müslüman olmayan bir kimse Cennete gidebilir mi?*” sorusuna kadın katılımcılardan 10 kişi “gidebilir”, bir kişi “gidemez”, iki kişi ise “bilmiyorum” cevabını vermiştir. Konuyla alakalı H.S. görüşünü “*Evet bu yerlerin varlığına inanırım. Ama Cennete gidebilmek için Müslüman olmak zorunlu değildir. Sonuçta hepsimiz aynı yere gideceyik, onlar da insandır. Zaten bu bahsettiğimiz yerleri kim gitti da gördü ki? O açıdan böyle bir zorunluluk yok.*” şeklinde ifade etmiştir. Tüm bunların yanında ahirete dair yerli kadınlar içerisindeki genç kadınların konuya yönelik inançlarında herhangi bir olumsuzluğa rastlanmamıştır. Bu sebeple, ahirete iman etmekte genç kadınların yaşça büyük kuşağa nazaran daha inançlı oldukları söylenebilir.

Yerli erkek katılımcıların dokuzu, ahirete inandığını ifade etmiştir. Bunun yanında bir erkek katılımcı ahirete inanmıyorken, iki erkek katılımcı reenkarnasyona, bir katılımcı ahiretle birlikte Cennete inanıp Cehenneme inanmadığını, diğer bir katılımcı ise ahirete inanmayıp Cennet ve Cehenneme inandığına ve bahsi geçen yerlerin yeryüzünde bulunduğunu ifade etmektedir. Reenkarnasyona inandığını iddia eden A.K. Cennet ve Cehennem sorusuna “*Yani inanmaya inanırık ama aslına bakarsan ne giden var o tarafa, ne gelen.*” cevabını vermiştir. Ayrıca A.K., ölümden sonra hesapların görüleceğini, daha sonra iyilerin yine iyi varlıklar, kötülerin ise yine kötü varlıklar olarak dünyaya geri gönderileceğini ifade etmektedir. Yine katılımcılardan H.Z. “*Cennet bu dünyada, Cehennem ise yerin altındadır. Ölümden sonrasına inanmam ben.*” şeklinde verdiği cevapla ahirete inanmadığını belirtmektedir. Sezgin’in çalışmasında, ahirete kesinlikle inananların oranı %51,4, inandığı halde şüphelerinin olduğunu ifade edenlerin oranı %8,8, fikir beyan etmekte güçlük çekenlerin oranı %11,5 olarak tespit edilmiştir.¹⁵⁰

Konuyla bağlantılı olarak “*Müslüman olmayan bir kimse Cennete gidebilir mi?*” sorusuna iki erkek katılımcı “gidemez”, yedi katılımcı “gidebilir” cevabını vermiştir. Bazı

¹⁵⁰ Sezgin, a.g.t., s.60.

katılımcıların ahirete dair karma inanışa sahip olmaları veya tamamen inanmıyor olmaları sebebiyle, görüşleri sorunun cevabı içerisinde dâhil edilmemiştir. Bu doğrultuda, yerli kadınların yerli erkeklere oranla ahirete inanma oranlarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Aynı şekilde gerek kadınlar, gerekse erkekler Müslüman olmayan bir kişinin Cennete gidebileceği konusunda benzer oranlara sahiplerdir. Elde edilen verilere göre yerli Kıbrıslıların ölümden sonraki hayata inanma oranları Allah, peygamber, kitap ve melek inancına göre daha düşüktür. Yine yerlilerin büyük bir bölümü, bir kişinin Cennete gidebilmesi için Müslüman olmasının gerekmediğini düşünmektedir.

Kıbrıslıların ahirete dair görüşlerinde bulunan farklı veya karma inanışların sebebi rasyonalizm ile açıklanabilir. Rasyonalizm akla öncelik veren, bilginin kaynağı olarak da akli kabul eden bir görüştür.¹⁵¹ Yerlilerin inanmakta güçlük çekilen, teslimiyet gerektiren bazı dini meselelerde akli çıkarımlarla hareket ettikleri gözlemlenmiştir. Dini inançları kendilerince rasyonalize etme şeklindeki bu davranışın İngiliz sömürgesi dönemi ve sonrasında yaşanan gelişmelere dayandığını iddia edebiliriz.

Kıbrıslılar açısından Allah iman ile birlikte en fazla itibar edilen dini konulardan biri de kader inancıdır. Gerek kadın, gerekse erkek katılımcıların kader noktasında teslimiyetçi bir yaklaşıma sahip oldukları gözlemlenmiştir. Peygamberlere, kitaplara, ahiret gününe, meleklerle inanma hususunda eksikleri olan bireyler dahi kadere inandıklarını belirtmişlerdir. Kaderle ilgili Kıbrıslılar ile yapılacak hemen her konuşma veya görüşmede “*Alnında ne yazarsa o olur, olacağı vardı oldu.*” gibi teslimiyetçi bakış açılarına rastlamak mümkündür. Ancak aynı zamanda “*Her insan kaderini kendisi belirler.*” şeklinde kaderi insan merkezli yorumlayan kişiler de görülmektedir. Kader inanışıyla alakalı verilen cevaplar ve genel anlamdaki söylemler göz önünde bulundurulduğunda, yerli halkın kaderi “alinyazısı, bazen bir yaptırımcı vesilesi ile gerçekleşen olaylar, bazen de kişinin kendi çabası ile gerçekleşen hadiseler” şeklinde algıladıkları tespit edilmiştir.

¹⁵¹ Ahmet Cevizci, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yay., 2003, s.341.

b) İbadetle İlgili Bulgular

(1) Namaz ve Dua

Namaz, İslam dininin Müslümanlara farz kıldığı bir ibadettir. İbadetler ile alakalı katılımcılara namaz ibadeti hakkındaki görüşleri, namazın farziyeti, namaz kılma durumlarıyla alakalı sorular sorulmuştur. Yapılan gözlemler ve din görevlileriyle gerçekleştirdiğimiz görüşmeler neticesinde yerli Kıbrıslıların namaz kılma oranının oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Araştırma verilerine göre gerek yerli kadın, gerekse yerli erkek katılımcılardan günde beş vakit namaz kılanların sayısı sadece bir kişidir. Ermiş'in çalışmasında 5 vakit namaz kılanların oranı %8,8'dir.¹⁵²

Erkekler içerisinde Cuma namazına devam edenlerin sayısı beş vakit namaz kıldığını belirten katılımcı ile birlikte üç kişiden oluşmaktadır. Cuma namazına devam edenlerden iki kişi, yaşça en genç katılımcılardandır. Buna göre evinde Kur'an olduğunu söyleyen genç kadınlar örneğinde olduğu gibi erkekler içerisinde de genç kuşak dindarlaşma eğilimi göstermektedir. Bayram namazına devam eden yerli erkeklerin sayısı namaz kılan, Cuma namazına giden katılımcılara oranla daha yüksek olsa da yine de düşük seviyelerdedir. Katılımcılardan beş vakit namaz kılan, Cuma namazına devam edenlerde dâhil olmak üzere beş kişi bayram namazına gittiğini ifade etmektedir. Bölgedeki din görevlileri gündelik hayatta, Cuma günleri, kandil ve bayramlarda cami cemaatlerinin ekseriyetini göçmenler, diğer ülke vatandaşı öğrenci ve çalışanlar, ayrıca çok az sayıda (bir veya iki kişiden oluşan) birinci kuşak Kıbrıslılardan oluştuğunu belirtmektedir.

Namaz ibadetinin farz olup olmadığı şeklindeki soruya katılımcıların büyük çoğunluğu, "*Farz değildir, zorunlu değildir, dileyen kılar, dileyen kılmaz.*" cevabını vermiştir. Ayrıca, konuya dair sık sık "*Yani bu tarz şeyler gönüllüğe bakar. Kimseyi bu konuda zorlayaman, olur mu öyle şey*" cevabı verilmiştir. İngiliz dönemi ve sonrasında yaşanan hadiseler, eğitim sisteminde din eğitime yeterli derecede önem verilmemesi gibi etkenler, Kıbrıslıların namaz kılma, camiye devam etme ve namazın muhtevasına dair farklı görüşlere sahip olmalarına sebep olmuştur. Genç kuşakta hissedilen dindarlık

¹⁵² Ermiş, a.g.t., s.158.

eğilimi ise yakın dönemlerde okullar ve yaz Kur'an kurslarında uzman kişilerce din eğitimi verilmesiyle açıklanabilir.

Yerli Kıbrıslıların ibadetler dairesi içerisinde en çok yerine getirdikleri ibadet duadır. Öyle ki gündelik dilde de duaya varan söylemlerle karşılaşmak mümkündür. “Allah’ım esirgesin, Allah’a şükürler olsun, Allah da gomasın (göstermesin).” şeklindeki söylemler bunlardan sadece birkaçıdır. Ayrıca, yaşlı kadınlarca yapılan bir iyiliğe karşı “Hayır duam dutsun seni!” şeklindeki bir söylem de yaygın olarak kullanılmaktadır. Duanın Kıbrıslılar nezdinde sıkça başvurulmuş bir ibadet olmasında Allah’a karşı duydukları derin sevgi, saygı ve inanç etkilidir. Görüşme gerçekleştirdiğimiz kadın ve erkek katılımcıların tamamı günün büyük bir bölümünde, özellikle de sabah uandıktan hemen sonra ve gece yatmadan önce dua ettiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca katılımcılar duayı, meditasyon, rahatlatıcı, arındırıcı bir güç olarak tanımlamaktadırlar. Dolayısıyla yerli Kıbrıslılar açısından dindarlığın izdüşümünü dua ile tanımlayabiliriz.

(2) Oruç, Zekat ve Hac

Namaz örneğinde olduğu gibi, yerliler içerisinde oruç tutanların sayısı oldukça azdır. Fakat namaz kılanların sayısı göz önünde bulundurulduğunda, yerlilerin oruç tutmaya nispeten daha fazla ehemmiyet gösterdiklerini söyleyebiliriz. Kadın katılımcılardan üç, erkek katılımcılardan iki kişi Ramazan ayında oruç tuttıklarını ifade etmektedirler. Gerek araştırma bulguları, gerekse yapılan gözlemler sonucunda yerli kadınların yerli erkeklere oranla oruç tutmaya daha fazla özen gösterdikleri tespit edilmiştir. Sezgin’in çalışmasında Ramazan ayının tamamında ve diğer özel günlerde oruç tutanların oranı %7,4, sadece Ramazan ayında oruç tutanların oranı %13,5, Ramazan ayında ara sıra oruç tutanların oranı %12,2 olarak tespit edilmiştir.¹⁵³

Birinci kuşağın ikinci kuşağa oranla oruç tutmaya daha istekli oldukları görülmüştür. Fakat bunun yanında gençlerin orucu farz kabul ettiği, birinci kuşağın ise gönüllülüğe dayandırdıkları gözlemlenmiştir. Görüşmeler esnasında oruçla alakalı sık sık “Güney’de annemiz, babamız, köylülerimiz tutardı ama bunda (Kuzey’de) artık öyle şeyler çok kalmadı. İşimiz gücümüz var zaman bulmayık öyle şeylere.” cevabıyla

¹⁵³ Sezgin, a.g.t., s.72.

karşılaşılmıştır. Erkek katılımcılardan E.İ. oruçla alakalı soruya *“Bildiğim kadarıyla çalışanın iş performansı ve sağlığı için oruç tutması caiz değildir. Yani tutmaması onun için daha iyidir.”* cevabını vermiştir. Gözlemlerimize göre, Kıbrıslılar içerisinde her ne kadar oruç tutma oranları düşük olsa dahi Ramazan ayını sakın geçirmek, fakirlere yardım etmek, oruç tutanlara saygı göstererek ikramda bulunmak dini bir ibadet sayılmaktadır. Ayrıca, Ramazan ayının son günlerinde de kimi Kıbrıslıların fitre verdikleri, hatta bazı Kıbrıslıların verdikleri fitreyi zekât olarak kabul ettikleri, fitreyi zekât ile karıştırdıkları tespit edilmiştir. Erkek katılımcılardan S.E. *“Bence oruç önemli bir ibadettir ve tutulması gerekir. Ben tutamam ama her sene fitremi eksik etmem.”* şeklindeki ifadesiyle her yıl düzenli fitre verdiğini belirtmiştir.

Namazın farziyeti konusunda olduğu gibi Kıbrıslıların büyük bir çoğunluğu oruç ibadetini de farz olarak görmemektedir. Yapılan görüşmelerde *“Bu tarz şeyler gönüllülüğe bakar. Dileyen tutar, dileyen tutmaz. Çalışan var, hasta olan var... Oruç tutmasan bile iyi bir insan olarak yaşayacan. Neden illa oruç tutasın ki? Oruç tuttuğu halde türlü türlü fenalıklar yapan insanlarda var.”* cevabıyla sık sık karşılaşılmıştır.

Yerli Kıbrıslıların zekât verme oranı oldukça düşüktür. Toplumun büyük bir bölümünün zekât hakkında bilgi sahibi olmadığı, kimilerinin Ramazan ayında verilen fitreyi zekât ile karıştırdıkları, kimilerinin ise zekât maksadıyla dernek ve STK'lara yardımlarda bulundukları gözlemlenmiştir. Yerlilerin zekât verme ve zekâtı bilme oranı her ne kadar düşük olsa da sadaka, hayır işleri, camilere yardım konusunda cömert kimseler oldukları söylenebilir. Din görevlilerinden C.İ. *“Yerliler zekât falan bilmezler. Onların bildiği şey yardımdır. Mesela eskiden Mustafa Hacı Ahmet isminde bir adam vardı bölgede. Bu adamın evi dergâh gibiydi hatırlıyorum. Kıbrıs'ın her bölgesinde bu tarz insanlar vardır. Ayrıca göreve başladığım ilk yıllarda bundan önceki camimde hutbede cami için yardım toplanacağından, caminin bazı ihtiyaçlarının olduğundan bahsettim. Aynı gün dönemin müftüsü camiye geldi ve bana kızdı. Benim para toplamamın ayıp sayılacağından bahsetti... Yapmam gereken köyün büyüklerinden birine durumu izah edip gerisine karışmamakmış. Çünkü ben izah edince köylüler gereken neyse yapacaklardı ve nitekim aynı gün caminin malzeme anlamında ne eksiği varsa herkes fazlasıyla satın aldı ve getirdi. Ayrıca sana şunu söylemeliyim: Kıbrıslılar camiye geldiklerinde mutlaka para yardımında bulunurlar. Hristiyan Rumlardan kalma bir*

adettir bu onlarda.” şeklindeki ifadesiyle Kıbrıslıların yardımda bulunmaya ne kadar meraklı bir toplum olduklarını özetlemiştir. Araştırmacı da, çocukluk döneminden itibaren Kıbrıslıların zekât olarak değil, hayır ve erdem maksadıyla gerek fakirlere, gerek derneklere, gerek camilere yardımda bulunduklarını gözlemlemiştir.

Hac, yeterli maddi duruma sahip her Müslümanın ömründe bir defa yerine getirmesi gereken bir ibadettir. Araştırma bağlamında katılımcılara hac hakkındaki düşünceleri sorulmuştur. Yerli Kıbrıslı katılımcılar içerisinde hacca giden herhangi bir katılımcıya rastlanmamıştır. Genel olarak Kıbrıslılar haccın gönüllülüğe dayalı bir ziyaret olduğunu düşünmektedir. Katılımcılar içerisinde sadece iki erkek katılımcı haccın farz bir ibadet olduğunu ifade etmiştir. Haccı, kadın katılımcılardan A.B. *“Peygamberimizin yattığı yerdir.”* şeklinde, H.K. ise *“Şeytan taşlanılan yer.”* olarak tanımlamıştır. Erkek katılımcıların hac konusunda kadınlara göre daha bilgili olduklarını söyleyebiliriz. Fakat genel olarak Kıbrıslıları haccı farz olarak kabul edenler, farz olmadığını düşünenler, turistik gezi olarak niteleyenler, tamamen inanmayanlar olarak dörde ayırabiliriz. Ayrıca, toplumda *“Hacca gidip o kadar para vermek yerine daha iyi fakirlere yardım edilse aynı sevap alınır.”* şeklindeki bir görüşe de yaygın olarak rastlanmaktadır.

Genel olarak İslam’ın farz kıldığı namaz, oruç, zekât, hac gibi ibadetlerin Kıbrıslılar nezdinde farz olarak görülmemesi İngiliz dönemi ile bağdaştırılabilir. Modern düşünceyle birlikte insanın hak ve özgürlüklerinin merkeze alınması, geleneksel ve İlâhi normların ikinci plana itilmesi, liberal özgürlük anlayışı İngiliz dönemi ile birlikte adaya yerleşmiştir. Bundan dolayı yerli Kıbrıslılar dini yükümlülükleri kendi hayat tarzlarına bir sınırlandırma olarak görmek yerine, kişinin tercihine bağlı uygulamalar olarak telakki etmeye başlamışlardır.

(3) Bayramlar, Mübarek Gün ve Geceler

Bayramlar, Ramazan ayı, mübarek geceler ve Cuma günü İslam tarihinde, Müslüman coğrafyanın neredeyse tamamında özel günler olarak yerini almıştır. Yerli Kıbrıslılardan bazı kimselerin bayramlar, Kadir gecesini ve kandillerde camiye gittikleri tespit edilmiştir; fakat yine de toplumun büyük bir bölümü bu günlerde de camiye devam etmemektedir. Yerli halktan bir kısım kimselerde bu özel günlerde camiye gitmek yerine cami cemaatine lokum, helva, ırmık tatlısı vb. şeyler dağıtmaktadır. Kıbrıs’ta bazen

kandillerde camiye girmeyip kapının önünde elinde ikram tepsisi ile bekleyen yerli halkı görmek mümkündür. Fakat Cuma günleri kapının önünde beklemek yerine ikram tepsisi cami görevlisine devredilmektedir. Yapılacak ikramın genelde kadınlar tarafından getirildiği gözlemlenmiştir. Bu açıdan yerli kadınların erkeklere oranla bu günlere daha fazla önem verdikleri söylenebilir. Araştırmacının kendisi de çocukluk döneminden itibaren yerli halk içerisinde böyle bir anlayış ve uygulamanın olduğunu görmüştür. Fakat bazen de ikram için getirilenlerin kim tarafından gönderildiği belli olmamaktadır. Bu ikramların yanında zaten yerlilerin genelinde yapılan hayrın gizli tutulması gibi bir anlayış da mevcuttur. Yine köy bakkalları ve marketlerde zaman zaman borçlu kişilerin borcunu ödeyen, fakat isminin belirtilmesini istemeyen kimselere de rastlanmaktadır. Bu uygulamanın Kıbrıs'ta Osmanlı kültürünün bir yansıması olduğu düşünülmektedir.

Resim 1. Cuma günü yerli bir kadın tarafından camiye ikram edilmesi için getirilen tatlılar

Yerli Kıbrıslılar açısından cuma günleri önemli günlerdendir. Perşembe akşamının kutsal kabul edilerek buhur yakılması da bu duruma örnek olarak verilebilir. Yapılan görüşmelere göre, özellikle yerli kadınlar perşembe akşamından başlayarak cuma öğlene kadar ev işi veya genel bir iş yapılmasını günah saymaktadır. Fakat her ne kadar yaşlılar tarafından bu inanç kısmi olarak sürdürülüyor olsa da, gençlerin büyük bir kısmı

bu inançtan habersizlerdir. Katılımcı kadınlardan A.B. *“Cuma günler özel günlerdir. Eskiden buhuru yakardım da kapının önüne koyardım. Cuma günleri çamaşır yıkamak, temizlik yapmak günah sayılırdı ve çok çekinirdik iş yapmaya... Aslına bakarsan ben hala cuma günleri iş yapmaya çekiniyorum.”* şeklindeki ifadesiyle günümüzde dahi bu inancını koruduğunu belirtmiştir.

Arife günü İslam dininde bayramı bildiren gündür. Kıbrıslılar açısından arife günü de cuma günleri örneğinde oluğu gibi önemli kabul edilerek birtakım inançları beraberinde getirmiştir. “Arife suyu” ve “arife kınası” bu inançlardandır. Arife günleri özellikle çocuklara yakılan kınaya arife kınası, yıkanılan suya ise arife suyu denilmektedir. Arife suyunun yıkanan kişiye şifa olacağına inanılmaktadır. Katılımcı kadınlardan M.B. *“Eskiden arife günleri arife kınası ve arife suyu vardı. Arife kınası çocuklara yakılırdı ama büyüklerde yakardı bu kınayı. Arife suyu da bildiğimiz suydı ama yıkanınca insana şifa olacağı düşünülürdü. Yıkanırdın ve uyurdun.”* şeklindeki açıklamasıyla arife günlerindeki bu uygulamaları özetlemiştir. Bu inanç ve uygulamaları, özellikle bayram öncesi kına yakmayı Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde de görmekteyiz.¹⁵⁴ Bu sebeple, bu inancın Anadolu kökenli bir inanç olduğu düşünülmektedir. Arife kınası ve arife suyunun günümüz yerlilerinde uygulandığını görmek oldukça zordur. Bu uygulamaların günümüzde belirli kesim birinci kuşak katılımcılar tarafından sürdürüldüğünü ya da tamamıyla terk edildiğini söylememiz mümkündür.

Yerli halkın, göçmenlere oranla bayramları daha sakın geçirdiklerini söylememiz mümkündür. Katılımcıların büyük bir bölümü bayramlarda öncelikle arife günü ikindiden sonra mezarlığa gittiklerini, daha sonra ise bayramı aile ve arkadaşlarıyla sakın bir biçimde geçirdiklerini belirtmişlerdir. Genellikle yerli halk, eski bayramları özlediklerini, Kıbrıs Türklerinin bayramlara eskisi kadar önem vermedikleri de sık sık belirtmişlerdir. Bayramlarla ilgili erkek katılımcılardan T.A. konuyla alakalı *“Eski bayramlar kalmadı artık. Öyle bir şey oldu ki giderim ziyarete da açmazlar kapıyı bize.”* cevabını vermiştir.

¹⁵⁴ Örnek olarak bkz. Yasemin Tokmak, *Balıkesir ve Çevresinde Kına Folkloru Üzerine Derlemeler ve İncelemeler*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2009, s. 35, 78, 188.

Kurban, İslam'ın yılda bir defa maddi durumu müsait olan Müslümanlardan fakirler için kesilmesini emrettiği bir ibadettir. Fakat yerli Kıbrıslıların kurban kesme oranları da oldukça düşüktür. Erkek katılımcılardan üç, kadın katılımcılardan ise iki kişi kurban bayramında kurban kestiklerini ifade etmişlerdir. Sezgin çalışmasında kurban kesen yerlilerin oranını %17,6 olarak tespit etmiştir.¹⁵⁵

Kurban kestiğini söyleyen kadınların ve yine kurban kesen erkeklerden iki kişinin eşlerinin Türkiye göçmeni olduklarını belirtmemiz gerekir. Diğer sorulara verilen cevaplar da göz önünde bulundurulduğunda, bu kişilerin kurban kesmelerine vesile olanların eşleri olduğu düşünülmektedir. Eş faktörü olmaksızın kurban kesen kişi sayısı sadece birdir. Bulgu ve gözlemlerimiz doğrultusunda Kıbrıslıların kurban kesimini faydalı bir uygulama olarak gördüklerini, buna rağmen kurban kesmediklerini söyleyebiliriz. Yerli halk, bayramlarda kurban kesmek yerine kasaptan et almayı tercih etmektedir.

(4) Cenaze ve Mevlitler

Cenaze töreni, hayatını kaybeden kimseler için yapılan dini ve kültürel uygulamalardan oluşur. Kıbrıs'ta yerli bir ailenin cenaze töreninin ilk basamağını meyyit veya meyyite için kılınacak cenaze namazı oluşturmaktadır. Genellikle cenaze namazı, vakit namazları sonrası (öğle veya ikindiye müteakip) kılınmaktadır. Fakat gözlemlerimize göre, yerli halkın tamamı cenaze için camiye geldikleri halde vakit namazında camiye girmemekte, namaz bitimine kadar dışarıda bekleyip sadece cenaze namazına katılmaktadırlar. Araştırmacı da çocukluk dönemimden itibaren yerli Kıbrıslı bir kimsenin cenaze namazı öncesinde böylesi bir durumla sık sık karşılaşmış, yine böyle bir günde cami avlusunda hazır bulunan yerli kimselere bunun sebebinin sorduğunda özel bir sebebinin olmadığı, sadece camiye girmek istemedikleri cevabını almıştır.

Yerli Kıbrıslıların cenaze ve kabir ziyaretlerinde farklı inançlara sahip olduklarını da söyleyebiliriz. Cenazesi olan yerli ailenin defin işlemi sonrası üç gün boyunca evinin ışıkları söndürülmemektedir. İnanişâ göre, ölen kişi ilk üç gün evini ziyaret ettiği için böyle bir uygulama yapılmaktadır. Diğer farklı bir inanişâ göre ise, evin ışık dolayısıyla aydınlandığı gibi kabrinde aydınlık olması için böyle bir uygulama yapılmaktadır. Bu

¹⁵⁵ Sezgin, a.g.t., s.74.

inaniş sebebiyle yerli Kıbrıslılarda vefat eden bir kimse için “*Nur içinde yatsın.*” yerine, “*Işıklar içinde uyusun veya ışıklar yoldaşı olsun.*” şeklinde bir dua yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu duanın ev içerisinde yakılan ışık dolayısıyla türeyen bir temenni olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, vefat eden kişinin defin işlemleri sonrası ilk üç gün güneş doğmadan önce mezarlığa gidilmektedir. Bu ziyaret esnasında okunmuş su dökülerek buhur yakılmaktadır. Okunmuş su, hoca tarafından bir şişe suyun üzerine bazı surelerin okunmasıyla gerçekleşir. Daha sonra bu su mezarlığa götürülerek, kabre dökülmektedir. Mevlit ve Kur’an örneğinde olduğu gibi okunan su için hocaya para verilmesi gerekmektedir. Eğer para verilmezse, medfun okunan suyu hocadan bilecektir. Okunmuş sunun nasıl döküldüğüyle alakalı sorulan soruya katılımcı erkeklerden A.K. “*Okunmuş suyu ölünün başından göbek hizasına kadar dökeriz.*” cevabını vermiştir. Yerliler gerek cenazenin ilk üç gününde, gerekse diğer zamanlardaki kabir ziyaretleri esnasında buhur ve tütsüyü hazır bulundurarak kullanmaktadır.

Resim 2. Kabir ziyareti sonrası mezarlığa bırakılmış buhur ve okunmuş su

Cenazenin defnedilmesinin ardından, vefat eden kişinin evinde üç gece mevlit okutulmaktadır. Kıbrıslıların duanın yanı sıra diğer en önemli dini ritüeli mevlitlerdir. Mevlitlerin yerliler nezdinde dindarlık, inançlılık göstergesi olduğu tespit edilmiştir. Güzelyurt bölgesinde yerlilerin sık sık mevlidini okuyan erkek katılımcılardan Ö.D. yerlilerin mevlitlere atfettiği değeri “*Mevlitler Kur’an okumaktır. Bazılarına diyorum ki ‘ölünüze Kur’an okuyacam’, bana diyorlar ki ‘Yok Kur’an değil mevlit oku’.*” şeklinde açıklamaktadır. Vefat eden kişinin defninin ardından, ilk üç günde olduğu gibi defnin yedinci, on beşinci, kırkinci ve elli ikinci günlerinde de mevlit okutulmaktadır. Cenaze sonrası mevlit okutulmasına yönelik sorduğumuz soruya kadın katılımcılardan H.K, “*İlk üç gün mevlit okutulur. On beş, kırk ve elli ikisinde de mevlit okuturuz.*” cevabını vermiştir. Mevlitlerin genellikle ilk üç günde olanları evde okutulmaktadır. Bahsi edilen diğer günlerde ise mevlitleri din görevlileri camilerde okumaktadır. Fakat mevlitlerin okutulmasında ada içerisinde farklılıklar mevcuttur. Buna örnek olarak, Lefkoşalıların Güzelyurtluların aksine evlerinde mevlidi üç gün değil, bir gün okutmaları verilebilir. Lefkoşa bölgesinde defin işleminin ardından mevlit iki gece din görevlisi tarafından camide okunmaktadır. Takip eden üçüncü gün ise cenaze evinde okutularak bağışlanmaktadır. Gözlemlerimize göre, genel olarak mevlitlerde Yasin ve Mülk sureleri ile birlikte Süleyman Çelebi’nin mevlidi ve ilahiler okunmaktadır. Mevlidin sonunda katılımcılar hep birlikte kibleye doğru yönelerek ayağa kalkmakta ve yapılan duanın ardından mevlit son bulmaktadır.

Kıbrıslılarda mevlit cenazelerin yanı sıra yeni doğmuş bebekler için ve adak olarak da okunmaktadır. Yerlilere göre, yeni doğmuş bebekler altı aylık olduklarında kınaları yakılarak mevlidi okunmalıdır. Fakat altı aylık kına merasimi ve mevlidi genellikle kadınlar arasında gerçekleşmektedir. Yerli halk içerisinde genel anlamda mevlidi okutmak isteyenlerin kadınlar olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, mevlitleri yerli perspektifiyle dindarlık göstergesi olarak kabul edersek, yerli kadınların erkeklere oranla daha dindar oldukları söylenebilir. Göçmenler nezdinde tatbik edilmeyen bu ritüeli, Kıbrıs kültürüyle alakalı bir uygulama olarak niteleyebiliriz. Fakat bu uygulamanın Türkiye’de özellikle Ege bölgesinde de gerçekleştirildiği bilinmektedir. Ayrıca katılımcı erkeklerden H.M. 6 aylık kına hakkında “*Eskiden sadece altı aylık kına yapılmazdı.*

Çocuklar sağlıklı olsunlar diye okula başlayana yani beş yaşına kadar her doğum gününde mevlit okutulurdu. Ama artık bu uygulama kalmadı.” şeklinde bir açıklamada bulunmuştur. Bununla birlikte, son dönemlerde göçmenlerin de çocuklarına altıncı ay kınası yaptıkları görülmektedir. Yine yerli kadınların olmasını istedikleri bir işleri dolayısıyla adak adayarak mevlit okutturdukları da gözlemlenmiştir.

Yerliler tarafından mevlit veya Kur'an okuyan kişiye emeğinin karşılığı olarak belirli miktarlarda para verilmektedir. Okuyucu kimseler bu parayı kabul etmedikleri durumda yerliler yoğun bir şekilde ısrar etmektedirler. Zira para verilmediği takdirde hayrın okutan kimseye değil, okuyan kişiye gideceği veya ölünün Kur'an'ın okutandan geldiğini bilemeyeceğine inanmaktadırlar. Konuya dair kadın katılımcılardan A.S. *“Sen okuttuğun şeyin her ne olursa olsun parasını vermezsen ölü kişi o okunan şeyi hayır sahibinden değil, okuyan kişiden bilir. O yüzden senin okuttuğunu bilmesi için mutlaka parasını vermen gerekiyor.”* açıklamasında bulunmuştur. Bu inancın Kıbrıs Türkleri içerisinde nasıl geliştiği bilinmemektedir. Fakat ya Rumlar ile etkileşim sonucunda, ya da eski dönemlerde okuyucu kimselere nezaketen belirli miktarlarda para verilmesi sonucu bu uygulamanın zamanla bir halk inancına dönüşmüş olması muhtemeldir.

(5) Kadınlar ve Tesettür

Tesettür İslam'ın gerek erkeklere, gerekse kadınlara farz kıldığı, mahrem bölgeler olarak nitelenen vücudun belirli uzuvlarının gizlenmesini ifade eder. Fakat biz bu kısımda yerli kadınların tesettür uygulamaları üzerinde durmaktayız. Görüşme gerçekleştirdiğimiz yerli kadın katılımcıların tamamının başlarında bir örtüye rastlanmamıştır. Yerli kadınların başlarının açık olması, çalışmanın bütünü göz önünde bulundurulduğunda anlaşılabilir bir durumdur. Fakat genel olarak yerli kadınlar başı kapatmanın gereksiz bir uygulama olduğunu düşünmektedir. Bir kadının başını kapatmasının günümüz dünyası açısından mümkün olmadığını, baş kapanmadan da dindar veya inançlı bir insan olunabileceğini savunmaktadırlar. Kadın katılımcılardan A.B. görüşme esnasında *“Bakma sen bizim açık saçık giyindiğimize... Bizler inançlı insanlarız.”* diyerek bu duruma atıfta bulunmuştur. Aslında A.B'ye bu konuya dair herhangi bir soru sorulmadığı halde böylesi bir cevap vermesi kendilerine yöneltilen eleştiri ve ithamları bertaraf etme çabasından kaynaklanmaktadır. Zira yerli kadınların

giyim tercihlerinin ve başörtüsüne yönelik düşüncelerinin zaman zaman göçmenler ve Türkiye’den gelen turistler tarafından eleştirildiği görülmektedir A.B.’nin vermiş olduğu cevabın benzerlerini yerli kadınların büyük bir çoğunluğunda da duymak mümkündür. Zira dini meseleler bahis olduğunda yerli kadınların “*Açık saçık giyiniyor olabiliriz ama bizler da Allah’a inanırız.*” şeklindeki açıklamalarını toplumda sıkça duymaktayız.

Yerli kadınların giyim şekilleri, tamamıyla İngiliz-dönemindeki var olma çabaları, Akdeniz ikliminin şartları dolayısıyla oluşan giyim kültürü ve Türkiye’deki devrimler ile açıklanabilir. Konuya dair görüştüğümüz ve katılımcılar kümesi içinde bulunmayan I.A. meseleyi “*Bu meseleyi bana Hacıbulgurlar’dan Kadriye Hanım anlatmıştı. Kadriye Hanım öğretmen, çarşafli ve peçeli bir kadındı. Kadriye Hanımın babası o dönemler papyon takarmış Türkiye böyle istiyor diye. Kadriye Hanım bir gün okuldayken babası haber göndermiş, ‘Kahveye gelsin’ diye. Normal şartlarda bir kadının kahveye çağrılması mümkün değildi ve Kadriye Hanım çok korkmuş... Kadriye Hanım kahveye gittiğinde Türkiye’den mebusların geldiğini görmüş. Mebus Kadriye Hanımı görünce ‘Hocam bu halin ne açsana yüzünü’ demiş. Daha sonra babası ‘Kızım Atatürk Kıbrıs Türkleri beni seviyorlarsa inkılaplarımıza uyacaklar’ demiş. Kadriye Hanım bunun üzerine önce peçesini, sonra çarşafını çıkardığını, en son ise başını açtığını söyledi. Bu anlattığım 1925-1926 civarında olmuş. Emin değilim ama o tarihlerde olması gerekiyor.*” şeklinde izah etmiştir. Ayrıca I.A. “*1957’de bir genç geldi Kıbrıs’a... Bu genç ya CHP’nin gençlik kolları başkanıydı, ya da MTTB’nin emin değilim. Genç Türkiye’den gönderilen Celal Hordan’dı. Celal Bey, Fazıl Küçük ile beraber gençleri toparlamak için adaya gelmişti. O dönemlerde köy köy tüm Kıbrıs’ı gezip, ‘ya Taksim, ya ölüm!’ naraları atarlardı... Ben ilkokuldayken bir gün onu dinlemeye gittim. Öylesine güçlü, öylesine etkileyici bir hitabeti vardı ki gerçekten anlatamam. Celal Bey bir konuşmasında ‘Gençler siz Atatürk’ü seviyor musunuz? diye sordu. Gençler de ‘Evet.’ cevabını verdi. Bunun üzerine Celal Bey, ‘Atatürk’e göre kadınlar çarşaf giymez. Gidin ve annenizin çarşafalarını yırtın.’ dedi. Bunun üzerine gençler annelerine, eşlerine, kız kardeşlerine açılması yönünde çok baskı yaptılar. Bir arayış içerisindeydik ve Atatürkçülük fikri etrafında toplandık. Bu sevgi nesilden nesile, günümüze kadar aktarıldı.*” şeklindeki izahıyla günümüzdeki başörtülü kadın sayısının neden çok az olduğunu özetlemiştir. Yine konuya dair kadın katılımcılardan A.S. “*O zamanlar hatırlarım Celal Hordan isminde*

bir adam geldi Kıbrıs'a... Celal Bey kadınlara çarşaf giydiği için kızdı ve 'çarşafı çıkarın, yerine palto giyin!' dedi. Bunun üzerine bizlerde bunu uyguladık. Bizler Atatürk'e bağlı kimseleriz ve o dönem Türkiye'de olan inkılapları takip ederek uygulamıştık." yanıtını vererek tesettür bağlamında bugünün anlaşılmasını mümkün kılmıştır.

(6) Bir Halk İnancı Uygulaması Olarak Buhur ve Tütsü

Her toplumda kendi kültür havzasına göre oluşan halk inançları vardır. Dini inancın yanında temel dayanağı olmayan bu inançlar, bazen kültürel etkileşim yoluyla, bazen de toplumun kendisinin üretmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Kıbrıs toplumunda halk inançlarının yaygın bir biçimde bulunduğunu söyleyebiliriz.

Yerli Kıbrıslılar halk inançları içerisinde en önemlisinin buhur ve tütsü olduğunu iddia edebiliriz. Buhur, Hindistan taraflarından getirilen kokulu bir mumdur. Bu mum yakıldıktan kısa süre sonra çevresine dumanı ile karışık bir koku salmaktadır. Yerliler buhuru mevlitlerde, özel gün ve gecelerde, kabir ziyaretlerinde sık sık kullanmaktadır. Yerli kadın ve erkek katılımcıların tamamı bahsi geçen gün ve gecelerde buhur yaktıklarını belirtmişlerdir. Özellikle önceki dönemlerde cuma gecelerinin "buhur gecesi" olarak anıldığı katılımcılar tarafından ifade edilmektedir. Fakat bu uygulama günümüzde eskisi kadar sık bir biçimde yerine getirilmemektedir. Buhur her ne kadar dini bir ritüel olarak kullanılıyor olsa da, yine de bu uygulamanın dini bir alt yapısının bulunmadığı ve halk inanışlarıyla alakalı bir uygulama olduğu tespit edilmiştir.

Kıbrıslıların yaygın uygulamalarından bir diğeri ise tütsüdür. Tütsü kuru zeytin dallarının yakılması sonucu çıkan dumanın çevreye saçılarak kötü enerji ve nazarın def edilmesi için uygulanan bir pratiktir. Tütsü aynı zamanda sağlık, sıhhat ve bereket için de kullanılmaktadır. Katılımcı erkeklerden H.M. tütsünün önemini "*Eskiden evlerde odun sobası yakıldığında hususi zeytin odunu kullanılırdı.*" şeklinde ifade etmiştir. Buhur örneğinde olduğu gibi, tütsünün de dini bir altyapısı bulunmamaktadır. Tütsünün uygulama açısından Rumlar ile etkileşim yoluyla Türklere geçtiği düşünülmektedir.

2. Dini Hayat Açısından 74 Göçmeni Tipi

Dini hayatın inanç ve uygulanması açısından göçmenlerin gerek inanç boyutunda, gerekse uygulama boyutunda yüksek bir orana sahip oldukları söylenebilir. Araştırma verileri ve kişisel gözlemlerimize göre göçmenlerin büyük bir bölümü adaya nakledilmelerinin üzerinden 46 yıl geçmiş olmasına rağmen var olan dini inanç ve uygulamalarını korumuşlardır. Ayrıca göçmenlerin yerli Kıbrıslılara oranla dini meseleler üzerine sorulan sorulara düşünmeden, rahat bir biçimde cevap vermiş oldukları da gözlemlenmiştir. Dolayısıyla göçmenlerin yerlilere oranla dini konularda daha bilgili oldukları söylenebilir. Fakat bunun yanında kimi göçmenlerin inanç ve uygulamalarında genel göçmen tipinin aksine bir tip meydana gelmiştir.

a) İnançla İlgili Bulgular

(1) Allah'a ve Peygamberlere İman

Allah'a iman konusunda katılımcı göçmenlerin de yerliler gibi yüksek bir orana sahip olduklarını söyleyebiliriz. Gerek kadın, gerekse erkek katılımcıların tamamı herhangi bir şüphe duymadan Allah'a inandıklarını, O'na gönülden bağlı olduklarını, O'nun istediği şekilde bir hayat sürmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Yerlilerin aksine göçmenlerde Allah ile ilgili sorulan soruya verilen cevapların daha kapsamlı ve daha yeterli olduğu düşünülmektedir. Erkek katılımcılardan F.Ö. *"Allah'a inanıyor musunuz?"* sorusuna *"Elhamdülillah inanıyorum. O Allah birdir ve eşi benzeri yoktur. O 99 ismi olan varlıktır."* cevabını vermiştir. Yine kadın katılımcılardan G.Y. Allah ile ilgili soruya *"Onu çok büyük, sığınacak tek kapı, merhamet ve adaletin sahibi, doğru yolu gösteren bir varlık olarak tasavvur ediyorum."* cevabını vermiştir. Verilen cevaplar göz önünde bulundurulduğunda, göçmen kadın ve erkeklerin Allah ile alakalı aynı bilgi düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, yerlilerin aksine göçmenlerde gizli veya doğrudan deizme rastlanmamıştır.

Göçmenler peygamberler, özelde ise Hz. Muhammet'e inanmakta Allah'a iman konusunda olduğu gibi yüksek bir orana sahiplerdir. Katılımcı kadın ve erkeklerin tamamı peygamberlere herhangi bir şüpheleri olmadan inandıklarını ifade etmektedirler. Ayrıca göçmenler yerlilerin aksine peygamberler konusunda daha bilgilidirler. Erkek katılımcılardan M.Y. Hz. Muhammet hakkındaki soruya *"Peygamberimiz,*

peygamberlerden sonuncusudur. Ayrıca o en üstün peygamberdir. O Allah'ın elçisidir ve sıratı müstakim onun yoludur.” cevabını vermiştir. Gerek genç göçmenlerin, gerekse birinci kuşak göçmenlerin peygamberler konusunda vermiş oldukları cevaplarda var olan benzerlikler, kuşaklar arası bilgi aktarımının başarılı bir biçimde gerçekleştiğini göstermektedir. Genç katılımcılardan S.T. Hz. Muhammet hakkındaki görüşlerini “*O bizim önderimizdir. O İslam dininin varoluş sebebidir ve son peygamberdir.*” şeklinde ifade etmiştir.

Göçmen erkek ve kadınlarının, yerlilerin aksine peygamberler konusunda bilgi düzeylerinin eşit olduğu tespit edilmiştir. Kadın katılımcılardan F.U. peygamberler hakkındaki görüşlerini “*Her peygamberin dönemi ve geldiği toplumlar var. Her toplumun kurtuluşu için peygamberler şarttır.*” şeklinde ifade etmiştir. Yine kadın katılımcılardan A.T. Hz. Muhammet ile ilgili kendisine soru sorulması üzerine konuşmasına salavat getirerek başlamış olması da araştırma açısından son derece önemlidir.

(2) Kitaplara ve Meleklerle İman

Göçmenler içerisinde semavi kitaplara, özelde ise Kur'an'a inanların sayısı da yüksektir. Katılımcıların tamamı kitaplara inandığını ifade etmiştir. Yerliler içerisinde bir kişinin inanmadığını, bir kişinin Kur'an hakkında şüphelerinin olduğunu, bir kişinin de kitapların çağın şartlarıyla uyuşmadığını ifade etmeleri göz önünde bulundurulduğunda, göçmenlerin yerlilere oranla kitaplara iman hususunda daha yüksek bir orana sahip olduklarını söyleyebiliriz. Her ne kadar yerliler Kur'an hakkında bilgi sahibi olsalar da, göçmenlerin yerlilere oranla gerek semavi kitaplar, gerekse Kur'an hakkında daha fazla bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, göçmenlerin küçük yaşlardan itibaren ailelerinden ve Kur'an kurslarından din eğitimi almaları, okulda verilen din derslerine daha fazla önem atfetmeleri sebebiyle, Kur'an'dan sureleri ezberden okuyabilmekte yerlilere oranla daha başarılı oldukları gözlemlenmiştir. Bu durumun anlaşılmasını daha mümkün kılan şey, kabir ziyaretleri esnasında yerli Kıbrıslıların kabirlerinde taş üzerine Latin harfleriyle yazılmış Fatiha suresidir. Bunun yanında, göçmen kabirlerinde böylesi bir uygulamaya rastlanmamaktadır. Fakat son dönemlerde bu uygulama, kabirlere daha estetik bir görüntü verdiği gerekçesiyle göçmenler tarafından da tercih edilmeye

başlanmıştır. Yine görüşme maksadıyla evlerine konuk olduğumuz bazı göçmen ailelerin duvarlara Kur'an, Allah lafzı, Kâbe kartpostallarını astıkları gözlemlenmiştir. Fakat yerli ailelilerin evlerinde gözlemlediğimiz kadarıyla böylesi görseller yoktur.

Göçmenlerin Kur'an'ı anlama hususunda yerlilere oranla daha istekli oldukları da tespit edilen diğer bir bulgudur. Zira göçmenler içerisinde iki kişi Kur'an'ı mealinden, bir kişi Arapça olarak, bir kişi ise mealinin uzman kişiler tarafından halka öğretilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Fakat burada üzerinde ayrıca durulması gereken bir şey daha vardır. Zira zikredilen kişilerin tamamı erkek göçmenlerdir. Dolayısıyla, erkek göçmenlerin kadın göçmenlere oranla Kur'an'ı anlamakta daha istekli oldukları düşünülmektedir.

Göçmen katılımcıların tamamı meleklerle şüphe duymadan inandıklarını belirtmişlerdir. Yerliler içerisinde bir kişinin meleklerle inanmıyor olması, bazı kimselerin de araştırmacıdan ve referans kişilerden çekiniyor olmaları sebebiyle gerçek fikirlerini beyan etmemeleri göz önünde bulundurulduğunda, göçmenlerin yerlilere oranla meleklerle inançta daha yüksek bir orana sahip olduklarını söyleyebiliriz. Ayrıca, göçmenler yerlilere oranla melekler hakkında da daha kapsamlı bilgiye sahip kimselerdir. Katılımcı erkeklerden S.T. meleklerle ilgili soruya *“Melekler cinsiyetsiz varlıklardır. Onlar Allah'ın görevli kullarıdır. Şeytan da bir melektir ama saptırıcı bir varlıktır.”* şeklinde cevap vermiştir. Ayrıca göçmen erkeklerin kadınlara oranla melekler hakkında daha fazla bilgiye sahip oldukları da tespit edilmiştir. Bunun yanında, göçmen kadınlar melekleri koruyucu varlıklar olarak tanımlarken, erkekler melekleri Allah'ın yardımcı kulları olarak tanımlamaktadırlar. Kadınların fitrat itibarıyla korunma güdülerinin erkeklere oranla daha fazla olması sebebiyle melekleri “koruyucu varlıklar” olarak tanımlamış olmaları muhtemeldir.

(3) Ahirete ve Kadere İman

Göçmenlerin tamamına yakını ahiret gününe inandığını ifade etmektedir. Erkek katılımcıların tamamı, kadın katılımcılardan ise bir kişi hariç geriye kalan dokuz kişi ahiret gününe inandığını ifade etmiştir. Yine göçmenler içerisinde yerlilerde olduğu gibi herhangi farklı bir inanışa veya reenkarnasyona rastlanmadığını belirtmemiz gerekmektedir. Dolayısıyla, göçmenlerin yerlilere oranla ahiret inançlarının daha yüksek

olduğunu söyleyebiliriz. Bu kısımda inanmadığını ifade eden göçmen kadınlardan B.T.'nin ifadesi üzerinde durmak gereklidir. B.T. ahiret ile alakalı soruya *“Ölümden sonrasına inanmıyorum. Cennet de, cehennem de bu dünyadadır.”* cevabını vermiştir. B.T.'nin verdiği cevap yerli Kıbrıslılarda rastlanan bir inanış türüdür. Bu sebeple, B.T.'nin yerli komşuları veya yerli arkadaşlarından etkilendiği için bu şekilde inanıyor olması muhtemeldir. B.T. ahiret gününe inanmadığını ifade ettiği halde diğer kısımlarda sorulan sorularda namaz kıldığını, ibadetlerini yerine getirmeye çalıştığını belirtmiştir. Yine kendisi vefat etmiş yakınları için zaman zaman mevlit okutan, hayır yapan bir kimsedir.

Göçmenlerin ahiret hakkındaki bilgileri de yerlilere oranla yeterli ve daha kapsamlıdır. Erkek katılımcılardan B.A. ahiret ile soruya Kur'an'dan bir ayet ile cevap vermiştir. Yine göçmenlerin ekseriyetinin ahirete dair cevaplar verirken, sık sık Kur'an ve hadislerden örnek vermeye çalıştıkları da gözlemlenmiştir. Bunun yanında, göçmen erkeklerin kadınlara oranla ahirete dair bilgi ve birikimlerinin daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Gerek ahirete dair, gerekse genel anlamda erkek göçmenlerin dini bilgi ve birikimlerinin kadınlara oranla daha fazla olmasını Ramazan aylarında, bayramlarda, cuma günleri vb. özel günlerde camiye gitmeleri ile açıklayabiliriz. Kıbrıs'ta Türkiye'de olduğu gibi kadınlar için Kur'an kursları ve sohbet halkaları yakın dönemlere kadar olmadığı için kadınlar dini konularda erkeklere oranla geri kalmışlardır.

Yerlilerin büyük bölümü Cennete gidebilmek için Müslüman olmanın zorunlu olmadığını düşünmektedir. Fakat erkek göçmenlerden dokuz, kadınlardan beş kişi Müslüman olmayı zorunlu kabul etmektedir. Bunun yanında dört erkek ve bir kadın katılımcı Müslüman olunmasını gerekli görmüyorken, dört kadın katılımcı ise soruyu cevapsız bırakmıştır. Her ne kadar göçmenler içerisinde de kimi kimseler Cennete gidebilmek için Müslüman olmayı zorunlu olarak görmese de, genel kanı göz önünde bulundurulduğunda göçmenlerin yerlilere oranla Cennete gidebilmek için Müslüman olmayı zorunlu kabul ettikleri söylenebilir. Ayrıca, konuya dair kadın ve erkek göçmenlerin verdikleri cevaplar göz önünde bulundurulduğunda erkeklerin kadın katılımcılara göre daha yüksek oranla Cennete gidebilmek için Müslüman olmayı zorunlu kabul ettikleri görülmüştür.

Hem mülakatlarımız hem de gündelik dile baktığımız zaman göçmenlerin kadere inançlarının yüksek olduğunu söylemek mümkündür. Yerli ve göçmenlerin inançla alakalı hususlarda oransal olarak en çok benzerlik gösterdiği konuların başında Allah inancı ile birlikte kader inancı gelmektedir. Fakat göçmenlerin kader konusunda da yerlilere oranla daha fazla bilgiye sahip kimseler oldukları söylenebilir. Bunun dışında yerlilere benzer şekilde göçmenlerde de kader konusunda insan merkezli anlayışın örnekleri görülmektedir. Örneğin kadın katılımcılardan P.İ. kader ile ilgili soruya “*Ben kaderi ikiye bölerim. Birincisi Allah’ın insanlara yazmış olduğu kaderdir. İkincisi ise insanların kendilerinin yazdığı kaderdir.*” şeklinde cevap vermiştir.

b) İbadetle İlgili Bulgular

(1) Namaz ve Dua

İbadetler bağlamında katılımcı göçmenlere namaz hakkında sorular sorulmuştur. Araştırma bulguları ve gözlemlerimiz doğrultusunda, göçmenlerin yerlilere oranla namaza daha fazla önem atfettiklerini söyleyebiliriz. Katılımcı göçmen erkeklerden 6 kişi, kadın göçmenlerden 3 kişi beş vakit namaz kıldığını ifade etmiştir. Bir kişi önceden beş vakit namaz kıldığını, şuan ise kılamadığını belirtmiştir. Bunun yanında erkek göçmenlerden bir kişi hariç tamamı Cuma namazlarına, Bayram namazlarına, özel gün ve gecelerde camiye gitmeye gayret ettiklerini belirtmişlerdir. Görüşme gerçekleştirdiğimiz din görevlileri de cami cemaatlerinin ekseriyetle göçmenlerden oluştuğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca burada dikkatimizi çeken diğer husus, göçmen erkeklerin beş vakit namaz kılma durumlarının kadınlara oranla daha yüksek olmasıdır. Buna göre, erkek göçmenler namaz ibadetini kadınlara oranla daha çok önemsemektedir. Yine beş vakit namaz kıldığını ifade edenlerin yaşça en büyük kimselerden oluşması da birinci kuşağın ibadetlerine daha düşkün olmalarıyla açıklanabilir. Fakat yine de hemen her toplumda yaşlıların gençlere oranla dindarlık eğilimi göstermeleri bilinen bir gerçektir. Göçmenlerin büyük bölümü namazı farz olarak görmektedirler. Bir kadın katılımcı hariç, katılımcıların tamamı namazın farz olduğunu ifade etmiştir. Namazın farz olmadığını düşünen kadın katılımcı ahiret gününe inanmadığını da ifade etmiştir.

Dua etmekte göçmenlerin yerlilere yakın bir çizgide bulundukları tespit edilmiştir. Göçmenler de yerliler gibi sık sık dua ettiklerini ifade etmektedirler. Fakat yerlilerin

göçmenlere oranla daha fazla dua ettikleri, duaya daha fazla önem attettikleri tespit edilmiştir. Genel anlamda dini inanç ve ibadetlerin uygulama ve muhtevaları hakkında bilgi sahibi olma konusunda göçmenlerin yerlilere oranla daha yüksek bir orana sahip olmaları sebebiyle, dua konusunda da yüksek bir oran beklenmekteydi. Beklenenin tersi bir bulguya rastlanmasında iki topluluğun duayı tanımlama biçimlerinin önemli olduğu söylenebilir. Yerliler açısından Allah'ı dilden düşürmemek dindarlık olarak kabul edildiği için, Allah'ın anıldığı hemen her söylemi dua olarak kabul etmektedirler. Fakat göçmenler açısından dua özel anlarda, ibadet sonraları, mübarek gün ve gecelerde yapılan bir ibadettir. Bu sebeple yerlilerin göçmenlere oranla daha fazla dua ettikleri sonucu ortaya çıkmıştır.

(2) Oruç, Zekât ve Hac

Göçmenlerin namaz örneğinde olduğu gibi oruç ibadetinde de oranları oldukça yüksektir. Katılımcıların tamamı Ramazan aylarında oruç tuttıklarını ifade etmişlerdir. Fakat hemen her göçmen, gücü nispetinde oruç tuttuğunu söylemektedir. Kimi göçmenler Ramazan ayının tamamını, kimileri bir kısmını, kimileri ise birkaç günü oruçlu geçirmektedir. Bu kısımda dikkatimizi çeken diğer husus kadın ve erkeklerin oruç tutma oranlarıdır. Erkek katılımcılardan yedi, kadın katılımcılardan altı kişi Ramazan ayının tamamını oruçlu geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Çok az oruç tutanların Ramazan ayının manevi havasını sürdürmek istedikleri anlaşılmaktadır. Örneğin sadece birkaç gün oruç tuttuğunu söyleyen katılımcı erkeklerden A.T. Ramazan ayıyla alakalı, “*Genellikle oruç tutmuyorum. Ya da sadece ilk üç beş gün tutuyorum. Ama ailem orucunu hep tutar. Ben oruç tutmasam bile Ramazan ruhu devam ediyor. Mesela iftarları, sahurları beraber yapıyoruz. Ben tutmasam bile onlar için sahur ya da iftar hazırlıyorum. Mesela babam Ramazan ayı boyunca TRT 1’deki Kur’an yarışmasını izledi. Ben de onu hiç bozmadım ve tüm Ramazan boyunca ona eşlik ettim.*” demiştir. Kadın katılımcılardan Z.T. ise “*Oruç insanı iyi eder, sağlığı yerinde olan tutmalı. Ben mesela ameliyat oldum, doktorum bana tutma dediği halde orucumu tuttum.*” ifadeleriyle göçmenlerin oruç tutmaya verdikleri önemi açıklamaktadır. Bir kadın haricinde katılımcıların tamamı orucu farz kabul etmektedirler. Yine göçmenlerin Ramazan ayının sonunda her yıl fitrelerini verdikleri gözlemlenmiştir.

Göçmenlerin genelinde gelir düzeyi zekât verme açısından yetersizdir. Buna rağmen zekât ile ilgili bir kaygının bulunduğunu söyleyebiliriz. Görüşme gerçekleştirdiğimiz din görevlileri zaman zaman göçmenlerden zekâta dair sorular aldıklarını belirtmişlerdir. Fakat göçmenlerin yerlilere oranla genel anlamda hayır işlerinde daha pasif oldukları söylenebilir. Yerliler yardımlaşma, ihtiyaç sahibi kişilere ve STK'lara göçmenlerden daha çok katkıda bulunmaktadır.

Hac ibadeti göçmenler tarafından farz kabul edilen, maddi durumu iyi olan her Müslümanın gitmesi gereken bir yer olarak ifade edilmektedir. Katılımcı erkeklerden bir kişi hacca, bir kişi de umreye gittiğini ifade etmiştir. Sayıların az oluşu maddi imkânlarla açıklanabilir. Katılımcı erkeklerden F.Ö. *“Allah içimi, gönlümdekini biliyor. Gitmeyi çok istiyorum.”* şeklindeki ifadesiyle bu duruma işaret etmiştir. Yine kadın katılımcılardan F.U. *“Herkes gücü nispetinde gitmeli. Ben hacdan önce umreye gitmek istiyorum. Hangisi nasip olur bilemem.”* şeklinde görüşünü ifade etmiştir. Haccın maddi imkânlarla gidilebilecek bir yer olması dolayısıyla, hacca giden kesimi dindar olarak nitelemek yanlış bir tespit olacaktır. Fakat hacca gitmeyi istemek, bunu beyan etmek dindarlık göstergesi veya ibadetin önemsenmesi olarak nitelenebilir. Bu sebeple, göçmenlerin hac ibadetinde de yerlilere oranla daha istekli ve daha bilinçli olduklarını söyleyebiliriz.

Hac ve umreye gitmenin göçmenlerdeki önemini ziyaretler öncesinde veya sonrasında gerçekleştirilen uygulamalar da göstermektedir. Gözlemlerimize göre, Türkiye'ye benzer şekilde göçmenler hacca veya umreye gidecekleri zaman aile, akraba ve arkadaşları tarafından ziyaret edilmektedir. Bu ziyaretler esnasında hacdan gelen hacılar ziyaretçilerine tespih, seccade, hurma ve zemzem suyu hediye etmektedirler. Ayrıca geleneksel bir uygulama olmamakla birlikte kimi göçmenlerin özellikle hacca gidecekleri zaman kurban kesip, mevlit okutarak yemek dağıttıkları görülmektedir.

(3) Bayramlar, Mübarek Gün ve Geceler

Kıbrıs'taki göçmenler, dini özel gün ve gecelerde ibadetle meşgul olmayı, camilere gitmeyi, Kur'an okumayı, sohbetlere katılmayı yerlilerin hayır yapmasından daha evla görmektedirler. Fakat göçmenler de bu günlerde hayır yapmaya gayret etmektedir. Göçmenlerin bu gecelerde hayır yapılmasını yerlilerden görerek

uyguladıkları düşünülmektedir. Zira önceki dönemlerde göçmenler içerisinde böyle bir uygulamaya rastlanılmamaktaydı.

Cuma gününün dinî açıdan önemini göçmenlerin daha iyi idrak ettiği anlaşılmaktadır. Erkek katılımcılardan B.A., Cuma günlerine yönelik inançlarla ilgili soruya “*Allah neyi emrettiyse onu yapıyorum. Ne yapayım, şirk falan mı koşayım?*” cevabını vermiştir. Yine kadın katılımcılardan R.Y., Cuma günlerini Kur’an okuyarak geçirdiğini ifade ederek göçmenlere yönelik tespitimizi teyit etmiştir.

Görüşme ve gözlemlerimize göre göçmenlerin büyük kısmı mübarek günlerde camiye gitmekte, bir kısmı ise evlerinde Kur’an okuyarak veya Kur’an dinleyerek, zikir ve dua ederek gecelerini değerlendirmeye çalışmaktadır. Katılımcı erkeklerden M.Y. kandiller için “*Kandiller Allah’ın bizler bahsettiği özel günlerdir. Bu günlerde camiye gideriz, dua ederiz, mevlit okuturuz.*” cevabını vermiştir. Burada M.Y.’nin “*Mevlit okuturuz.*” sözüyle maksadının Kur’an okumak ve okutmak olduğu düşünülmektedir. Zira Kıbrıs’ta kandillerde, camilerde namaz öncesi Kur’an okunmaktadır. Yine gözlemlerimize göre, kandillerde özel olarak mevlit okutan göçmen yoktur. Fakat M.Y.’nin eşinin yerli olması, bazı yerlilerin kandillerde mevlit okutması nedeniyle böyle cevap vermiş olması mümkündür. Katılımcı kadınlardan C.A. mübarek günler için “*Daha huzurlu geçer. Bir şeyler dağıtırız, sabaha kadar namaz kılar, dua ederiz.*” cevabını vermiştir. Yine erkek katılımcılardan A.T. Kadir Gecesi için “*Kadir Gecesi yolum üzeri A Bar’ın (şehir merkezindeki bir bar) önünden geçtim ve adamlar içki içiyorlardı. Kınamam bu insanları ama üzülüyorum. Aileden görmemişler ki... Biz Türkiye göçmenleri Allah’a hamdolsun köklerimizden kopmadık ve öğrendik bir şeyler.*” cevabını vermiştir. A.T. bu sözleri ile yerlilere işaret etmekte ve göçmenlerin bu geceleri daha bilinçli ve daha iyi geçirdiklerini ifade etmektedir. Ayrıca, genel anlamda verilen cevaplar ve yaptığımız gözlemlere göre göçmen kadınlar erkeklere oranla mübarek günleri daha verimli geçirmeye çalışmaktadır. Erkeklerin büyük bir kısmının bu günlerde camiye gittikleri, kadınların ise camiye gitmekle birlikte evde zikir, dua ve nafile namaz kıldıkları tespit edilmiştir.

Göçmenlerin dini konularda saf ve kat’i uygulamaları baz aldıklarını daha önce belirtmiştik. Bu sebeple gerek Cuma, gerekse diğer özel gün ve gecelerde yerlilerde bulunan inançların göçmenlerde bulunmadığını söyleyebiliriz. Araştırma bulguları ve

gözlemlerimize göre bahsi geçen günlerde göçmenler dinin önerdiği uygulamalarla yetinmektedir. Erkek katılımcılardan B.A. Cuma günlerine yönelik inançlarla ilgili soruya “*Allah neyi emrettiyse onu yapıyorum. Ne yapayım, şirk falan mı koşayım?*” cevabını vermiştir. Yine kadın katılımcılardan R.Y. Cuma günlerini Kur’an okuyarak geçirdiğini ifade ederek göçmenlere yönelik tespitimizi teyit etmiştir.

Göçmenler, dini bayramları coşkuyla geçiren kimselerdir. Katılımcıların tamamı her ne kadar akrabaları Anadolu’da olsa da bayramları çok güzel yaşadıklarını ifade etmiştir. Yerlilerin aksine göçmenlerin coşkulu bayramları oruç tutma ve kurban kesme oranlarıyla açıklanabilir. Katılımcı erkeklerden 12, kadınlardan ise 7 kişi Kurban Bayramı’nda kurban kestiklerini ifade etmişlerdir. Göçmenler kurban kesmenin bir ibadet olmasının yanı sıra bir örf olduğunu, maddi durumu olan herkesin kesmesi gerektiğini savunmaktadır. Bir kadın hariç olmak üzere tüm katılımcılar, kurbanı farz bir ibadet olarak kabul etmektedir. Dolayısıyla, göçmenlerin kurban kesmeyi farz kabul eden, maddi imkânı olanlarında bu ibadeti yerine getiren kimseler olduklarını söyleyebiliriz.

(4) Cenaze ve Mevlitler

Kıbrıs’taki göçmenlerin cenaze merasimlerinin yerlilerde olduğu gibi ilk basamağını cenaze namazı ve defin oluşturmaktadır. Defin işlemlerinin ardından üç gün mevlit okutulmaktadır. Üç günlük mevlit yerlilerden göçmenlere geçmiş bir uygulamadır. Zira göçmenler Kıbrıs’a ilk geldiklerinde böyle bir uygulama gördüklerini ve toplumun şartları dolayısıyla bu uygulamaya uyum sağladıklarını belirtmişlerdir. Araştırma ve gözlemlerimize göre, Türkiye’de böyle bir uygulama bulunmamaktadır. Vefat eden kimsenin ardından mevlit okutulması uygulamasını gerçekleştiren kimi göçmenler de kendi kültür havzalarından bazı şeyleri bu uygulamayla sentezlemişlerdir. Güzelyurt bölgesindeki ekseriyet Doğu kökenli göçmenler –yerlilerden farklı olarak- mevlidin üçüncü gününde katılımcılara ölünün hayrına yemek ikram etmektedir. Bunun yanında, göçmenlerin mevlitlerinde yerlilerde olduğu gibi Süleyman Çelebi’nin mevlitleri okunmadan sadece Kur’an okutulmaktadır. Fakat göçmenlerde mevlidi okuyan hocalara emek karşılığı veya halk inançları bağlamında para verilmemektedir. Göçmenlerde de yerliler gibi definin ardından ilk üç gün güneş doğmadan mezarlığa gitme, ölünün odasının ışığını açık bırakma tarzındaki halk inanç ve uygulamalarına rastlanmamaktadır. Bunun

yanında göçmenler ölünün yıldönümünde, sünnet olan çocukları için, adak adandığında ve bebeklerin altı ay kınalarında da mevlit okutmaktadır. Ayrıca bazı göçmenlerin düğün öncesi mevlit okutarak yakın çevrelerine yemek ikram ettikleri de görülmektedir. Altı ay kınası her ne kadar yerlilere has bir uygulama olsa da bölgedeki kimi göçmen kadınlar bu uygulamayı son dönemlerde benimsemişlerdir.

Göçmenler yerlilerin aksine mezarlık ziyaretlerini arife günü değil, bayramın birinci günü yapmaktadırlar. Halk inançları bağlamında zemzem suyunun yerlilerde var olan okunmuş su inancı sebebiyle bazı göçmenlerce alternatif bir biçimde mezarlıklara döküldüğü tespit edilmiştir. Bu bağlamda, kadın katılımcılardan G.Y. bulunması durumunda mezarlığa zemzem suyu döktüklerini ifade etmiştir. Bazı göçmenlerin mezarlıklara okunmuş su dökmesini yerlilere “karşı alternatif bir inanç veya eylem” olarak niteleyebileceğimiz gibi Anadolu kültürüyle de açıklayabiliriz. Zira Anadolu Yörük kültüründe vefat eden bir kişinin kefenlenmesinin ardından zemzem suyuyla kefenin yıkanması gibi bir inanış vardır.¹⁵⁶ Dolayısıyla, Yörük göçmenlerin diğer göçmenlere bu uygulamayı empoze etmiş olması da olasıdır.

(5) Kadınlar ve Tesettür

Tesettür bağlamında araştırma bulguları ve gözlemlerimize göre göçmen kadınlar gerek kültürel, gerekse dini bir uygulama olarak başlarını örtmeye önem atfetmektedir. Görüşme gerçekleştirdiğimiz kadın katılımcılardan 4’ünün başlarının kapalı olduğu görülmüştür. Ayrıca görüşme maksadıyla evine gittiğimiz bir kadın katılımcı da gündelik hayatta başı açık olmasına rağmen bizi başını kapayarak karşılamıştır. Göçmen kadınların yerlilere oranla başlarını kapatmaya daha yatkın olduğu ve daha fazla önem verdiğini söyleyebiliriz. Bununla birlikte, genç göçmen kadınların büyük bir bölümünde bu uygulama önceki kuşağa oranla düşüş göstermektedir. Gerek sosyal çevre, gerek eğitim düzeyi, gerekse tepkiler nedeniyle genç kuşak kadınların başlarını örtmek istemedikleri gözlenmiştir. Yakın döneme kadar başlarını örten kadınlar yerlilerce kınanmakta ve aşırı bulunmaktaydı. Fakat buna rağmen dini inanç ve uygulamalarını sürdürmeye devam eden göçmen kadınlar vardır. Konuyu kadın katılımcılardan Z.T., “*Biz dinimize bağlı insanlarız. Komşum bana ‘Sen açılıp saçılacaksın. Yoksa sana gelmeyiz.’ dedi. İsteyen*

¹⁵⁶ Ekrem Özbay, *Yörükler Böyle Ölür (Hikâyelerle Anadolu Kültürü)*, İstanbul: Hiperyayın, 2019, s.25.

gelsin, istemeyen gelmesin... Ben her şeyi Allah için yapıyorum ve Allah için dinimi yaşıyorum.” şeklindeki ifade etmiştir. Yakın dönemlerde din adına atılan adımlar, toplumda oluşan karşılıklı hoşgörü ve kimi örtülü kadınların sosyal hayatta kazanmış oldukları başarı sebebiyle örtünmeye yönelik olumsuz bakışın kırılmaya başladığını söyleyebiliriz.

(6) Halk İnançları

Kıbrıs'ta bulunan göçmenler homojen bir yapıdan meydana gelmemektedir. Her ne kadar bu insanlar köken itibarıyla Anadolu'dan geliyor olsalar da, türdeşlik bakımından farklılık arz etmektedirler. Zira Anadolu'nun büyük bir coğrafyadan meydana geliyor olması dolayısıyla farklı bölgelerde farklı uygulama ve inançlarla karşılaşmaktadır. Her ne kadar dinin temel inanç ve uygulamaları benzerlik gösterse de, ortak halk inançlarından bahsetmek mümkün değildir. Göçmenlerin ortak halk inançlarına sahip olmamaları sebebiyle olası bölgesel inanışların zamanla varlığını yitirdiklerini söyleyebiliriz. Bu sebeple, gerek elde edilen bulgular, gerekse gözlemlerimize göre göçmenlerin inanç ve uygulamalarında halk inançları yok denilecek kadar azdır. Kıbrıslı göçmenler kültürlerinden kopma kaygısı taşıyor olmaları sebebiyle dini saf bir biçimde yaşayarak fazlaca eklemelerde bulunmaktan kaçınmaktadırlar. Katılımcı erkeklerden A.T., halk inançları bağlamında sorulan bir soruya gülerek *“Yani bu sana şöyle söyleyeyim: Benim babamın kurduğu ilk şirketin ismi ‘Batıla La’ idi. Sence böyle bir insanın batıl inancı olabilir mi?”* cevabını vererek bu duruma işaret etmiştir.

Yerli Kıbrıslıların halk inançları arasında bulunan buhur ve tütsüye ise göçmenlerde rastlanmamaktadır. Göçmenlerin dini konularda kendilerini yerlilere oranla daha ehil ve dindar kabul etmeleri sebebiyle bu inanışın yaygınlık kazanmadığı düşünülmektedir. Yine göçmenlerin bu inancı batıl kabul etmeleri sebebiyle de yaygınlık kazanmamış olması muhtemeldir. Erkek katılımcılardan F.Y. buhur ve tütsü bağlamında sorulan soruya *“O tarz batıl inançlarım yoktur, ”* yine erkek katılımcılardan S.T. *“Bizim buhurla muhurla işimiz olmaz.”* cevabını vermiştir. Araştırma kapsamında gerek erkek, gerekse kadın göçmenlerin buhur ve tütsü yakılmasını ya batıl olarak ya da yerlilere has bir uygulama olarak niteledikleri tespit edilmiştir.

C. İKİ TİP ARASINDAKİ ETKİLEŞİM VE GEÇİŞLER

Kıbrıs Türklerinin homojen bir yapıdan meydana gelmemesi sebebiyle farklı dini inanç ve uygulamaların bulunduğunu belirterek bu doğrultuda ikili Kıbrıs tipolojisi yaptık. Bu tipler her ne kadar farklı inanç ve uygulamalara sahip olsalar da, araştırma bulgularını göz önünde bulundurduğumuzda, bazı konularda karşılıklı bir etkileşimin olduğu söyleyebiliriz. Yerlilerin cenazeleri için ilk üç gün ve 40. gün mevlit okutmaları zamanla göçmenler tarafından kabul edilerek tatbik edilen bir uygulamadır. Bu konuda göçmenlerin yerlilerden etkilendikleri, göçmenlerce de kabul edilmektedir. Genel anlamda göçmenler Kıbrıs'ta var olan bu uygulamaya uyum sağladıklarını ifade etmişlerdir. Yine aynı bağlamda bebekler için yapılan altı ay kınası da göçmenler tarafından kabul edilen son dönemlerin popüler uygulamalarındandır.

Yerli Kıbrıslıların ölünün mezar taşına fotoğrafını yapıştırmak gibi bir uygulamaları bulunmaktadır. Katılımcı yerlilere mezar taşları üzerine yapıştırılan fotoğrafların sebebi sorulduğunda, bunun özel bir sebebinin olmadığı, aslında bu uygulamanın Güney'deyken değil, Kuzey'de vuku bulmuş bir uygulama olduğu cevabı alınmıştır.

Resim 3. Yerli Kıbrıslılara ait bir mezar

Göçmenlerin ise önceki dönemlerde bu uygulamayı tasvip etmedikleri ve mezar taşlarına fotoğraf yapıştırmadıkları bilinmektedir. Fakat son dönemlerde değişen nesiller

ile birlikte bazı göçmen ailelerinin de yerlilerden etkilenecek mezar taşlarına fotoğraf yapıştırdıkları tespit edilmiştir.

Resim 4. Eski dönemlere ait bir göçmen mezarı

Resim 5. Yeni döneme ait bir göçmen mezarı

Dini konuların yanında kültürel anlamda da göçmenler yerlilerden etkilenebilmektedir. Özellikle kimi ikinci kuşak göçmenlerin giyim, konuşma ve gündelik hayat içerisindeki bazı konularda birinci kuşaktan farklı tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Bu tutumları sebebiyle de akranları yerlilerle daha sıkı ilişkiler kurdukları, böylelikle karşılıklı bir etkileşimi mümkün kıldıkları düşünülmektedir. İkinci nesil arasında var olan bu diyalog sebebiyle yerli genç nüfus içerisinde zaman zaman göçmen arkadaşları vesilesiyle camiye giden, namaz kılmayı öğrenmeye çalışan, oruç tutan yerlilere rastlanmaktadır. Katılımcı göçmen erkeklerden F.Y. askerde yerli arkadaşlarını oruç tutmaya teşvik ettiğini ve onların oruç tuttuğunu söylemiştir. Katılımcı yerli erkeklerden S.E. bir arkadaşı vesilesiyle artık Cuma namazlarına gittiğini, bu durumun kendisine çok iyi geldiğini ifade etmiştir. Genç nesillerin dini konular üzerine bilgi ve pratik anlamda gerçekleştirdikleri mülahazalar sebebiyle benzerlikler göstermeye başladıkları söylenilebilir. Son dönemlerde Güzelyurt bölgesi sakini yerli genç erkeklerden sakal, cübbe, sarık gibi görece dindarlık belirtileri taşıyan uygulamaları

yapan iki veya üç kişiye rastlanmıştır. Aynı şekilde, genç göçmenler içerisinde de dinden uzak ve seküler bir hayat süren kimseler bulunmaktadır.

Genç nesillerde olduğu gibi kimi birinci kuşak yerlilerde de göçmenlerden etkilenme durumu söz konusudur. Katılımcı yerli kadınlardan A.K. göçmen komşusundan zaman zaman dini bilgiler öğrendiğini ifade etmiştir. Yerli kadın katılımcılardan H.T. 2020 Ramazan ayında göçmen komşusunun teşvik ve vesilesiyle otuz gün oruç tutmuştur.

Göçmenlerin dini inanç ve uygulamalarda yerlilere oranla daha yatkın olmaları sebebiyle dindarlık eğilimi gösteren kimi yerli erkeklerinde göçmen kadınlarla evlendikleri tespit edilmiştir. Gerek araştırma bulguları, gerekse bölge din görevlileri ile gerçekleştirdiğimiz görüşmelere göre bölgedeki dindar yerli erkeklerin tamamı göçmen kadınlarıyla evlenmişlerdir. Yerli dindar erkeklerin evlilik tercihlerinde göçmen kadınlarının uyuma daha açık olmaları, dindarlıkları sebebiyle teşvik edici olmaları, -ekseriyetinin- başlarının kapalı olması gibi nedenlerle gerçekleştiği düşünülmektedir.

Bütün bu gelişmelere rağmen yerliler ve göçmenler arasında etkileşimi engelleyen sebeplerin de olduğu söylenebilir. Her ne kadar toplumda birbirlerinden etkilenen kimseler var olsa da, oransal olarak toplumun tamamı göz önünde bulundurulduğunda etkilenmeme durumunun daha fazla olduğu düşünülmektedir. Bahsi edilen etkilenmeme durumuna neden olan şeyleri kalıp yargıların etkisi, mekânsal farklılaşma, evliliklerin etkisi, komşuluk ilişkilerinin etkisi, iş veya ekonomik etkenler ve boş zaman etkinliklerinin etkisi şeklinde sıralayabiliriz.

a) Kalıp Yargıların Etkisi

Kalıp yargılar, hemen her hukuksal ve toplumsal ilişkinin zedelenmesine sebebiyet veren önyargı durumunu ifade etmektedir. Önyargılar, “olgulara açıkça ters düşen, oldukça kuvvetli ve çoğunlukla olumsuz olan tutumlar”dır.¹⁵⁷ Kıbrıs toplumunda da gerek yerlilerin, gerekse göçmenlerin karşılıklı yargıları sebebiyle etkileşim güçleşmektedir. Konuyu göçmenler açısından değerlendirdiğimizde var olan yerli profili sebebiyle, özellikle birinci kuşak etkilenme veya benzeşmekte kaygı yaşamaktadır. Öyle

¹⁵⁷ Clifford T. Morgan, *Psikolojiye Giriş*, Çev. Hüsnü Arıcı ve diğ., Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1988, s. 367.

ki, zaman zaman göçmenler içerisinde dini veya kültüre aykırı davranışlarda bulunanlar için “Kıbrıslılar gibi” söylemini duymak mümkündür. Yine araştırma kapsamında görüşülen bazı kimselerden “*Bazı Türkiyeliler Kıbrıslıları da geçti*” şeklindeki bir ifade ile karşılaşmıştır. Bu söylemle göçmenlerin Kıbrıslıları özellikle dini konulardaki seküler bakış açıları sebebiyle uç bir nokta olarak gördükleri anlaşılmaktadır. Katılımcı göçmen erkeklerden S.T. “*Ramazan ayı geldiğinde bize ‘Belanız geldi’ deyip gülüyorlar.*” şeklindeki ifadesiyle şaka mahiyetinde söylenmiş olması muhtemel bir söylemi bile yerlilerin dini konulardaki tutumuna yormaktadır. Araştırma bulguları ve gözlemlerimize göre, göçmenlerin yerlilere karşı önyargı taşıyarak dini ve kültürel anlamda etkileşime karşı direnç gösterdikleri söylenebilir.

Göçmenler örneğinde olduğu gibi yerlilerde de kalıp yargılar etkileşim önündeki engellerdendir. Öyle ki, dini uygulamaların büyük bir bölümünde yerliler göçmenleri eleştirerek etkileşimi güç hale getirmektedirler. Kurban bayramı, oruç, namaz gibi ibadetler yerlilerin göçmenleri eleştirdikleri konuların başında gelmektedir. Kurban Bayramı’yla alakalı katılımcı erkeklerden A.K. “*Kurban bence güzel bir uygulamadır. Durumu olan kesebilir ama ben kesmiyorum. Bizim bunda Türkiyeliler keserler da direkt dipfrize atarlar. O fakirin hakkıdır senin değil... Kurban Bayramı’nda gel göresin hepsinin evinde mangallar yanar. Her gece birinin evinde toplanıp yer içerler. Ben buna karşıyım. Öyle keseceğime hiç kesmem daha iyi.*” şeklindeki ifadesiyle kurban kesilmesine yönelik kendisinde oluşan önyargıyı belirtmiştir. Yine yerli erkek katılımcılardan H.Z. kurban ile alakalı “*Halin vaktin yerindeyse kesecen, yedi veya dokuz aileye dağıtacan. Ha bizde kurbanı kestiğinde yemen. Ama sizin gelenekte (Türkiyelilerde) keserler ve oraşda direkt başlarlar yesinler. O kurban fakir fukaranın hakkıdır. Ben et yeyecek olsam gider kasaptan alır yerim. O halde ne gerek var kesmeye?*” söylemiyle göçmenleri eleştirerek uygulamayı ifa etmediğini belirtmiştir. Yerlilerde genel anlamda kurban ile alakalı kurban etinin yenmeyeceği, fakire dağıtılacağı yönündeki görüşe sık rastlanmaktadır. Oysa kurban kesilmesi, kurbanın ev halkına ve misafirlere ikram edilmesi yönünde hadislerin olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, yerlilerin adak ve kurbanı karıştırıyor olmaları sebebiyle göçmenleri eleştirmeleri de olasıdır. Fakat bunun yanında, yerlilerin cömert kimseler olmalarından

dolayı zaman içerisinde kurban etinin tamamının dağıtılması yönünde bir kültürün gelişmesi ve toplumda böyle bir görüşün bulunması da mümkündür.

Oruç konusunda da yerlilerin göçmen uygulamaları sebebiyle kalıp yargılar taşıdıkları anlaşılmaktadır. Öyle ki, oruç bahis olduğunda yerlilerden sık sık “*Bu Türkiyeliler sabaha kadar uyumazlar ve yerler. Sonra bütün gün uyurlar da oruç tutarlarmış... Eksik olsun öyle oruç.*” şeklindeki bir ifadeyi duymak mümkündür. Yerli erkek katılımcılardan T.A. oruç ile ilgili soruya göçmenlere gönderme yaparak “*Biz bütün gece yemek yemeyik da sonra sabaha kadar yatalım. Bütün gece yerler, bütün gün da uyurlar. Bizim öyle bir lüksümüz yok, çalışıyoruz.*” şeklinde cevap vermiştir. T.A. oruç tutan yerli Kıbrıslıdır. Ancak zihniyet olarak oruç tutmayan yerliler ile aynı düşünmektedir.

Genel anlamda ibadetler, özelde ise namaz söz konusu olduğunda yerliler ibadetle meşgul olan kimselerin doğru sözlü, açık fikirli, önder kimseler olmalarını beklemektedirler. Bu beklentinin zıddı meydana geldiğinde yoğun eleştiri ve önyargılar kaçınılmaz hale gelmektedir. Dolayısıyla, yerliler namaz kılan, camiye devam eden bazı göçmenlerin olumsuz davranışları sebebiyle namaza ve camiye karşı önyargı oluşturdıkları anlaşılmaktadır. Bir anlamda araştırmamızın özetini ve toplumsal farklılıkların temelini oluşturan bu durum ve görüşleri katılımcı erkeklerden Ö.D. “*Kıbrıslılar gelen göçmenlerdeki yalan dolanı görünce ‘Din buysa biz istemiyoruk. Böyle Müslümanlık olmaz.’ diyerek dini etkileşimi reddettiler.*” şeklinde ifade etmiştir.

Bizzat şahit olduğumuz bir olayda, yerli halktan bir kişiye torununu yaz cami Kur’an kursuna göndermesi teklif edilince, “*Ne bu göndereyim geni da sonra gelsin bana ‘Selamun Aleyküm’ mü desin.*” cevabını vermiştir. Fakat bu kişiye gerekli açıklama yapıldığında torununu camiye göndermeyi kabul etmiş ve çevresindeki arkadaşlarına da tavsiye etmiştir. Bu durum da diyalog yolu ile bazı kalıp yargıların aşılabileceğini göstermektedir.

Kıbrıslıların dini konulardaki tutum ve davranışları ilk bakışta dinî açıdan olumsuz yoruma açıktır. Fakat yerliler dini inançları olan, kalbinde kötülük bulundurmaya günah sayan, hassas ve içsel bir dini inanışa sahip kimselerdir. Onların düşünce ve

pratikteki eksikliklerini bilgisizlik ve zaman içerisinde yaşadıkları hayal kırıklıklarına bağlı oluşan önyargılarla açıklamak mümkündür.

b) Mekânsal Farklılaşma

Yerli ve göçmen Kıbrıslıların etkileşimi önündeki engellerden diğeri mekânsal farklılıklardır. Sosyolojik anlamda mekân, sosyal ilişkilerin inşa edildiği, etkileşim, değişim ve üretim biçimlerinin tamamını kapsayan alanı ifade etmektedir.¹⁵⁸ Yerli ve göçmenler her ne kadar iş ilişkileri, eğitim kurumları vb. sosyal kurumlar vesilesiyle bir araya gelseler de, gündelik hayatlarında kendi kültür mekânlarına dönmektedirler. Mekânlar bireyden belirli bir davranış kalıbına göre davranmayı, konuşmayı istemektedir. Bu içselleştirilmiş özellikler ise Bourdieu'nun ifadesiyle *habitus* olarak nitelenmektedir.¹⁵⁹ Dolayısıyla, birey sosyal çevresinde görüp etkilendiği yeni fikir ve davranışları kabul ederek içselleştirmek istese de kendi mekânına dönüşte bu fikirler *habitus* ile çatışarak değişimi engellemektedir. Bunun yanında, bazı durumlarda da mekânsal farklılıklar toplumlar arası çatışmalara sebebiyet vermektedir. Bu durumu katılımcı göçmen erkeklerden H.H. “Kıbrıs'ta din çok zayıf. Toplumumuzda din üzerine konuşmaya çalıştığınızda tersliyorlar.” şeklinde ifade etmiştir.

Toplumsal etkileşim önündeki engellerden biri de göçmenlerin Türkiye'ye, yerlilerin ise İngiltere veya Güney Kıbrıs'a gidip gelmeleri üzerinden gerçekleşmektedir. Ayrıca bahsi edilen ülkelerde yaşayarak Kıbrıs'a tatile gelen akrabaların da etkileşimi veya değişimi engellediği anlaşılmaktadır. Katılımcı göçmenlerden bazıları Türkiye'ye gittiklerinde gerek oradaki manevi hava sebebiyle, gerekse akrabaları vesilesiyle dini ve kültürel birikimlerine yönelik bir artışın olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcı göçmen erkeklerden F.Y.'ye konuya dair soru sorulması üzerine “Bizim buradaki köyümüzde cami yakın zamana kadar yoktu. Kiliseden çevrilme bir yapıda namaz kıldık. Ben yakın zamanda İstanbul'a gittim. Oradaki camileri, camilere akın akın giden insanları gördüğümde o gücü hissettim. Açıkçası gerçekten Türkiye'ye gidip gelmek insanda o duyguları coşturuyor.” cevabını vermiştir. Yine yerlilerinde özellikle İngiltere'ye gidip

¹⁵⁸ Polat Alpman, “Mekân, Kimlik, Sınıf: Farklar Neden Bir arada Barınmazlar?”, *İdealkent Araştırmaları Dergisi*, C.10, S.26, 2019, s.378.

¹⁵⁹ Pierre Bourdieu, *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, çev. Richard Nice, Massachusetts: Harvard University Press, 1984, s.170.

gelmeleri sebebiyle dini bakış açılarını sürdürdüklerini söyleyebiliriz. Katılımcı yerli erkeklerden K.S.'ye konuya dair soru sorulması üzerine *“Yani ben İngiltere’ye gittiğimde onların dini merasimlerini beğendim. Kraliçeyi falan selamlamaya gittik... Her şey temiz, tertipliydi. Keşke bizde da öyle olsa.”* cevabını vermiştir.

Güney Kıbrıs Cumhuriyeti izlediği politikalar sebebiyle yerli Kıbrıslılara vatandaşlık ve ülkeye sınırsız giriş hakkı tanımaktadır. Bunun yanında, göçmen Kıbrıslılara geçiş yasaktır. Herhangi bir göçmen Kıbrıs’ta doğmuş olsa dahi, anne-baba veya dede-nineleri Türkiyeli olarak görüldüğü için kapsam dışında kabul edilmektedir. Güney Kıbrıs’ın yerlilere vermiş olduğu bu hak sebebiyle yerli Kıbrıslılar da Güney’e geçmek, orada çalışmak, alışverişe gitmek yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Güney Kıbrıs AB üyesi olması sebebiyle ekonomik ve sosyal anlamda Kuzey Kıbrıs’ın çok ötesinde bir seviyeye sahiptir. Bu duruma şahit olan kimi yerliler, daha önce zikrettiğimiz üzere iskânın gerçekleştiği ilk yıllarda yaşanan günah keçisi arayışını zaman zaman sürdürerek etkileşimi reddetmektedir.

c) Evliliklerin Etkisi

Kıbrıs’ta sosyal etkileşim önündeki engellerden biri evlilik tercihleridir. Her ne kadar son yıllarda yerli ve göçmen evlilikleri artış gösterse de genel anlamda yerli ve göçmen evliliklerinin yerli-yerli, göçmen-göçmen evliliklerine oranla daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Bireylerin evlilik tercihlerinde kendi topluluklarını tercih etmeleri etkileşim alanını daraltmaktadır. Öyle ki, özellikle Güzelyurt bölgesindeki bazı göçmen ailelerin erkek çocuklarının evlilikleri söz konusu olduğunda gelinlerini Türkiye’den getirdikleri gözlemlenmiştir. Fakat yakın dönemlerde özellikle genç kuşaklar arasında yerli-göçmen evlilikleri artış göstermektedir. Kültürel ve dini farklılıkların olduğu bir toplumda topluluklar arası evlilikler genellikle çatışma ve boşanmalarla son bulmaktadır. Görüşme gerçekleştirdiğimiz bir din görevlisinin, yakın zamanda yerli-göçmen evliliği üzerine şahit olduğu olay bu durumu izah için yeterli olacaktır. Din görevlisinin anlattığı üzere yerli kadın göçmen damadını, *“Ailecek bir yemek dahi yiyemiyoruz. Benim eşimi bilin, abin yemekte içki içmezse olmaz. E bizim damat da içki masasına oturmazmış.”* diyerek eleştirmektedir. Nitekim ilerleyen dönemlerde bahsi geçen çiftin boşandıkları bilgisine ulaştık.

Kültürel çatışmalara rağmen toplumda uyumlu ve başarılı yerli- göçmen evliliklerine de rastlanmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında asker olarak gelmiş ve daha sonra gazi ünvanıyla adaya yerleşen bazı kişilere yerliler Türkiye sevgisi ve minnettarlık duygusu sebebiyle kızlarını vermiştir. Bu kimselerin gerçekleştirdiği evlilikler sonraki dönem yerli-göçmen evliliklerine oranla daha başarılı olmuştur. Bunun yanında, günümüzde yerlilerle aynileşme yaşayan bazı göçmenlerle, göçmen kültürüne adapte olmuş bazı yerlilerin de başarılı evlilikler gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. Bir din görevlisi yakın yerli bir arkadaşının Türkiye kökenli damadı olacağı için derin endişe taşıdığını, fakat ilerleyen dönemlerde, damadının aileye uyum sağlaması sebebiyle, bu evlilikten çok memnun kaldığını belirtmektedir. Yerli-göçmen evliliklerinin dini ve kültürel benzeşmeyle birlikte ilerleyen dönemlerde genç nesil arasında daha fazla yaygınlaşması beklenmektedir.

d) Komşuluk İlişkileri

Komşuluk, sosyal etkileşimi mümkün kılarak geliştiren bir birimdir.¹⁶⁰ Bu açıdan komşuluk ilişkilerinde bulunan kimselerin birbirlerini etkiledikleri söylenebilir. Etkileşim yemek, konuşma, davranış vb. kültürel nesneler üzerinden gerçekleşebileceği gibi dini inanç ve uygulamalar üzerinden de gerçekleşebilir. Güzelyurt ilçe ve köyleri göz önünde bulundurulduğunda, yerli ve göçmenlerin genellikle komşuluk ilişkilerini türdeşlik durumuna göre şekillendirdikleri gözlemlenmiştir. Her ne kadar yerli ve göçmenler bazı bölgelerde komşu olsalar da ilişkilerini minimum düzeyde tutmaktadırlar. Bunun yanında yerli-yerli ve göçmen-göçmen komşuluk ilişkilerinin daha yüksek dolaylarda seyrettiğini söyleyebiliriz. Komşuluk ilişkilerinin türdeşlik durumuna göre şekillenerek yakınlık-uzaklık içermesi sosyal etkileşimi engellemektedir. Öyle ki, gözlemlerimize göre komşuya gitme, komşuyla yakın ilişkiler kurmakta yerliler öncelikle yerlileri, göçmenler ise göçmenleri tercih etmektedir. Fakat yerlilerin çoğunlukta olduğu bazı köylerde göçmenler, yerlilerle iyi bir komşuluk ilişkisi kurabilmektedir. Kurulan bu yakın ilişki ise karşılıklı etkileşimi mümkün kılmaktadır. Bahsi geçen köylerde göçmen evlerinde Kıbrıs kültürüne ait yemekler, konuşma biçimleri ve davranışlar tercih

¹⁶⁰ Şafak Gökçe, *Sosyal Etkileşimi Geliştirecek Peyzaj Tasarımı Üzerine Bir Araştırma: Çukurambar Mahallesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2007, s.28.

ediliyorken, yerlilerde de Ramazan ayında oruç tutmaya başlayan kimselere rastlanmaktadır. Bu köylerde var olan komşuluk ilişkileri diğer köylerde de yaygınlık kazanması durumunda ilerleyen dönemlerde toplumsal anlamda sosyal etkileşimin gelişim kaydetmesi beklenmektedir.

e) İş İlişkileri ve Ekonomik Etkenler

Aynı alanı paylaşan, ortak iş ilişkilerinde bulunan, maddi imkânlar itibariyle eşit şartlara sahip bireylerin etkileşimi kaçınılmazdır. Farklı bir deyişle aynı toplumsal tabakaya mensup bireylerin karşılıklı etkileşime geçme ihtimali oldukça yüksektir. Alınan kararlar neticesinde adaya nakledilen göçmenlerin geçmiş dönemler itibariyle okuryazarlık oranları oldukça düşük, toplumda saygınlık ifade eden meslek dallarına aidiyetleri yok denilecek kadar azdı. Zira nakledilen göçmenlerin ekseriyetini Anadolu'nun köylü ahalisi oluşturmaktaydı. Daha iyi bir hayat sürebilmek için ata topraklarını geride bırakarak adaya gelen bu insanların öncelikli gayeleri maddi bir güce sahip olmaktı. Dolayısıyla erkek, kadın, yaşlı, çocuk ayrımı gözetmeksizin tarla, bahçe vb. işlerde birlikte çalışmışlardı. Yine eğitime yeterli önem verilmemesi dolayısıyla ilerleyen dönemlerde de göçmenlerin büyük bir bölümünde saygınlık ifade eden mesleklere mensup bireyler bulunmamıştır.

Yerliler, Kıbrıs'ın yerleşik sahipleri olmaları dolayısıyla çeşitli imkânlardan faydalanmışlardır. İskân öncesi dönemde bile birçok Kıbrıslı gencin çeşitli dünya ülkelerine eğitim almaya gittikleri bilinmektedir. Yine birçok devlet dairesine yerliler memur olarak atanmıştır veya Kıbrıs Cumhuriyeti döneminden günümüze hala memur olarak çalışmaktadırlar. Bundan dolayı yerliler ve göçmenler arasında meydana gelen sosyal tabakalaşma, toplumsal anlamda bir etkileşimi engellemiştir. Özellikle köylü göçmenlerin eğitim ve refah seviyesi yüksek yerlileri etkilemesi mümkün değildi. Fakat yakın dönem genç nesil göçmenlerin önceki kuşaklara oranla eğitim seviyesinin yükselmesi, elde edilen meslekler, refah seviyeleriyle birlikte tabakanın değişimini mümkün hale getirdikleri söylenilebilir. Dolayısıyla, genç nesillerin etkileşim halinde bulunmasının diğer nedenini aynı meslek grupları ve ekonomik düzeye sahip olmalarıyla açıklayabiliriz.

f) Boş Zaman Etkinliklerinin Etkisi

Yerli ve göçmenlerin etkileşimini güçleştiren diğer sebep boş zaman etkinliklerinde var olan farklılıklardır. Yerliler genellikle boş zamanlarında alkol tüketmeyi, meyhaneye gitmeyi, avcılık yapmayı, disko vb. eğlence merkezlerinde bulunmayı tercih etmektedir. Zikredilen etkinlikler göz önünde bulundurulduğunda alkol tüketiminin yerlilerin boş zaman algısında önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Yine bazı dönemlerde K.K.T.C.'nin kişi başına düşen litre alkol hesaplamalarında birçok Avrupa ülkesini geride bıraktığı da bilinmektedir.¹⁶¹ Öyle ki, yerlilerde var olan alkol tüketimi kimilerince günah dahi sayılmamaktadır. Bu doğrultuda, alkol tüketiminin dini durumuyla alakalı *“İçkiyi içtiğinde çevrene zarar verirsen o zaman günah olur doğrudur. Ama ben içkimi içer geçer evime uyurum, kimseye da bir zararım yoktur. O yüzden günahtan sayılmaz.”* şeklinde bir görüşe yerlilerde sık sık rastlanmaktadır. Yerlilerce alkol tüketiminin normal kabul edilmesinin anlaşılmasında bir din görevlisinin izahı önemlidir. Din görevlisi yerlilerdeki alkol alışkanlığını, *“Bu insanlarda alkol tüketmek çok normal bir şeydir. Yani bunu günah olarak saymıyorlar çünkü böyle görmüşler. Açıkçası alkol tüketmeleri kötülüklerinden değil. Hiç unutmam bir tanesi bana ‘Be hoca ciddisin yani sen içki içmen? Yani anlamam yahu yemeğin yanında olsun bir dublecik içmen?’ demişti. Tabi ben de ona içmediğimi söylemiştim.”* şeklinde ifade etmiştir. Kıbrıs’ta alkol tüketimi öylesine yaygındır ki hemen her market, bakkal, hatta köy kahvehanelerinde bile satılmaktadır. Yaptığımız araştırmaya göre ada genelinde sadece dört markette alkol satışı yoktur.

Yerlilerin aksine göçmenlerin büyük bir kısmı genellikle boş vakitlerini aileleriyle geçirmektedirler. Yerli ve göçmenlerin boş zaman etkinlik anlayışlarındaki farklılıklar nedeniyle bütünleşme ve kaynaşma, dolayısıyla etkileşim gerçekleşmemektedir. Katılımcı göçmen erkeklerden F.Y. *“Bazen iş yemeğine gidiyoruz. Ben içki içmem, kola içerim gittiğimde. Fakat içmeyince kınanıyorsun, kızıyorlar.”* ifadesiyle yerlilerin çoğunlukta olduğu yemek ortamlarına ayak uyduramadığını belirtmiştir. Araştırmacının kendisi de zaman zaman yerli arkadaşlarından meyhaneye gitme daveti almaktadır. Fakat bu davetlerin tamamının iyi niyet ve samimiyet içerdiği söylenebilir. Davetin akabinde

¹⁶¹ Kıbrıs Manşet, “KKTC İçki Rekortmeni”

<https://www.kibrismanset.com/guncel/kktc-icki-rekortmeni-h18218.html> (erişim,10.07.2020)

dini durumu dolayısıyla edilen teklifi reddedince de “*Gardaş nolacak yahu. Sen içmeycen ki, biz içeceyik sen da ye yemeciğini iç kolanı oturalım, kaynaşalım.*” cevabını sık sık duymaktadır. Göçmenlerin bir kısmı gönüllü olarak, bir kısmı ailesi baskısı, bir kısmı da kınanma kaygısıyla yerli etkinliklerine katılmamaktadırlar. Yerli ve göçmenlerin boş zaman algı ve uygulama farklılıkları nedeniyle de etkileşim engellenmektedir. Fakat son dönemlerde, özellikle genç nesil bazı göçmenlerde de alkol tüketimi, eğlence merkezleri ve meyhaneye gitme, avcılık ile ilgilenme görülmektedir. Zayıflayan kültürel birikim ve hâkim kültür tarafından kabul edilme arzusuyla genç nesil içerisinde alkol tüketimi ve yerlilerin etkinlik anlayışları hızlı bir biçimde yayılmaktadır.

SONUÇ

93 Harbi sonrası güç kaybeden Osmanlı İmparatorluğu Rusya tehdidine karşı ittifakı olarak gördüğü İngiltere'ye Kıbrıs adasını kiralamıştır. Fakat Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı ve İngiltere'nin karşı saflarda yer almaları sebebiyle 1914 yılında İngiltere adayı tek taraflı ilhak ettiğini ilan etmiştir. İngilizler hükümetinin ilhak sonrası dönemde ada üzerinde güttükleri kültür politikaları içerisinde Kıbrıslı Türkler varoluş mücadelesi içerisine girmişler, kendilerini her fırsatta Türkiye'ye nispet etmişlerdir. Bu ise adada Türkçülük ideolojisinin ivme kazanarak yükselişe geçmesine sebep olmuştur. Türkçülük fikrine karşı İngiltere'nin İslam'ı öne sürmesi Kıbrıs Türklerinde dine karşı bir tepki uyandırmış, daha sonra Türkiye'de gerçekleşen Cumhuriyet devrimleri hızlı bir şekilde benimsenmiştir.

1959 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti 1974'teki Kıbrıs Barış Harekâtı ile fiilen sona ermiş ve 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti, 1983'te ise Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Yeni kurulan devlet ile birlikte adanın tümüne yayılmış olan Türkler ilk defa homojen bir biçimde bir araya gelme fırsatını bulmuşlardır. Ancak yeni devletin nüfusunu takviye için Türkiye'den gelen 40.000 göçmen ile bu homojenlik bozulmuş, entegrasyon problemleri başlamıştır. Problemler varlığını daha çok mal taksimi, kültürel farklılıklar ve din anlayışları üzerinden göstermiştir. Fakat burada ayrıca iskânı gerçekleştirenlere parantez açmak gerekmektedir. Zira yaşanan çatışmaların müsebbibi ne yerliler ne de göçmenlerdir. Öyle ki iskânın karar kılınmasının ardından adaya nakledilecek nüfus gerçek anlamda denetlenmemiştir. Yerli Kıbrıslıların gerek 82 yıl İngiltere kolonisi altında bulunması, gerek Rumlar ile Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren ortak yaşam alanı için de bulunmaları kültürel bir değişimi meydana getirmiştir. Melez bir kültür ve Batı menşeli bir ülkenin sosyal hayat içerisinde meydana getirdiği ideolojik değişim sebebiyle adaya nakledilecek nüfusun Türk tebaayla benzerlik gösteren kimselerden oluşması gerekmekteydi. Fakat eğitim seviyesi düşük köylü halkın adaya nakledilmiş olması çatışmayı kaçınılmaz hale getirmiştir. Yerli Kıbrıslılar ve göçmenlerin bahsi geçen durumları göz önünde bulundurulduğunda, kültürel farkın olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, araştırma başında ifade edilen "Kıbrıs Türkleri ve 1974 göçmenlerinin ortak yaşam alanı aynı olmasına rağmen kültürleri farklıdır." hipotezi doğrulanmıştır.

Yerlilerin kültür yapısına zıt bir dünya görüşü ve dini inanca sahip olan göçmenlerin, yerli halkta gördükleri tutum ve davranışları etnosentrik biçimde yorumlamaları iki toplumu birbirlerinden uzaklaştırmıştır. Bu ayrılıkların en sık görüldüğü alanların başında din gelir. Öyle ki bazı göçmenlerin namaz, oruç gibi ibadetleri yerine getirdiği halde gayri ahlaki davranışlarda bulunması, yine bazı yerlilerin dini inanç ve uygulamalara karşı esnek tutumları göçmenlerin daha fazla dindarlaşmasına, yerlilerin ise sekülerleşmesine neden olmuştur.

Dini kabulün ilk aşamasını oluşturan iman, dinin yükümlü kıldığı şeylere teslimiyet ile inanmayı ifade eder. Allah'a iman hususunda yerli ve göçmenler benzerlik göstermektedir. Fakat göçmenlerin aksine bazı yerlilerde doğrudan veya dolaylı deizme rastlanmıştır. Peygamberlere, özelde ise Hz Muhammet'e, vahiy olarak Kur'an'a, meleklerle yerlilerin büyük bir bölümü, göçmenlerin ise tamamı inanmaktadır. Göçmenlerin aksine yerliler ahirete iman konusundaki dinî açıklamaları yetersiz bulmaktadır. Ayrıca yerliler Cennet'e gidebilmek için Müslüman olmayı zorunlu kabul etmemektedir.

Genel anlamda ibadetler konusunda göçmenler yerlilere göre çok yüksek oranlara sahiplerdir. Bunun yanında yerlilerin bazılarının namazı, neredeyse tamamının ise orucu farz olarak görmedikleri tespit edilmiştir. Göçmenler zekât konusunda daha bilgili görünmektedirler ancak maddi düzeylerinden dolayı zekât verenlerin sayısı azdır. Yerliler ise zekât, fitre ve infakı birbirine karıştırmakta, fakat genel anlamda oldukça yardımsever davranışlar sergilemektedirler. Benzer şekilde hac konusunda göçmenler daha bilgili ve istekli ancak gitme imkânı bulanlar azdır. Yerliler ise genelde haccın farz olduğunu düşünmemektedirler ve aralarında hacca gidene hiç rastlanmamıştır. Göçmenlerin büyük bölümü kurban kesmektedir. Yerliler kurbanın faydalı bir ibadet olduğunu düşünmekle birlikte çok az sayıda kişi kurban kesmektedir. Oruç tutanların ve kurban kesenlerin azlığından dolayı, yerlilerin bayram coşkuları göçmenlere göre çok daha düşüktür. Mübarek gecelerde göçmenler camilere gitmeyi, yerliler ise cami cemaatine ikramda bulunmayı tercih etmektedirler. Yerliler arasında en sık gözlenen ibadet duadır. Kadınların örtünmesini yerli Kıbrıslılar gereksiz bir uygulama olarak görmektedirler. Göçmenler ise baş örtmeyi farz kabul etmektedirler. Ancak genç nesil göçmen kadınların başlarını örtenlerin sayısı azalmaktadır. Bütün bu veriler çerçevesinde, giriş kısmında

ifade ettiğimiz “1974 göçmenleri Kıbrıs Türklerine oranla dini konularda daha bilgilidir,” “1974 göçmenlerinin büyük bir bölümü inanç ve uygulamalarını korumaktadır,” “1974 Göçmenleri, Kıbrıs Türklerine oranla daha dindardır” ve “Kıbrıs Türkleri, 1974 göçmenlerine oranla seküler bir yaşantıya sahiptir.” hipotezleri doğrulanmıştır.

Özellikle genç kuşak açısından konuya bakıldığında, yeni nesil göçmenlerin büyüklerine göre ibadetlerinde bir azalma olduğu, yeni nesil yerlilerde ise kısmi bir artış olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca altı ay kınası, üç gün mevlit ve mezar taşları konularında da göçmenlerin yerlilerden etkilendiği görülmüştür. Dolayısıyla başlangıçta sunulan “Kıbrıs Türklerinin ve göçmenlerin genç nesilleri, dini inanç ve uygulama yönünden benzerlik göstermektedir.” hipotezi doğrulanmıştır.

Bu benzerliğe rağmen iki topluluk arasındaki ayrım önemli ölçüde devam etmektedir. Geçmiş dönemlerde yaşanan çatışmalar ve günümüzde var olan bazı olgular topluluklar arası etkileşimi engellemektedir. Bunların başında gerek yerlilerde gerekse göçmenlerde bulunan karşılıklı kalıp yargılar gelmektedir. Aynı şekilde mekânsal farklılıklarda etkileşim önündeki engellerdendir. Her ne kadar sosyal hayat içerisinde toplum üyeleri aynı alanı paylaşırsalar da günün sonunda kendi evrenlerine dönmektedirler. Sosyal hayat içerisinde öğrenilen bazı şeyler bireyin evrenine dönüşünde kendi kültürü ile çatışmasına sebep olarak etkileşimi engellemektedir. Her iki topluluk komşuluk açısından daha çok kendi içerisinde kalmakta, ayrıca farklı boş zaman etkinlikleri ve mekanlarını tercih etmektedirler. Bu doğrultuda araştırma başlangıcında sunulan “Mekansal farklılıklar sosyal etkileşimi engellemektedir.” hipotezi doğrulanmıştır. Ayrıca göçmenlerin ve yerlilerin daha çok topluluk içi evliliği tercih etmeleri iki kültürün yakın diyalog ve etkileşimi açısından çok önemli bir imkanın gerçekleşmesine mani olmaktadır. Fakat son dönemlerde başarılı yerli-göçmen evliliklerinde kısmi bir artış vardır. Aynı şekilde eğitim ve gelir seviyesi arttıkça göçmenlerin yerlilerle aynı statüde iş ilişkilerine girdiği ve etkileşimin arttığı, boş zaman etkinliklerinde de genç kuşağın benzerlik göstermeye başladığı gözlenmektedir. Dolayısıyla her yeni kuşakla birlikte dinî ve kültürel açıdan iki topluluğun daha homojen bir yapıya doğru evrileceğini iddia etmek mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA

- AÇIKGÖZ Serkan, *Kıbrıs Barış Harekâtı 20 Temmuz 1974*, Yüksek Lisans Tezi, Edirne: Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- ALASYA Halil Fikret, “Kıbrıs, İngiliz İşgali ve İdaresi,” *İslam Ansiklopedisi*, c.25, Ankara: T.D.V. Yay, 2002.
- ALPMAN Polat, “Mekân, Kimlik, Sınıf: Farklar Neden Bir arada Barınamazlar?”, *İdealkent Araştırmaları Dergisi*, c.10, s.26, 2019.
- ATAY Ahmet Gürkan, *1974 Sonrası Türkiye’den Kıbrıs’a Göç Edenlerin Ekonomik ve Sosyal Durumlarının Kuzey Kıbrıs Açısından Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- ATALAY Talip. *Geçmişten Günümüze Kıbrıs İdari Yapılanma ve Din Eğitimi*, Konya: Mehir Vakfı Yayınları, 2003.
- ATEŞİN Hüseyin Mehmet, *Kıbrıs’ta İslami Kimlik Davası*, İstanbul: Marifet Yayınları, 1996.
- ATEŞİN Hüseyin Mehmet, *Kıbrıslı Müslümanların Türkleşme ve Laikleşme Serüveni*, İstanbul: Marifet Yayınları, 1999.
- ARSLANTÜRK Zeki, *Sosyal Bilimciler İçin: Araştırma Metot ve Teknikleri*, 3.b., İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1997.
- AŞKIN Deniz, *Göçmen Gençlerde Kültürel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: İnegöl Huzur Mahallesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- AYDAR Hidayet, “Ezanın Tarihi ve Başka Dillerde Okunması Meselesi”, *Balıkesir Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı:1, 2016.
- AYDINALP Halil, *Din ve Dünyevileşme: Kuzey Kıbrıs Örneği*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2018.
- BAALİ Fuad, *Society, State and Urbanism: İbn Khaldun’s Sociological Thought*, Albany: State University of New York Press, 1998.

- BAUMAN Zygmunt, *Sosyolojik Düşünmek*, 7.b, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004.
- BAUMAN Zygmunt, *Modernlik ve Müphemlik*, 4.b., Çev. İsmail Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.
- BEHÇET Hasan, *Kıbrıs Türk Maarif Tarihi (1571-1968)*, Lefkoşa: 1969.
- BİRAND Mehmet Ali, *Diyet*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1979.
- BOURDIEU Pierre, *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, çev. Richard Nice, Massachusetts: Harvard University Press, 1984.
- CANATAN Kadir, *Göçmenlerin Kimlik Arayışı*, İstanbul: Endülüs Yayınları, 1990.
- CAMPBELL Charlie, *Günah Keçisi: Başkalarını Suçlamanın Tarihi*, Çev. Gizem Kastamonulu, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2013.
- CEVİZCİ AHMET, *Felsefe Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Paradigma Yay, 2003.
- DENKTAŞ Rauf Raif, *Karkot Deresi*, İstanbul: Kıbrıslı Yayınları, 1996.
- EMRE Yusuf, *Değişen Dünyada Değer Yönelimleri ve Dindarlık: K.K.T.C. Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.
- ERHAN Arda (Ed.), *Sosyal Bilimler El Sözlüğü*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2003.
- ERMİŞ Hacı, *Kuzey Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyal ve Dini Hayat*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- GIDDENS Anthony, *Sosyoloji*, Çev. Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınları, 2005.
- GIRARD René, *Günah Keçisi*, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Kanat Yayınları, 2005.
- GÖKÇE Şafak, *Sosyal Etkileşimi Geliştirecek Peyzaj Tasarımı Üzerine Bir Araştırma: Çukurambar Mahallesi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2007.
- GÖKEL Ömer, Gökmen DAĞLI, “Osmanlı’dan Günümüze Türk Eğitim Sisteminin Geçirmiş Olduğu Evreler”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 37, 2015.

- GÜRKAN Haşmet Muzaffer, *Bir Zamanlar Kıbrıs'ta*, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları, 1996.
- İSMAİL Sabahattin, Engin BİRİNCİ, *Atatürk Döneminde Türkiye-Kıbrıs İlişkileri 1919-1938*, Lefkoşa: KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.
- İSMAİL Sabahattin, *150 Soruda Kıbrıs Sorunu*, İstanbul: Kastaş Yayınevi, 1998.
- KESER Ulvi, “Kıbrıs'ta Göç Hareketleri ve 1974 Sonrasında Yaşananlar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 12, Bahar 2006.
- Kıbrıs Din Görevlileri, *Reorganizasyon Raporu*, Lefkoşa 5 Şubat 1969.
- MAN Fuat, “ ‘Günah Keçileri’ ya da ‘Olağan Şüpheliler’ Olarak Suriyeliler”, *Çalışma ve Toplum Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 50, 2016.
- MORGAN Clifford T., *Psikolojiye Giriş*, Çev. Hüsnü Arıcı ve diğ., Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1988.
- NURÇİN Volkan, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Örgün ve Yaygın Din Öğretimi Tartışmaları*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.
- NURÇİN Volkan, “İngiliz İdaresi'nde Kıbrıs'ta Din Görevlisi Bir Kurum: İslam İlahiyat Okulu”, *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 2, Güz 2019.
- ÖZ Kübra, “Kıbrıs Türk Kimliğinin İnşasında Atatürk İlke ve İnkılaplarının Etkisi”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt:5, Sayı: 5, 2016.
- ÖZBAY Ekrem, *Yörükler Böyle Ölüyor (Hikâyelerle Anadolu Kültürü)*, İstanbul: Hiperyayın, 2019.
- RAYNER Stephen Frank, *The Classification and Dynamics of Sectarian Forms Of Organisation: Grid/Group Perspectives on the Far-Left in Britain*, Doktora Tezi, London: University College, 1979.
- ŞAHİN İsmail, *Kıbrıs'ın Sosyal Tarihi*, Doktora Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

- ŞAHİN İsmail, Cemile ŞAHİN, Mine ÖZTÜRK, “Barış Harekâtı Sonrası Türkiye’den Kıbrıs’a Yapılan Göçler ve Tatbik Edilen İskân Politikası”, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume* 8/7, Cilt: 8, Sayı: 7, 2013, ss.599-630.
- SEBÜK Mehmet Cemal, *Molla: Bir İl Müftüsünün Hatıraları*, İstanbul: Çıra Yayınları, 2018.
- SEZGİN İsmail, *Kıbrıslı Türklerin Dini Yaşayışları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Araştırma Güzelyurt Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- TOKMAK Yasemin, *Balıkesir ve Çevresinde Kına Folkloru Üzerine Derlemeler ve İncelemeler*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2009.
- TORUN Şükrü, *Türkiye, İngiltere ve Yunanistan Arasında Kıbrıs’ın Politik Durunu*, İstanbul: Gazeteciler Matbaası, 1956.
- TÖRE TEMİZ Elmaziye, “Kıbrıs Türk Toplumunda Sosyo-Kültürel Yapının Taşınmasında Öğretmenlerin Rolü”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 6, 2009.
- UÇAROL Rifat, *1878 Kıbrıs Sorunu ve Osmanlı İngiliz Anlaşması (Ada’nın İngiltere’ye Devri)*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fak. Yayınları, 1978.
- ÜLKEN Hilmi Ziya, *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969.
- WILBER William Weir, *Education in Cyprus: Some Theories and Practices in Education in the Island of Cyprus Since 1878*, Nicosia: Cosmos Press, 1952.
- YEŞİL Salih, “Kültürel Farklılıkların Yönetimi ve Alternatif Bir Strateji: Kültürel Zekâ”, *KMU İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 16, 2009.
- YILDIRIM Emine, *Mağusa’da Dini Hayat*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016.
- YURDAKUL Erdal, *Kıbrıs Türkleri ve Atatürk İnkılaplarının Kıbrıs’ta Uygulanması*, Ankara: Genel Kurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2002.

Elektronik Kaynaklar:

Gündem Kıbrıs, “Baybars: KKTC Nüfusu 374 bin 299”, 2019,

<https://www.gundemkibris.com/kibris/baybars-kktc-nufusu-374-bin-299-h271790.html>, (14.06.2020).

Gündem Kıbrıs, “Birleşik Krallıkta 300 bin Kıbrıslı Türk yaşıyor”, 2017,

<https://www.gundemkibris.com/kibris/birlesik-krallik-ta-300-bin-kibrisli-turk-yasiyor-h225306.html>, (14.06.2020).

Haberci, “İngiltere’de Dayanışma Gecesi”, 2019,

<https://www.kibrishaberci.com/ingilterede-dayanisma-gecesi/> (14.06.2020).

Halkın Sesi, Müftümüzü Seçerken, 21 Mayıs 1953.

Halkın Sesi, Kıbrıs Müftüsü Dana Efendinin Dün Verdiği Bir Beyanat, 5 Ocak 1969.

Halkın Sesi, Geri Gönderilmeli, 25 Mayıs 1978.

Metin Fahrioğlu, “Enosis, Makarios ve 15 Temmuz 1974 Darbesi”, *Halkın Sesi*, 15 Temmuz 2017.

Kıbrıs Manşet, “KKTC İçki Rekortmeni” <https://www.kibrismanset.com/guncel/kktc-icki-rekortmeni-h18218.html>, 2012, (10.07.2020)

Kıbrıs Sosyal Bilimler Üniversitesi, <https://kisbu.edu.tr/tr/ilahiyat/> (27.05.2020.)

Milli Gazete, “KKTC’de sendikalar yine Kur’an kursu bastı”,

<https://www.milligazete.com.tr/haber/1144630/kkctcde-sendikalar-yine-kuran-kursu-basti>, 2010, (14.06.2020)

Milliyet, Türk Bölgesinde Canlanma Var, 26 Haziran 1976.

Nizam, Türkiye’li Vaizler Adamıza Geldi, 19 Kasım 1971.

EKLER

Ek-1: Mülakat Soruları

A. İnanç İle İlgili Sorular

1. Herhangi bir dini inancınız var mı?
2. Din sizin için neyi ifade ediyor?
3. Genel anlamda dinleri, özelde ise İslam dinini nasıl yorumluyorsunuz?
4. Allah inanıyor musunuz?
5. İnanıldığınız yaratıcıyı nasıl tasavvur ediyor, nasıl yorumluyorsunuz?
6. Peygamberlere, özelde ise Hz Muhammet'e inanıyor musunuz?
7. Peygamberler hakkında neler düşünüyorsunuz?
8. Kitaplara, özelde ise Kur'an-ı Kerime inanıyor musunuz?
9. Kitaplar, özelde ise Kur'an-ı Kerim hakkında ne düşünüyorsunuz?
10. Kur'an-ı Kerim'i mealden veya Arapça olarak okuyor musunuz?
11. Meleklerle inanıyor musunuz?
12. Melekleri nasıl tasavvur ediyorsunuz?
13. Ahiret Gününe inanıyor musunuz?
13. Ahiret Günü, Cennet ve Cehennem hakkında neler söylemek istersiniz?
14. Sizce bir kişinin Cennete gidebilmesi için Müslüman olması gerekli midir?
15. Kadere inanıyor musunuz?

B. İbadet ile İlgili Sorular

1. Namaz ibadeti hakkında ne düşünüyorsunuz?
2. Ne sıklıkla namaz kılarıyorsunuz?
3. Sizce namaz farz, yani eda edilmesi gereken zorunlu bir ibadet midir?
4. Oruç ibadeti hakkında ne düşünüyorsunuz?
5. Ne sıklıkla Oruç tutarsınız?
6. Sizce Oruç farz, yani tutulması gereken zorunlu bir ibadet midir?
7. Zekât ibadeti hakkında ne düşünüyorsunuz?
8. Fitre veriyor musunuz?
9. Hac ibadeti hakkında ne düşünüyorsunuz?
10. Hacca gittiniz mi?
11. Sizce Hac eda edilmesi gereken farz, yani zorunlu bir ibadet midir?

12. Ne sıklıkla dua edersiniz?
13. Cuma günlerine yönelik ne gibi dini inanç ve uygulamalarınız gerçekleştirirsiniz?
14. Ramazan aylarını nasıl geçirirsiniz?
15. Dinin özel kıldığı gün ve gecelerde ne gibi inanç ve uygulamalar gerçekleştirirsiniz?
17. Dini bayramlarda neler yaparsınız, siz de bayramlar nasıl geçer?
18. Bir cenazeniz olduğunda ne gibi inanç ve uygulamalar gerçekleştirirsiniz?
19. Kurban bayramında kurban kesilmesi hakkında ne düşünüyorsunuz?
20. Kurban bayramında kurban keser misiniz?
21. Mevlitler hakkında ne düşünüyorsunuz?
22. Hangi durumlarda mevlit okutursunuz?

C. Halk İnançları İle İlgili Sorular

1. Buhur ve tütsü nedir?
2. Buhur ve tütsü kullanıyor musunuz?
3. Okunmuş Su nedir?
4. Okunmuş Su kullanıyor musunuz?
5. Mezarlıklara fotoğraf yapıştırılmasının özel bir sebebi var mıdır?
6. Mevlit veya Kur'an okutunca okuyucuya para vermek dini açıdan gerekli midir?
7. Dinin özel kıldığı gün ve gecelere yönelik herhangi bir inancınız var mıdır?
8. Fal, nazar ve büyüye inanır mısınız?

D. Diğer Sorular

1. Din eğitiminizi nereden aldınız?
2. Din görevlileri hakkında ne düşünüyorsunuz?
3. Yerli Kıbrıslılar ve göçmenlerin aynı sosyal ortamı paylaştığı, aynı sıralarda eğitim gördüğü, yakın arkadaşlıklar gerçekleştirdiği, komşuluk ilişkileri içerisinde oldukları halde dini konularda farklılık göstermelerinin, tam anlamıyla karşılıklı birbirlerini etkileyememelerinin sebebi sizce nedir?

Ek-2: Katılımcı Listesi**A. Yerli Katılımcılar**

1. Ö.D. Erkek, 72 Yaşında, Esnaf.
2. N.B. Erkek, 68 Yaşında, Tarımcı.
3. A.K. Erkek, 65 Yaşında, Emekli.
4. H.Z. Erkek, 64 Yaşında, İşletmeci.
5. H.B. Erkek, 60 Yaşında, Emekli.
6. E.İ. Erkek, 58 Yaşında, Emekli Banka Müdürü.
7. T.A. Erkek, 57 Yaşında, Banka Çalışanı.
8. H.M. Erkek, 55 Yaşında, Serbest Çalışan.
9. A.K. Erkek, 53 Yaşında, Şoför.
10. T.A. Erkek, 46 Yaşında, Tarımcı.
11. E.S. Erkek, 43 Yaşında, Pazarlamacı.
12. K.S. Erkek, 37 Yaşında, Öğretmen.
13. S.E. Erkek, 29 Yaşında, Pazarlamacı.
14. M.N. Erkek, 24 Yaşında, Öğrenci.
15. H.T. Kadın, 81 Yaşında, Ev Hanımı.
16. A.S. Kadın, 80 Yaşında, Emekli.
17. H.S. Kadın, 74 Yaşında, Emekli.
18. İ.G. Kadın, 64 Yaşında, İşletmeci.
19. M.B. Kadın, 64 Yaşında, Ev Hanımı.
20. A.B. Kadın, 62 Yaşında, Ev Hanımı.
21. A.B. Kadın, 61 Yaşında, Ev Hanımı.
22. S.A. Kadın, 59 Yaşında, İşletmeci.

23. F.Ç. Kadın, 54 Yaşında, Öğretmen.
24. A.Y. Kadın, 52 Yaşında, Ev Hanımı
25. Y.R. Kadın, 41 Yaşında, İşletmeci.
26. F.K. Kadın, 24 Yaşında, İşletmeci.
27. H.K. Kadın, 22 Yaşında, Ev Hanımı.

B. Göçmen Katılımcılar

1. H.H. Erkek, 72 Yaşında, Şoför.
2. Y.B. Erkek, 67 Yaşında, Emekli Gazi.
3. M.Y. Erkek, 67 Yaşında, Emekli Gazi.
4. F.Y. Erkek, 65 Yaşında, Esnaf.
5. B.A. Erkek, 62 Yaşında, Esnaf.
6. S.T. Erkek, 60 Yaşında, Bekçi.
7. A.T. Erkek, 53 Yaşında, Esnaf.
8. Y.A. Erkek, 36 Yaşında, Esnaf.
9. R.K. Erkek, 35 Yaşında, Serbest Çalışan.
10. F.Y. Erkek, 34 Yaşında, İşletmeci.
11. A.T. Erkek, 28 Yaşında, İşletmeci.
12. S.T. Erkek, Elektrik Mühendisi.
13. H.İ. Erkek, Avukat.
14. R.Y. Kadın, Ev Hanımı.
15. F.U. Kadın, 54 Yaşında, Öğretmen.
16. G.Y. Kadın, 52 Yaşında, Serbest Çalışan.
17. Z.T. Kadın, 49 Yaşında, Ev Hanımı.
18. P.İ. Kadın, 49 Yaşında, Pazarlamacı.

19. A.Y. Kadın, 48 Yaşında, Ev Hanımı
20. B.T. Kadın, 41 Yaşında, Serbest Çalışan.
21. H.K. Kadın, 40 Yaşında, Ev Hanımı
22. C.A. Kadın, 31 Yaşında, Hemşire.
23. D.E. Kadın, 30 Yaşında, Serbest Çalışan.